

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

SPECIALE CLINGENDAELPUBLICATIE

RIJK ACHTER DE DIJKEN?

BUITENLANDBELEID EN DE TWEEDE KAMERVERKIEZINGEN

MET ONDER ANDERE:

WAT DENKT NEDERLAND?

Opiniepeiling

WAT VINDEN DE PARTIJEN?

Vergelijking

DE EU ALS POLITIEK STRIJDTONEEL

HET VERLOREN BUITENLAND?

VERKIEZINGSDEBAT

DE EU ALS POLITIEKE UNIE: DROOM OF NACHTMERRIE?

MAANDAG 27 AUGUSTUS

20.00 - 21.45 UUR, ONTVANGST VANAF 19.30 UUR

DEELNAME IS GRATIS

Sinds de eurocrisis is Europa één van de meest besproken onderwerpen door politici en de media. De discussies gaan meestal over meer of minder Europa. Een middenweg lijkt lastig te vinden. Voor de komende parlementsverkiezingen staat de toekomst van EU hoog op de politieke agenda. Waar staan de verschillende politieke partijen als het om Europese integratie gaat, welke keuzes maken ze en waarom?

Om daar meer duidelijkheid over te krijgen organiseert **Instituut Clingendael**, in samenwerking met **De Haagse Hogeschool**, **de Europese Beweging Nederland** en het **Montesquieu Instituut** een groot verkiezingsdebat over de EU. Politici, experts en publiek gaan in debat over prangende Europese kwesties, zoals verdiepte economische integratie, arbeidsmigratie en de gevoelige band tussen Nederlandse kiezers en Europa.

LOCATIE

Aula van de Haagse Hogeschool,
Johanna Westerdijkplein 75, Den Haag
(vlakbij Station Den Haag Hollands Spoor)

AANMELDEN

Indien u aanwezig wilt zijn, verzoeken wij u vriendelijk zich van tevoren per e-mail aan te melden bij:
www.het-portaal.net/verkiezingsdebatoverEuropa

VOORWOORD KO COLIJN

Rijk achter de Dijken? Voor u ligt de Clingendaelbijdrage aan de verkiezingen van 12 september 2012. Clingendael denkt, duidt en dient op het terrein van internationale politiek. Voor Nederland gaat het dus om ons buitenlands beleid. Een lastig en gevoelig beleidsterrein waar onze kabinetten wel regelmatig sneuvelen (Srebrenica, Uruzgan), maar zelden worden geboren. De verkiezingen van 12 september lijken hierop nu eens een uitzondering te zijn: het Europa-debat heeft wèl de potentie een beslissende rol te spelen. Toch wordt alom ook de dalende interesse van Nederland voor de buitenwereld gevreesd. We zijn - vriendelijk gezegd - een introvert land aan het worden. Bezuinigingen op defensie, ontwikkelingssamenwerking, de vraag of het buitenlandbeleid niet nog meer op het eigengewin moet zijn gericht, die onderwerpen zetten de toon in een debat dat angst verraadt. Angst voor verlies van nationale welvaart, van politieke controle en zeker ook van ongenoegen over de schaduwzijden van globalisering.

Is terugtrekken achter de dijken een optie, of een schijnoplossing? Dat is de rode draad die medewerkers van Clingendael, ieder op hun eigen terrein van expertise, in deze bijdrage hebben gevolgd. Dat was niet zozeer de opdracht als wel het resultaat. Je kunt wel gelukkig zijn met het feit dat het buitenland, c.q. Europa, 'er toe doet' in deze tijd, maar achter deze opluchting schuilt het ongeluk van een samenleving die volgens sommige auteurs/ geïnterviewden de weg kwijt is. Op drie niveaus: de samenleving, de politieke partijen en - in alle bescheidenheid iets minder - op expertniveau valt het ongeluk uiteen in; onzekerheid, verdeeldheid, en in elk geval zorg over de invloed van Nederland in de wereld.

De samenleving: een publieksenquête, uitgevoerd in opdracht van Clingendael, drukt het netto effect daarvan in cijfers uit – de kiezer zoekt de consolidatie in een onbekommerd rijk en veilig verleden door het traditionele internationalisme van Nederland te wantrouwen en de bereidheid te tonen om er fors op te bezuinigen.

De politieke partijen: een vergelijking van de verkiezingsprogramma's door Clingendael signaleert teveel 'zwijgen' over beleidsthema's die te belangrijk zijn om genegeerd te worden. Dat is het geval voor 'nieuwe' mondiale publieke goederen zoals klimaat, schoon water, voedselzekerheid en onderwijs, nog eens wat anders dan raketschilden, olieaanvoer en afscheidingsoorlogen. Maar ook op die laatste vertrouwde terreinen leveren partijprogramma's vaak niet meer dan vrome woorden op, en in het beste geval gebrekkige oplossingen. Of er is zelfs geen besef van wat de Nederlandse positie in de wereld is, hoe snel de wereld verandert en wijzelf niet, en (dus) wat onze belangen zijn en hoe wij daarnaar zouden moeten handelen.

De denktank: Clingendael dient u met feiten, denkt over de implicaties, duidt de gevolgen, en opinieert over de keuzes die ons land moet maken. Het spectrum van scepsis tot optimisme, ja van waarschuwend tot aanspoerend bijdragen blijkt daarbij een afspiegeling van de gemoederen die het publiek en de politieke partijen beroeren. Er is niet één Clingendaelmening over wel/ geen Europa, meer/ minder krijgsmacht, vaker/ minder vaak meedoen aan vredesmissies, voortzetting/ roer omgooien ontwikkelingssamenwerking, kortom over de gedoseerde invulling van ons integrale bui-

tenlandbeleid, maar onze bijdragen zijn wel degelijk onder één noemer te brengen.

De dijken lijken ons het zicht te benemen op hoe de wereld verandert.

Allereerst pleiten wij voor gepaste aandacht voor het buitenland. De onvolprezen dijken lijken ons werkelijk het zicht te benemen op de schuivende machtsverhoudingen, de relativiteit van het ouderwetse begrip 'soevereiniteit', de markt- en merkwaarde van het 'aandeel' Nederland in de wereld en de optimale inzet van ons werkkapitaal. Ontkenning van ons positionele verlies, ja zelfs het geloof dat we door renationalisatie van onze inspanning onze belangen beter zouden kunnen verdedigen dan door te investeren in - altijd imperfecte - internationale samenwerking, zijn de grootste bedreiging voor een kleine mogendheid als de onze. Niet ontkenning maar onderkenning van de noodzaak tot aanpassing verdient dus de hoogste prioriteit in een totaalbeleid van *statecraft*.

De meeste bijdragen neigen daarbij tot kritiek op het buitenlandbeleid van de afgelopen periode. Te defensief, te eurokri-tisch, te verongelijkt, te zuinig, teveel zwenkend naar eigenbelang en korte termijnvoordeel, en soms zelfs te bruuskerend. Maar die karakterisering verdient ook nuance.

Meer nadruk op economische diplomatie is niet slecht, maar de belangen van de BV Nederland moeten intelligent worden verzoend met de diepe traditie en het belang van mensenrechten, ontwikkelingssamenwerking, internationale rechtsorde en veiligheid. Ontwaken van het Europadebat vanuit een langdurige slaaptoestand naar scherpe discussies over de wenselijkheid van een overdrachtsunie, meer democratisch toezicht op 'Brussel', reële eisen die gesteld mogen worden aan lidmaatschap en over de grenzen die aan europeanisering mogen worden gesteld: prima. Maar de scherpste moet worden gebalanceerd met de geduldige uitleg van de noodzaak van Europa, en begrip voor het feit dat Brussel niet de ideale zondebok voor falen is, maar het niet-altijd-ideale eindstation van geven en nemen tussen landen.

Inderdaad: erkenning van Nederland als grote handelsnatie, >

- > hoog scorend op allerlei mondiale jaarindices van ontwikkeling, vrede, vrijheid, geluk, transparantie, *global justice* en economische kracht mag best opgeëist, en vervolgens in stelling gebracht worden om een plaats aan de G20-tafel te verlangen. Maar die eis wordt minder goed begrepen als Nederland besluit om minder aan defensie te besteden, zijn diplomatieke netwerk versobert, zijn hulpinspanning wil versralen, en wel van de lusten van globalisering wil genieten maar zich harder opstelt in wat het als 'lasten' daarvan beschouwt. De wereld draait door, maar Nederland lijkt het soms niet bij te houden of te beseffen.

Hoewel het debat over buitenlandbeleid in Nederland zeker niet alleen door politieke partijen wordt gevoerd - daarvoor is de trek-en duwkracht van de middenveldorganisaties, denktanks en media groot genoeg - kan geconcludeerd worden dat zij een taak laten liggen. De stukken in dit magazine leggen de vinger op zere plekken: politieke partijen mijden de noodzakelijke vergezichten op de Europese Unie, zij verzuimen oplossingen te formuleren voor zeer concrete problemen zoals de eurocrisis en zij voeren schijnbesprekingen over anachronismen zoals (klassieke) soevereiniteit. De middenpartijen verdringen het democratievraagstuk in de Unie en drijven daardoor de kiezer naar de flankpartijen, die oplossingen aanreiken die niet goed voor Nederland of zelfs onuitvoerbaar zijn. Politieke partijen balanceren bovendien ambities en middelen slecht met elkaar. We kunnen in partijprogramma's fraaie woorden lezen over wat wij willen in het buitenland, over wat wij beloven aan onze bondgenoten en hoe Nederland fragiele landen en bevolkingsgroepen die ons nodig hebben te hulp zal snellen. Maar tegelijkertijd bezuinigen partijen op het werkkapitaal (diplomatie, defensie, ontwikkelingssamenwerking) dat zij daarvoor willen inzetten. Wie met 'minder meer' wil doen, vlucht vaak in moderne termen als *smart solutions*, maar in vrijwel alle bijdragen galmt de conclusie dat de geloofwaardigheidsgrens is bereikt. De kiezer is overigens niet gek en schuwt zelf de tegenstellingen niet. Hij weet hoe afhankelijk we zijn van de EU maar is niet anti-Europees, dus verlegt zijn ongenoegen naar subthema's. Hij waardeert soevereiniteit, maar deinst er allerminst voor terug om zeggenschap op de meest gevoelige terreinen (veiligheid, NAVO, interventies) volstrekt aan anderen toe te vertrouwen.

Ik weersta de verleiding om deze introductie te kruiden met de aardigste zinnen uit deze 'Rijk achter de Dijken?' Leest en weegt u ze zelf, ik geef u alleen de slotsom weg. Veiligheid en rijkdom zijn gratis noch verzekerd achter de dijken. Clingendael schuilt op zijn beurt niet achter de tankgrachten van het park waar wij huizen, het auteurscollectief stelt uw feedback op prijs en wij zullen het debat op verantwoorde wijze dienen.

Ko Colijn
Directeur/ hoofdredacteur

---

*Veiligheid en rijkdom
zijn gratis noch verzekerd
achter de dijken.*

REDACTIE

Parlementsverkiezingen blinken zelden uit in grondige aandacht voor alle relevante onderwerpen. Campagnes duren kort en verkiezingsboodschappen moeten compact worden overgebracht. Binnen het geweld van de snelle boodschap, de ingestudeerde *onliner* en in het korte tijdsbestek van vier weken wil Instituut Clingendael desondanks aandacht vragen voor buitenlandbeleid tijdens de aankomende Tweede Kamerverkiezingen. Uiteraard is het doel om impact te hebben op het politieke debat.

Maar het allerbelangrijkste doel van Clingendael is u bereiken. Want Nederland staat voor cruciale keuzes in haar buitenlandbeleid, die uw aandacht vragen en verdienen. Misschien zal dat buitenlandbeleid niet de belangrijkste reden zijn voor u om uw stem uit te brengen op een specifieke partij. Maar door de grote afhankelijkheid van Nederland van andere landen, zou de Nederlandse benadering van het buitenland toch een prominente plek moeten hebben in uw afweging op 12 september. Dit tijdschrift geeft hopelijk de benodigde informatie voor een weloverwogen keuze.

Mocht dat onverhoopt niet het geval zijn, bezoekt u dan gerust onze websites (www.clingendael.nl en www.euforum.nl). Hier vindt u ondermeer de links naar de tien partijprogramma's, die elders in dit blad beknopt vergeleken worden. Ook komen op de websites nog meer artikelen en interviews te staan, die een verdere verdiepingsslag bieden. Zelf meediscussiëren is uiteraard ook mogelijk.

Zweeft u daarna nog steeds, wanhoopt u dan niet! Op 27 en 29 augustus organiseert Instituut Clingendael twee verkiezingsdebatten, respectievelijk over de Europese Unie en over het buitenlandbeleid. In die twee debatten komen de politici zelf aan het woord en kunnen ze reageren op uw vragen en kritiek, en die uit dit magazine. De thema's die we in de debatten gaan behandelen komen overeen met de thema's die de experts hier bespreken. De debatten zijn gratis toegankelijk. Meer informatie over tijden, locatie en registratie vindt u elders in dit magazine.

Ik wens u veel leesplezier!

Wilbur Perlot
Projectleider/ eindredacteur

De opvoeding is ingevuld door Maucke de Hond onder een representatieve steekproef van ruim 2000 burgers in de periode van 20 tot 2013. De resultaten zijn uitgezet naar de demografische van de deelnemers bij de vorige Tweede Kamerverkiezingen. De kiezersvrijheid is ingevuld in tabel 8 van de rapportage.

Tijdsbesteding hebben van twee andere momentopnamen. Aan onder buitenlandse beleidsmaatregelen en buitenlandse beleidsmaatregelen van Europa worden genoemd. Daar hebben we ingevuld 35 en 24 antwoorden op de vragen: 'Bij deze maatregelen is geen invloed op de economie' en 'De maatregelen zijn belangrijk voor alle Nederlanders'. En Europa wordt van Nederland. De uitkomsten van de opiniepeiling van Maucke de Hond zijn te zien op de website van de partij. Het is mogelijk om de resultaten te downloaden en te gebruiken voor de partij. Het is mogelijk om de resultaten te downloaden en te gebruiken voor de partij. Het is mogelijk om de resultaten te downloaden en te gebruiken voor de partij.

Grootste internationale dreiging is de eurocrisis!

Een opiniepeiling is uiteraard een momentopname en wordt sterk beïnvloed door onderwerpen die mensen op dat specifieke moment belangrijk vinden. Geen beter voorbeeld hiervan dan vraag 1 'wat is de grootste internationale dreiging voor Nederland?'. Wellicht omdat er geen tijdtekort is opgenomen in de vraag (door experts bevestigd), komt de eurocrisis op dit moment naar voren als de grootste internationale dreiging (48% van alle kiezers). Dit geldt voor de kiezers van alle partijen (van 60% bij de PVV tot 32% GroenLinks) afkomstig van de experts (37%). Terwijl de dreiging bij nauwelijks meer (8% van de kiezers), dat daarmee snel naar de achtergrond verdwijnt. De Russen komen zeker niet volgens deze peiling (0%) en dat zou 40 jaar geleden heel anders zijn geweest.

belangenbehartiging

De Nederlandse kiezer kan zich over het algemeen vinden in de koers die het buitenlandbeleid heeft ingeslagen de afgelopen jaren. Met een op schouders steek 'opkomen voor Nederlandse economische belangen' boven alle andere mogelijke antwoorden uit op de vraag 'Wat zou het belangrijkste doel moeten zijn van het Nederlandse buitenlandbeleid?'

Uitgesplit na waar de kiezers Kamerverkiezingen in 2010 gerechtigden overigens zeer men op het antwoord 'opkomen voor Nederlandse economische belangen', dan scoort dat ze maar laag bij GroenLinks. Bij ontwikkeling 'draait dat om belangrijk, terwijl het er voor doet.

Buitenlandbeleid, waar kan bezuinigd? Op alles, behalve op economische belangen

In tijden van bezuinigingen is bezuinigd. De grote uitzondering op steun aan Nederlandse be...

DEMOCRATISCHE CONTROLE	BUITENLANDBELEID/DEFENSIE	UITBREIDING EU	ASIEL EN MIGRATIE	AANPAK EUROCRISIS
<ul style="list-style-type: none"> Nederlandse parlementaire democratie Eerste en Tweede Kamer maken zelf gebruik van de PVV tot 32% GroenLinks Democratische legitimatie is afgenomen Met Europese Parlement (EP) kan niet de rol van nationale parlementen nemen Parlementaire controle op de uitvoering van de regering Parlementaire controle op de uitvoering van de regering Parlementaire controle op de uitvoering van de regering Parlementaire controle op de uitvoering van de regering Parlementaire controle op de uitvoering van de regering Parlementaire controle op de uitvoering van de regering 	<ul style="list-style-type: none"> Versterking Nederlandse positie op een veranderend wereldbeeld kan niet zonder Europese samenwerking Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit Defensie is Europese prioriteit, uitbreiding Europese samenwerking met grote prioriteit 	<ul style="list-style-type: none"> Ziele van uitbreidingsproces van de EU is niet voltooid Turkije kan geen lid worden EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna EU staat zelf open voor nieuwe lidstaten, ook bij aan beide kandidaatlanden vóór en daarna 	<ul style="list-style-type: none"> Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU Europese stabiliteit met harmonisatie van wetgeving, economische samenwerking migratie, en terugkeer van de EU 	<ul style="list-style-type: none"> Koninkrijk samengesteld met verschillende landen Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU Actieve consumentenparticipatie binnen EU

INDEX HET VERLOREN BUITENLAND?
LAND VAN KAARTENMAKERS EN TOMTOM IS DE WEG KWIJT; WAAR STAAN WIJ VOOR IN DE WERELD? (PAG. ...)

OPROEP AAN NIEUWE MINISTER BUITENLANDSE ZAKEN:
SPAAR HET POSTENNETWERK, LEG DE LAT HOGER (PAG. ...)

DE WERELD VERANDERT RADICAAL. HOUDEN WE DE BLIK WESTWAARTS?
(PAG. ...)

KOM UIT JE VALKUILEN EN MAAK NIEUWE VRIENDEN IN DE 21E EEUW

INDEX HET VERLOREN BUITENLAND?
LAND VAN KAARTENMAKERS EN TOMTOM IS DE WEG KWIJT; WAAR STAAN WIJ VOOR IN DE WERELD? (PAG. ...)

OPROEP AAN NIEUWE MINISTER BUITENLANDSE ZAKEN:
SPAAR HET POSTENNETWERK, LEG DE LAT HOGER (PAG. ...)

DE WERELD VERANDERT RADICAAL. HOUDEN WE DE BLIK WESTWAARTS?
(PAG. ...)

KOM UIT JE VALKUILEN EN MAAK NIEUWE VRIENDEN IN DE 21E EEUW

INHOUDSOPGAVE

Wat vindt Nederland? - Opiniepeiling 9

Wat vinden de partijen? EU-standpunten 20
Standpunten buitenlandbeleid 44

De EU als politiek strijdtonel Verkiezingsprogramma's troebel over de EU problemen die er echt toe doen 18
Adriaan Schout & Arnout Mijs

Papieren soevereiniteit heeft hoge prijs 26
Adriaan Schout & Arnout Mijs

Papieren EU-democratie heeft hoge(re?) prijs 29
Peter van Ham

Europese uitbreiding gaat door, ondanks tegensputtering Nederland 32
Interview: Jan Marinus Wiersma

Londen en Parijs beslissen de toekomst van EU buitenland- en defensiebeleid, niet de Nederlandse verkiezingen 34
Louise van Schaik

Doe kiezer geen valse beloftes over Europa 35
Interview: Wilbur Perlot

Nederlandse grenzen voor migranten zijn een gepeaseerd station 37
Interview: Flora Goudappel

Het verloren buitenland? Land van kaartenmakers en TomTom is de weg kwijt; waar staan wij voor in de wereld? 42
Jan Rood

Oproep aan nieuwe minister Buitenlandse Zaken: spaar het postennetwerk, leg de lat hoger 47
Jan Melissen & Maaïke Okano-Heijmans

De wereld verandert radicaal. Houden we de blik westwaarts? 48
Interview: Frans-Paul van der Putten

Kom uit je valkuil en maak nieuwe vrienden in de 21e eeuw 50
Interview: Bas ter Haar

'Wat willen we met ontwikkelingssamenwerking? 'komt voor 'wat willen we betalen?' 51
Interview: Mariska van Beijnum

Nog meer bezuinigingen op defensie maken van Nederland een free rider 54
Margriet Drent

Een ander vliegtuig dan de JSF maakt Nederland niet onveilig 55
Interview: Dick Zandee

Gezocht: minister van Defensie zonder budget en internationale ambities (m/v) 59
Kees Homan

Buitenlandbeleid: van beste naar slimste jongetje van de klas 62
Jan Rood

mattermap 23

BIOGRAFIEËN

MARGRIET DRENT

Integratie op het gebied van veiligheid en defensie in de EU is een proces van vallen en opstaan, net als het Europese integratieproces in het algemeen. Maar het is wel nodig, vindt Margriet Drent. Het Europese gemeenschappelijke veiligheids- en defensiebeleid is van groot belang voor de strategische positie van de EU in een veranderende wereld. Zoals ze in dit magazine betoogt, zou ook Nederland zijn steentje moeten bijdragen op defensieveld, anders dreigen we onderverzekerd te raken. Veiligheid is niet gratis. Als we hieraan niet internationaal kunnen bijdragen, zetten we ook onze meebeslissingsbevoegdheid hierover op het spel, en daarmee onze eigen veiligheid. Margriet onderzoekt zowel op Clingendael als aan de Universiteit Groningen vraagstukken van internationale veiligheid, de EU als veiligheidsactor en het defensiebeleid van verschillende Europese landen. In 2010 verdedigde zij met succes haar proefschrift "*A Europeanisation of the security structure; the security identities of the United Kingdom and Germany*". Ze was daarvoor uitvoerend directeur van het *Centre for European Security Studies*.

MAAIKE OKANO-HEIJMANS

Het buitenland dichterbij de gewone Nederlander brengen. Discussiëren over wat nou precies de Nederlandse en de Europese belangen zijn op het internationale toneel. Dat is waar Maaïke Okano-Heijmans aan bij wil dragen middels haar werk als onderzoeker bij Clingendael Research. Maaïke houdt zich dan ook vooral bezig met thema's die dicht bij de burger staan: economische belangenbehartiging (met een speciale

focus op Azië), en hulp aan Nederlanders in nood in het buitenland (ofwel consulaire zaken en diplomatie). In haar werk brengt zij twee passies bij elkaar: haar fascinatie voor uitdagingen op de grens van politiek, economie en veiligheid, en haar kennis en ervaring over de snelst groeiende regio ter wereld, het Verre Oosten. In juni 2012 verdedigde Maaïke met succes haar proefschrift "*Economic diplomacy and the balance of national interests: The case of Japan*" aan de Universiteit van Antwerpen.

PETER VAN HAM

Europa is veel meer dan de Europese Unie, vindt Peter van Ham. Voordat hij, nu alweer zo'n tien jaar geleden, op Instituut Clingendael terecht kwam, was Van Ham in Londen, New York, Parijs en Garmisch-Partenkirchen werkzaam aan verschillende denktanks en defensiecolleges. Daar werd zijn wat rozige bril zorgvuldig schoongepoetst en vervangen door een puur geostrategische visie op Europa en de wereld. Dat de EU er nu zo'n potje

van maakt komt voor hem niet als een verrassing. In een lange reeks van publicaties heeft hij de problemen van Brussel al aangekaart. Het gebrek aan visie, legitimiteit en beleidsinstrumenten wordt nu flink afgestraft, en terecht. De EU moet zich voorlopig maar beperken tot waar ze écht goed in is: de interne markt. Als grootste zorg ziet hij de toekomst van de democratie, zowel in Nederland als Europa. Wie de moderne democratie weer succesvol en aantrekkelijk kan maken, verdient wat hem betreft de Nobelprijs voor de Vrede

ADRIAAN SCHOUT

Adriaan Schout is blij met alle aandacht voor de EU, maar vindt dat het debat in Nederland meer diepgang en kwaliteit nodig heeft. Omdat het juiste forum daarvoor ontbreekt in Nederland, heeft hij in 2012 die plek zelf gecreëerd; euforum.nl. Het belangrijkste thema van Adriaan is dat de EU een normaal beleidsterrein is. Dat betekent rationele en pragmatische afwegingen over wat wel en wat niet via 'Brussel' geregeld moet worden. Totale afwijzing van de EU vindt hij net zo onzinnig als hoogdravende utopische omarming van het Europese project. Adriaan kent de EU door en door. Hij is in Nederland één van grootste experts over hoe de Europese Commissie functioneert. Hij heeft in zijn loopbaan altijd onderzoek, consultancy en training gecombineerd. Zo heeft hij bijvoorbeeld 17 jaar lang roulende voorzitterschappen van de EU begeleid in hun voorbereidingen op hun Europese leiderschapsrol. Op dit moment legt hij, samen met Clingendael collega Jan Rood, de laatste hand aan een boek over de Nederlandse Europese belangen ("Europa, eindelijk normaal?", Den Haag: Boom Lemma).

ARNOUT MIJS

"Money makes the world go round."

Zodra het over geld gaat wordt er in Brussel op het scherpst van de snede gespeeld. Aangezien het nu alleen nog maar over geld lijkt te gaan, is de EU voor een groot deel *chefsache* geworden; de premier bemoeit zich er steeds vaker tegenaan. Het onderzoekswerk van Arnout richt zich daarom vooral op de EU-begroting en de eurocrisis. Deze onderwerpen lijken simpele rekensommetjes met optellen en aftrek-

ken. Maar is dit wel het geval? Het antwoord van de Amerikaanse auteur Mark Twain zou zijn: *"There are three kinds of lies; lies, damned lies, and statistics"*. Arnout zijn achtergrond in zowel Europese studies als economie stelt hem in staat om deze statistieken en andere economische en financiële ontwikkelingen in de politieke context te plaatsen. Dit vindt hij ook het leukste aan zijn werk: het vertalen van economie naar politicologie, van Nederland naar Europa, en van wetenschap naar beleid, en vice versa.

JAN MELISSEN

Spanningen in het Midden-Oosten, Zuid-Azië of elders: grote conflicten kunnen niet zonder diplomatieke oplossingen. Dat geldt ook voor 'nieuwe' items op de mondiale agenda als duurzaamheid, gezondheid en schaars-
tevragestukken. Jan Melissen, o.a. hoofd van Clingendael Research en hoogleraar Diplomatie aan de Universiteit Antwerpen, adviseert in dit magazine dat Nederland zijn activistische traditie niet moet loochenen en buiten

Europa harder aan de weg kan timmeren, onder andere in het snel opkomende Azië. Zelf reist hij dit jaar onder andere naar China, Zuid-Korea en Japan, om de vinger aan de pols te houden van een snel veranderende wereld. Hij vindt dat politiek Den Haag meer oog zou kunnen hebben voor de "binnenkant van de internationale politiek". "De diplomatie van de toekomst staat veel dichterbij de samenleving en dus de individuele burger, zowel in eigen land als in het buitenland."

COLOFON

Hoofredacteur: Ko Colijn

Concept, format en eindredactie: Wilbur Perlot

Redactie: Nelleke van der Heiden, Wilbur Perlot, Marike Schols

Met medewerking van: Susanne Kamerling, MatterMap, Amadé Regehr, Louise van Schaik, Bas van der Schot (cartoons), Maya Valis

Met bijdragen van: Margriet Drent, Peter van Ham, Kees Homan, Jan Melissen, Arnout Mijs, Maaïke Okano-Heijmans, Jan Rood, Louise van Schaik, Adriaan Schout

Met dank aan: Mariska van Beijnum, Flora Goudappel, Bas ter Haar, Frans-Paul van der Putten, Jan-Marinus Wiersma, Dick Zandee

Beeldredactie: Symon Maks, Wilbur Perlot

Vormgeving: Symon Maks (www.maksimaal.nl)

PR en communicatie: Etienne Buijs en Bart Jochems (Marlot Communicatie)

Verkiezingsdebatten: Suzanne Nollen, Wilbur Perlot, Marike Schols, Christine Snoeks (EBN, NGIZ), Carla Veltkamp

Drukwerk: MediaCenter Rotterdam

© Dit is een publicatie van het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael'.

Algemene contactgegevens Instituut Clingendael:

Telefoonnummer: 070-3245384

Postadres: Postbus 93080, 2509 AB te Den Haag

Webadres: www.clingendael.nl

Specifieke vragen:

Voor vragen over deze publicatie of de verkiezingsdebatten op 27 en 29 augustus, kunt u contact opnemen met Wilbur Perlot (w.perlot@clingendael.nl, 070-3746681). Bij vragen over het gebruik van artikelen, interviews met de auteurs n.a.v. deze publicatie, persaanwezigheid bij de debatten en overige mediagerelateerde vragen, kunt u contact opnemen met Etienne Buijs van Marlot Communicatie (e.buijs@marlotcommunicatie.nl, 070-3115866).

BIOGRAFIEËN

JAN ROOD

De afgelopen jaren heeft Jan Rood zich bezig gehouden met de langetermijnstrategie van het buitenlandbeleid van Nederland. De wereld is tenslotte sterk veranderd, maar het buitenlandbeleid zelf werkt nog vanuit dezelfde grondslagen als in vroegere decennia. Met die bril heeft hij gekeken naar de partijprogramma's en de conclusie stemt niet rooskleurig. Het ontbreekt bij alle partijen aan een realistisch beeld van Nederland in de wereld. Jan beseft heel goed dat partijprogramma's niet alle analyses en antwoorden kunnen bevatten. Maar hij heeft door de jaren heen veel verkiezingen meegemaakt - en vaak voor Clingendael programma's vergeleken - maar het nog niet zo bont meegemaakt als dit jaar. Jan is hoofdredacteur van Clingendael's lijfblad de Internationale Spectator. Ook is hij voorzitter van het Nederlands Genootschap van Internationale Zaken (NGIZ). Hij werkt samen met Adriaan Schout aan een boek over de Nederlandse Europese belangen ("Europa, eindelijk normaal?", Den Haag: Boom Lemma), dat nog in 2012 moet verschijnen.

LOUISE VAN SCHAİK

De strijd om beleid en macht verschuilt zich vaak achter ingewikkelde processen, zeker bij het optreden van de EU in internationaal verband. Louise van Schaik houdt van graven naar de grotere belangen die schuil gaan achter op het oog technische discussies. Voor haar onderzoek combineert zij theoretische inzichten over Europa als effectieve internationale speler met grote dossierkennis op onderwerpen als klimaat, gezondheid en voedsel. Ze heeft bijna tien jaar ervaring bij Europese denktanks.

In 2010 rondde zij haar promotieonderzoek "*Is the sum more than its parts? A comparative case study on the relationship between EU unity and its effectiveness in multilateral negotiations*" met succes af. Louise houdt zich bezig met het buitenlandbeleid van de EU op onderwerpen als: de Europese diplomatieke dienst, de politieke functie van Europese hulp, samenhang in het EU-buitenland beleid en schaarste van natuurlijke hulpbronnen. Zij is gefascineerd door de strijd tussen de EU lidstaten en 'Brussel', wat ook centraal staat in haar bijdrage in dit magazine.

KEES HOMAN

Van 'afschrikking' in de Koude Oorlog naar de huidige 'hybride oorlogvoering' geeft volgens Kees Homan op treffende wijze de evolutie weer op het gebied van veiligheid. Na het doorlopen van een militaire loopbaan houdt hij zich als parttimer op Clingendael bezig met onderwijs en onderzoek op het gebied van vrede, veiligheid en defensie. Hoewel de Amerikaanse generaal James Mattis PowerPoint beschouwt als de "*anti-Christ*" en de "ultieme manifestatie van menselijk kwaad", staat Kees bekend als een fervent gebruiker van deze vorm van visuele ondersteuning in zijn colleges. Als 'generalist' beschrijft en analyseert hij ontwikkelingen op het gebied van veiligheid, zoals robotisering en privatisering van de oorlogvoering, *cybersecurity* en klimaatverandering. Als vroege opstaander is hij regelmatig 's ochtends tussen zes en zeven uur telefonisch vanuit het Groene Hart van West-Friesland (Abbekerk) bij BNR Nieuwsradio te beluisteren, wanneer hij Humberto Tan commentaar geeft op actuele gebeurtenissen. Kees uit regelmatig in geschrifte zijn zorgen over de voortdurende bezuinigingen bij Defensie, waarvan ook zijn bijdrage in dit magazine moge getuigen.

WAT VINDT NEDERLAND? DE OPINIEPEILING

De discussie over internationale politiek en het buitenlandbeleid vindt vaak plaats onder een select groepje mensen. Veel mensen doen er niet of nauwelijks aan mee. Instituut Clingendael vond het daarom belangrijk om voor dit magazine een opiniepeiling uit te voeren onder de Nederlandse kiezer. Ter vergelijking zijn een aantal vragen ook voorgelegd aan experts en politici. Een kleine greep uit de resultaten:

- Slechts 11% van de kiezer heeft er vertrouwen in dat politici hun belangen goed kunnen behartigen in Brussel;
- Op vrijwel alle voorgelegde middelen van buitenlandbeleid kan wat betreft de kiezer worden bezuinigd. De grote uitzondering is bescherming van koopvaardij schepen door de marine;
- De grootste internationale dreiging is de eurocrisis. De Russen worden zeker niet verwacht en terrorisme telt ook nauwelijks mee;
- Het belangrijkste doel van het Nederlandse buitenlandbeleid is economische belangenbehartiging. Experts kiezen voor duurzame ontwikkeling;
- Buitenlandbeleid en defensie kunnen best via 'Brussel'; sociale regelgeving, pensioenregulering en gezondheidszorg zeker niet;
- De kiezer ziet het liefst dat de volgende minister van Buitenlandse Zaken wordt geleverd door de VVD of D66.

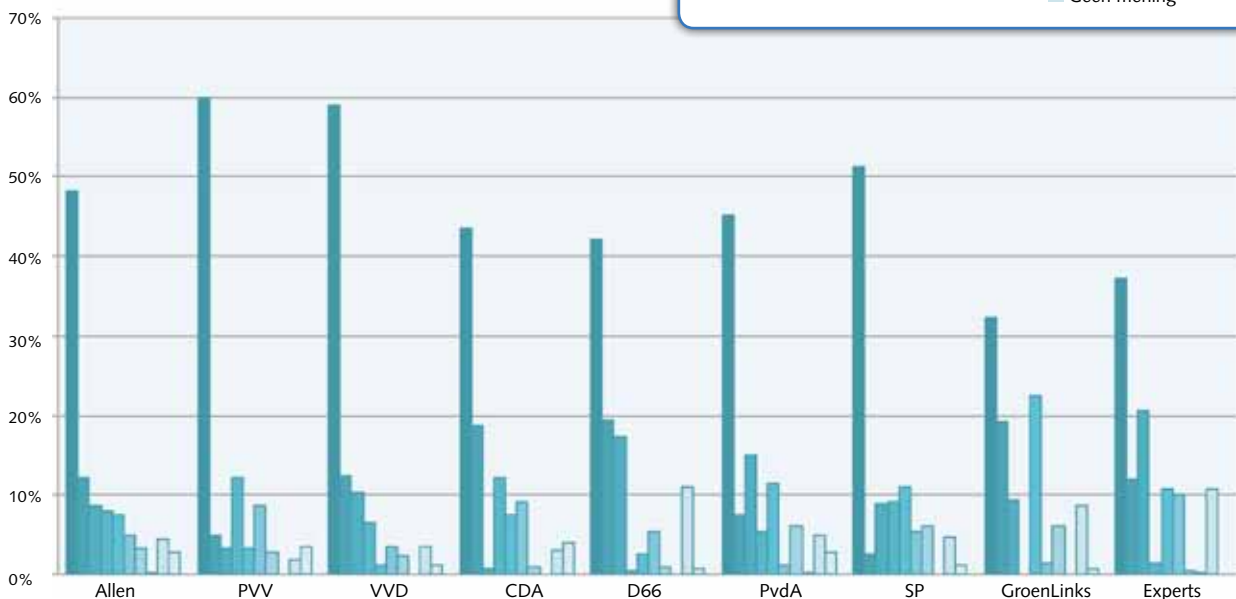
Opzet van de opiniepeiling

De opiniepeiling is uitgevoerd door Maurice de Hond onder een representatieve steekproef van ruim 1500 kiesgerechtigden op 20 juli 2012. De resultaten zijn uitgesplitst naar de stemvoorkeur van de deelnemer bij de vorige Tweede Kamerverkiezingen. De kiesgerechtigden kregen in totaal 8 vragen voorgelegd.

Tegelijkertijd hebben we twee andere enquêtes uitgezet: één onder buitenlandbeleidexperts en buitenlandwoordvoerders en één onder Europa-experts en Europawoordvoerders. Daar hebben we respectievelijk 35 en 24 antwoorden op ontvangen. Bij deze expertenquêtes is geen poging gedaan om deze representatief te laten zijn voor alle buitenland- en Europa-experts van Nederland. De uitslagen van de opiniepeiling van Maurice de Hond zijn naast de expertenquêtes gelegd om verschillen tussen de gemiddelde kiezer en expert te illustreren. Aan de experts was verder de vraag gesteld om met een slogan te komen voor hun Europacampagne of voor hun ideale buitenlandbeleid. Een greep uit de slogans vindt u terug op deze pagina's.

Grootste internationale dreiging is de eurocrisis!

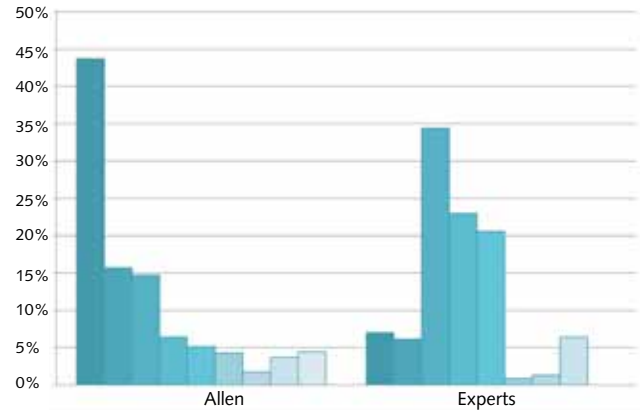
Een opiniepeiling is uiteraard een momentopname en wordt sterk beïnvloed door onderwerpen die mensen op dat specifieke moment belangrijk vinden. Geen beter voorbeeld hiervan dan vraag 1 'wat is de grootste internationale dreiging voor Nederland?'. Wellicht omdat er geen tijdsbestek is opgenomen in de vraag (door experts bekritiseerd), komt de eurocrisis op dit moment naar voren als de grootste internationale dreiging (48% van alle kiezers). Dit geldt voor de kiezers van alle partijen (van 60% bij de PVV tot 32% GroenLinks) alsmede voor de experts (37%). Terrorismedreiging telt nauwelijks mee (8% van de kiezers), dat daarmee snel naar de achtergrond verdwijnt. De Russen komen zeker niet volgens deze peiling (0%) en dat zou 40 jaar geleden heel anders zijn geweest.

- Eurocrisis
- Afnemene invloed EU en VS, opkomst China en andere nieuwe machten
- Schaarste van natuurlijke hulpbronnen
- Internationaal terrorisme
- Klimaatverandering, inclusief zeespiegelstijging
- Instabiliteit in Noord-Afrika en het Midden-Oosten (vervolg Arabische lente)
- Verspreiding van massavernietigingswapens (kernwapens), bijvoorbeeld naar Iran
- Rusland
- Geen van bovenstaande
- 10 Geen mening

Belangrijkste doel buitenlandbeleid is economische belangenbehartiging

De Nederlandse kiezer kan zich over het algemeen vinden in de koers die het buitenlandbeleid heeft ingeslagen de afgelopen jaren. Met kop en schouders steekt 'opkomen voor Nederlandse economische belangen' boven alle andere mogelijke antwoorden uit op de vraag 'wat zou het belangrijkste doel moeten zijn van het Nederlandse buitenlandbeleid?'. Experts

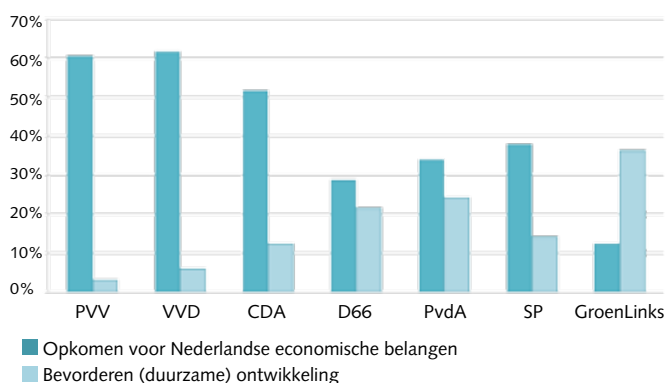
- Opkomen voor Nederlandse economische belangen
- Bescherming mensenrechten
- Bevorderen (duurzame) ontwikkeling
- Opkomen voor Nederlandse strategische belangen
- Bevorderen internationale rechtsorde
- Bescherming rechten van Nederlandse burgers in het buitenland
- Conflictbestrijding/conflictpreventie
- Geen van bovenstaande
- Geen mening

> Uiteraard speelt ook hier mee dat we in zware economische tijden leven en dat kleurt de antwoorden.

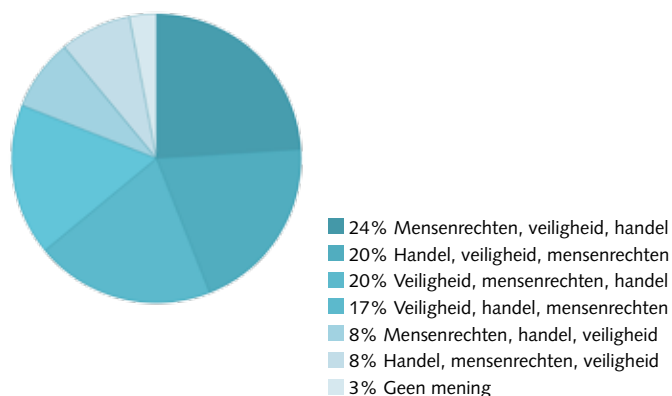
Het verschil tussen kiezer en expert is bij deze vraag opvallend. Opkomen voor Nederlandse economische belangen wordt maar door 7% van de 31 experts als het belangrijkste gezien, bevorderen van duurzame ontwikkeling scoort bij 34%.

Uitgesplitst naar waar de kiezers op hebben gestemd tijdens de Kamerverkiezingen in 2010 zijn de antwoorden tussen de kiesgerechtigden overigens zeer verdeeld. Als we bijvoorbeeld inzoomen op het antwoord 'opkomen voor Nederlandse economische belangen', dan scoort dat zeer hoog bij de PVV- en VVD-kiezer, maar laag bij GroenLinks. Bij het antwoord 'bevorderen duurzame ontwikkeling' draait dat om. Voor de GroenLinks-stemmer is dit belangrijk, terwijl het er voor de PVV- en VVD-stemmers niet toe doet.

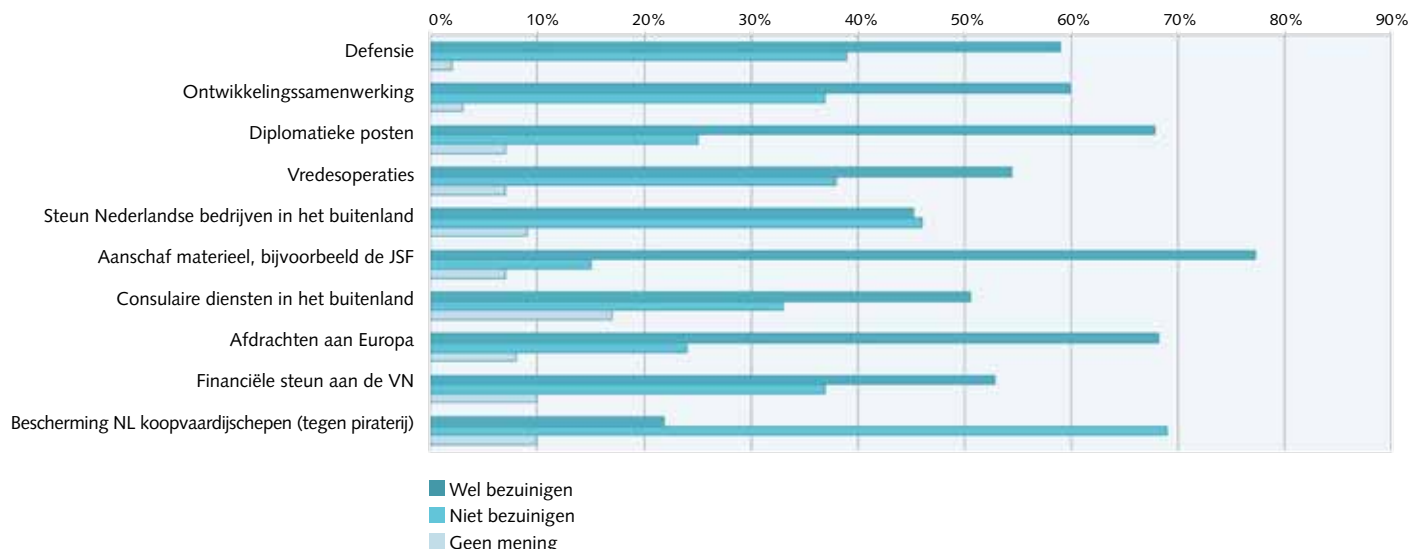
Volgorde Nederlandse belangen volgens de kiezer: mensenrechten, veiligheid, handel

Toch is het niet alleen de economie die de kiezer belangrijk vindt. Op de vraag 'Welke volgorde geeft voor u het beste aan wat de Nederlandse belangen zijn?', antwoordde 24% 'mensenrechten, veiligheid, handel'. Het verschil met vraag 2 is te verklaren door het groeperen van categorieën. Stemmers van CDA (32%), GroenLinks (39%), PvdA (30%) en de SP (43%) kozen voor 'mensenrechten, veiligheid, handel', terwijl zij in de vorige vraag veel belang hechten aan mensenrechten, bevordering internationale rechtsorde en duurzame ontwikkeling. De VVD-stemmer (35%) koos voor 'handel, veiligheid, mensenrechten', die van de PVV voor 'veiligheid, handel, mensenrechten'. De D66-achterban valt op door als enige te kiezen voor 'veiligheid, mensenrechten, handel' (30%). De experts kiezen voor 'veiligheid, handel, mensenrechten' (33%) en voor 'veiligheid, mensenrechten, handel' (26%).

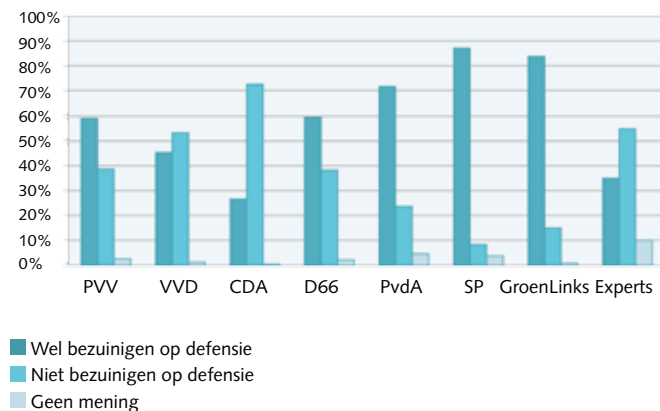
Buitenlandbeleid; waar kan wel/ niet op worden bezuinigd? Op alles, behalve inzet marine bij bescherming koopvaardij schepen

In tijden van bezuinigingen is de kiezer kritisch. Op alle terreinen die zijn opgenomen in de enquête, mag wat betreft de kiezer worden bezuinigd. De grote uitzondering: bescherming van Nederlandse koopvaardij schepen (en een heel nipte meerderheid wil niet bezuinigen op steun aan Nederlandse bedrijven in het buitenland).

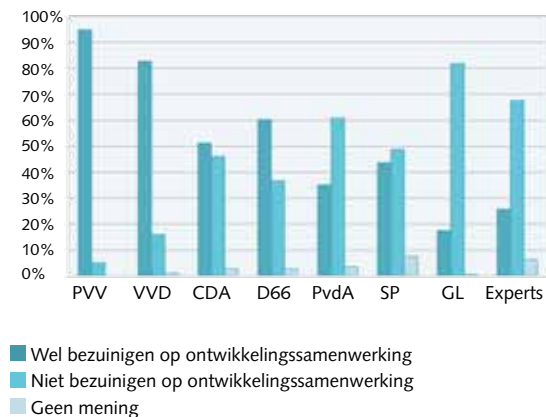
Een ruime meerderheid van kiezers van alle partijen (77%) is het er over eens dat defensie moet korten op de aanschaf van materieel, zoals bijvoorbeeld de JSF. Tweederde van de kiezers vindt dat de afdracht aan Europa lager kan. 24% vindt van niet en 8% heeft geen mening. Nederlanders hebben minder moeite met de financiële steun aan de Verenigde Naties, maar ook hierop mag volgens de helft van de Nederlanders bezuinigd worden (37% vindt van niet en 10% geen mening).

De experts bezuinigen overigens op veel minder terreinen dan de kiezer. Alleen de 'diplomatieke posten', 'aanschaf materieel' en 'steun Nederlandse bedrijven' moeten het bij de experts ontgelden.

Er zijn uiteraard grote verschillen tussen de aanhangers van de verschillende partijen. Zo willen vooral kiezers van de vorige coalitiepartners CDA (73%) en VVD (53%) dat er niet bezuinigd wordt op defensie. De SP, GroenLinks en de PvdA steken hier sterk tegen af: van de SP-kiezer wil 87% wel bezuinigen op defensie, GroenLinks 85% en PvdA 72%.

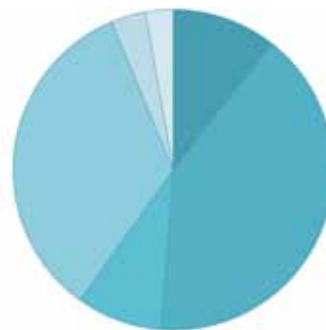
De verschillen zijn verder zeer groot bij ontwikkelingssamenwerking met een zeer klassieke links-rechtstegenstelling. Van PvdA, GroenLinks en, in mindere mate, SP, mag niet worden bezuinigd op OS. Van PVV, VVD, D66 en, in mindere mate, CDA, wel.

De Europa-experts en Europa-woordvoerders kregen de vraag om een slogan te bedenken voor hun Europa-campagne. Hieronder een greep uit de antwoorden:

Bezint eer ge aan Europa begint
 Europa. Samen staan we sterk!
Europa. Ons anker
 Europa, tot hier en niet verder
 Hun Brussel, ons Nederland
 Pro-Europa, dus tegen de EU
 Europa, u kunt niet zonder
 Europa: Omdat het moet!
 Europa best problematisch
 Europa: juist nu!
 Eenheid in verscheidenheid
 Ons Europa
Europa, onmisbaar
 Europa: daar zijn we zelf bij
 Europa, zonder gaat het niet!

Vertrouwen in belangenbehartiging door Nederlandse politici is laag

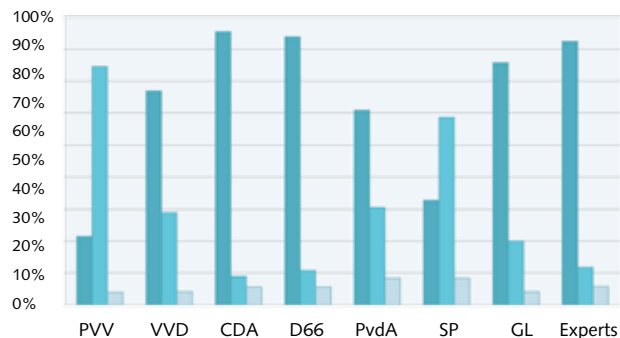
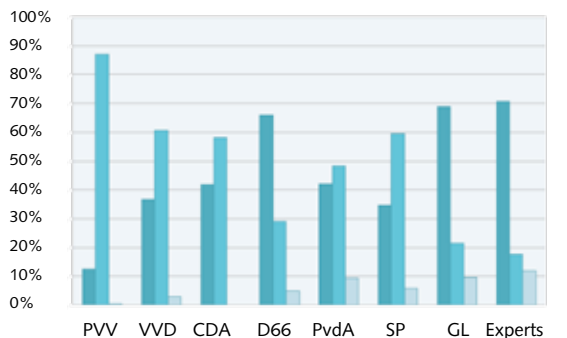
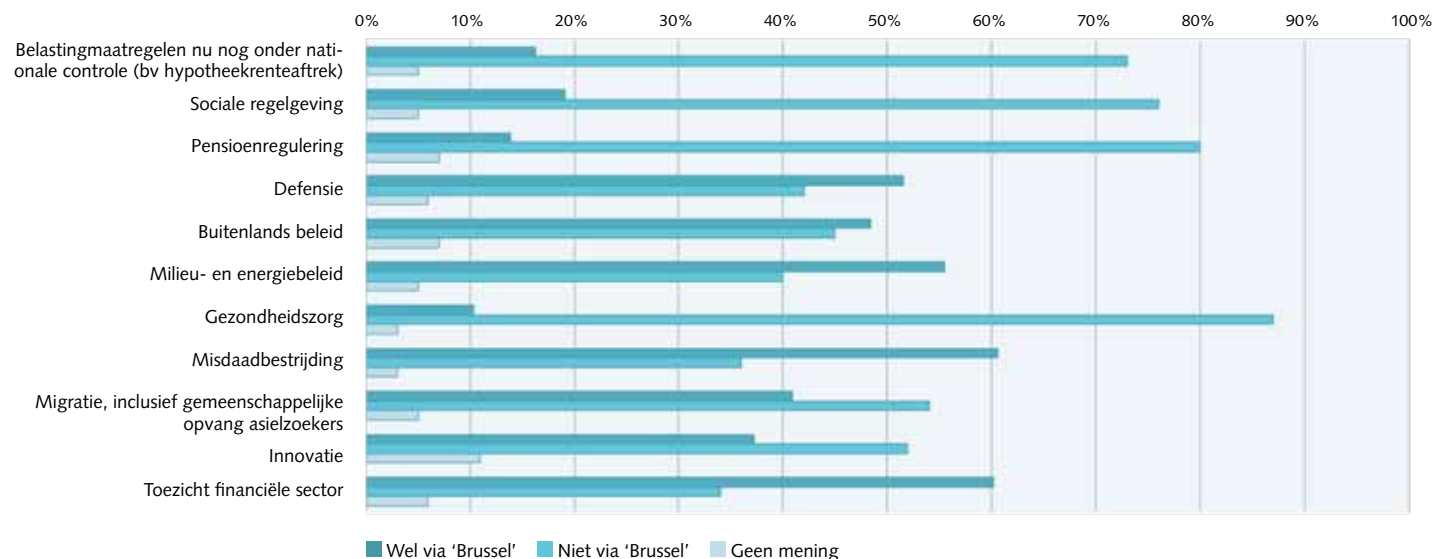

Slechts 11% van de kiezers zegt ja op de vraag 'Heeft u er vertrouwen in dat Nederlandse politici de belangen van Nederland goed behartigen in de EU?'. Kiezers van D66 (61%) en GroenLinks (62%) zijn nog het meest positief: zij hebben vertrouwen dat politici 'soms' de Nederlandse belangen goed kunnen vertegenwoordigen. De SP- (50%) en PVV-kiezers (69%) vinden dat de EU gedomineerd wordt door maar een paar landen, waar Nederland niet bij hoort. De theorie die zegt dat ambtenaren volgens de kiezer de baas zijn in Europa wordt gelogenstraft: slechts 4% van alle kiezers gelooft hierin. Bij de experts antwoordt 60% 'soms' en 20% vindt dat politici niet snappen hoe 'Brussel' werkt.

Wat moet er wel/ niet via 'Brussel' geregeld worden? Gezondheidszorg, pensioenregulering en sociale regelgeving zeker niet!

De kiezer maakt een duidelijke afweging wat wel via 'Brussel' kan en wat niet. Sommige maatregelen mogen nooit via 'Brussel' gaan lopen, zoals gezondheidszorg (87% tegen), terwijl op andere terreinen wel mogelijkheden gezien worden. Op de SP- en PVV-stemmers na, kiest een (kleine) meerderheid van de stemgerechtigden bijvoorbeeld voor een Europees buitenland- en defensiebeleid.

Ook misdaadbestrijding, milieu- en energiebeleid en regulering van de financiële sector krijgen de steun van de kiezer. De helft van de PVV-stemmers vindt ook dat misdaadbestrijding een Europese aangelegenheid moet zijn. Dit is opvallend, want op alle andere onderwerpen is een grote meerderheid (van de PVV-stemmers) juist zeer eurosceptisch en wil niet dat zaken zoals pensioenregulering (80%), milieu- en energiebeleid (71%) en migratiebeleid (87%) vanuit 'Brussel' geregeld worden.

■ Wel: Migratie, inclusief gemeenschappelijke opvang asielzoekers
 ■ Niet: Migratie, inclusief gemeenschappelijke opvang asielzoekers
 ■ Geen mening

■ Wel: Toezicht financiële sector
 ■ Niet: Toezicht financiële sector
 ■ Geen mening

60% van alle ondervraagden vindt dat het toezicht op de financiële sector een taak voor 'Brussel' is (ten opzichte van 34% niet). Vooral CDA- (85%) en D66-kiezers (84%) vinden dit noodzakelijk. Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich stemmers op de SP (59%) en de PVV (75%) die dit vooral niet zien zitten. De verschillen met de experts zijn deze keer niet groot. Naast de onderwerpen die de kiezer al noemde, mogen van de experts ook migratiebeleid en innovatie via 'Brussel'.

De EU-expert poll

Ruim 20 experts en politici kregen een aparte enquête voorgelegd over Europese integratie. Gedeeltelijk overlaptten de vragen met de opiniepoll van Maurice de Hond. De experts kregen echter een aantal aanvullende vragen, bijvoorbeeld over de toekomst van de Europese Unie en over het gewicht van Nederland in Europese besluitvorming. In de reacties werd zeer uitvoerig op de vragen gereflecteerd. Het is onmogelijk aan al deze reacties recht te doen in dit tijdschrift.

Een gedeelte van de reacties bestond uit kritiek. Het waren sturende antwoorden, te weinig diepgang, te weinig nuance, etc. en een enkele keer verhandelingen over alle aannames in elke vraag. Nuance of het benoemen van aannames was echter niet ons doel. De kracht zit niet in het individuele antwoord, maar in wat de meerderheid uiteindelijk aankruist. En dan komen er best interessante dingen uit.

Zo denkt meer dan de helft van de 19 (bruikbare) ingevulde enquêtes dat de toekomst van de EU een politieke unie is (al is deze niet gedefinieerd) en iets meer dan een kwart voorziet juist uitsluitend en alleen een vrijhandelszone. Over de vraag of de Europese leiders de eurocrisis in 2013 gaan oplossen zijn de meningen extreem verdeeld. Ongeveer 32% zegt ja,

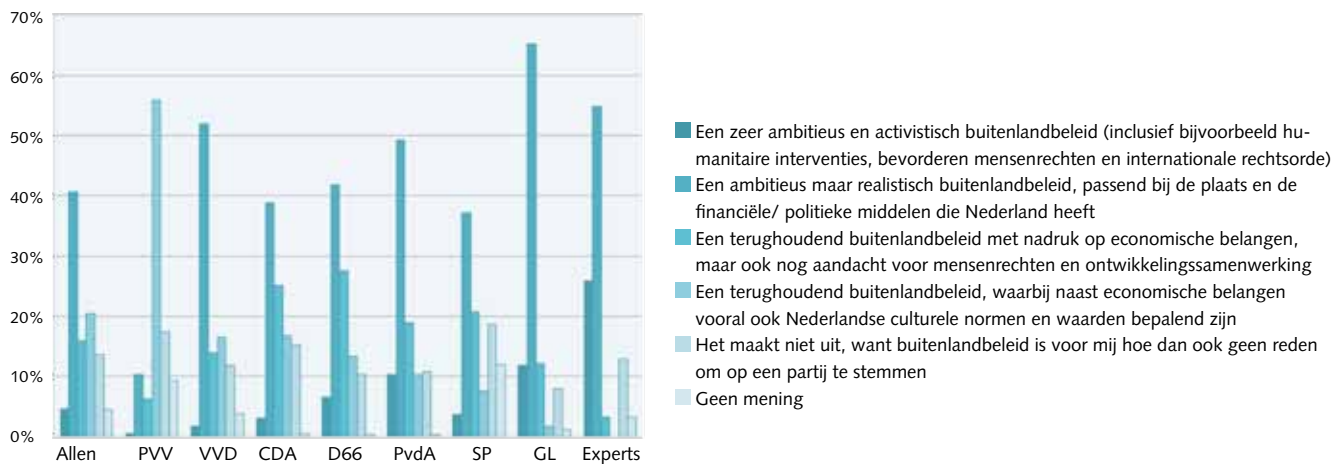
nog eens 32% zegt doormodderen en 36% ziet het anders en komt met antwoorden zoals "2013 is veel te optimistisch". De experts die ja zeggen, doen dat vrijwel allen met kanttekeningen. Ze vinden zichzelf optimistisch, maar "de rationaliteit moet toch een keer gaan winnen." En bij doormodderen wordt een keer opgemerkt dat doormodderen de normale manier van werken is voor de EU.

Bij de vraag over het gewicht van Nederland in de EU eindigen alle antwoorden tussen de 21% en 25%. Dus Nederland heeft volgens sommigen meer invloed dan mag worden verwacht op grond van de bevolkingsomvang. Volgens anderen draait het echter allemaal om de grote landen en is Nederland gemarginaliseerd. Ook 'Nederland moet meer samenwerken met kleine landen' en 'De invloed van Nederland neemt af doordat mogelijke partners niet in de eurozone zitten' krijgen meer dan 20% van de stemmen.

Over uitbreiding zijn de experts veel meer uitgesproken. Ruim 41% verwacht uiteindelijk een EU van 28-32 lidstaten. Met name de Balkanlanden en IJsland worden genoemd als toetreders. Na Kroatië komt er voorlopig echter geen land meer bij en Turkije is zeer onzeker. Uittreden van bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk wordt overigens ook niet uitgesloten.

Welk buitenlandbeleid zou u het liefst willen dat de partij van uw keuze gaat voeren? Krappe meerderhuis kiest voor ambitieus, maar realistisch

Nederland is verdeeld waar het gaat om buitenlandbeleid. Een krappe meerderheid pleit voor een ambitieus buitenlandbeleid, 36% vindt dat het terughoudend moet zijn en 14% maakt het niets uit. De VVD-stemmers wensen met een krappe meerderheid liever een ambitieus buitenlandbeleid (54%) dan een terughoudend beleid (31%), voor 12% maakt het niets uit. De experts zijn beduidend meer voor een ambitieus buitenlandbeleid dan de gemiddelde kiezer en lijken daarmee veel op GroenLinks en de PvdA.

De buitenlandbeleiddeskundigen en buitenlandwoordvoerders kregen de vraag om een slogan te bedenken voor hun ideale buitenlandbeleid. Hieronder een greep uit de antwoorden:

Nederland, ken uw plaats! Weg met overspannen verwachtingen en ambities

Voor een vrije informatiesamenleving
Nederland, sluit aan bij de BRICS!

Nederland, gidsland voor Internationale Samenwerking 2.0

Internationale organisaties hebben de toekomst!

Liever meer macht voor Brussel dan Beijing

Laat Nederland zien in het buitenland

Idealistisch, maar wel realistisch

Nederland kan niet zonder het buitenland

Nederland: in de wereld, van de wereld!

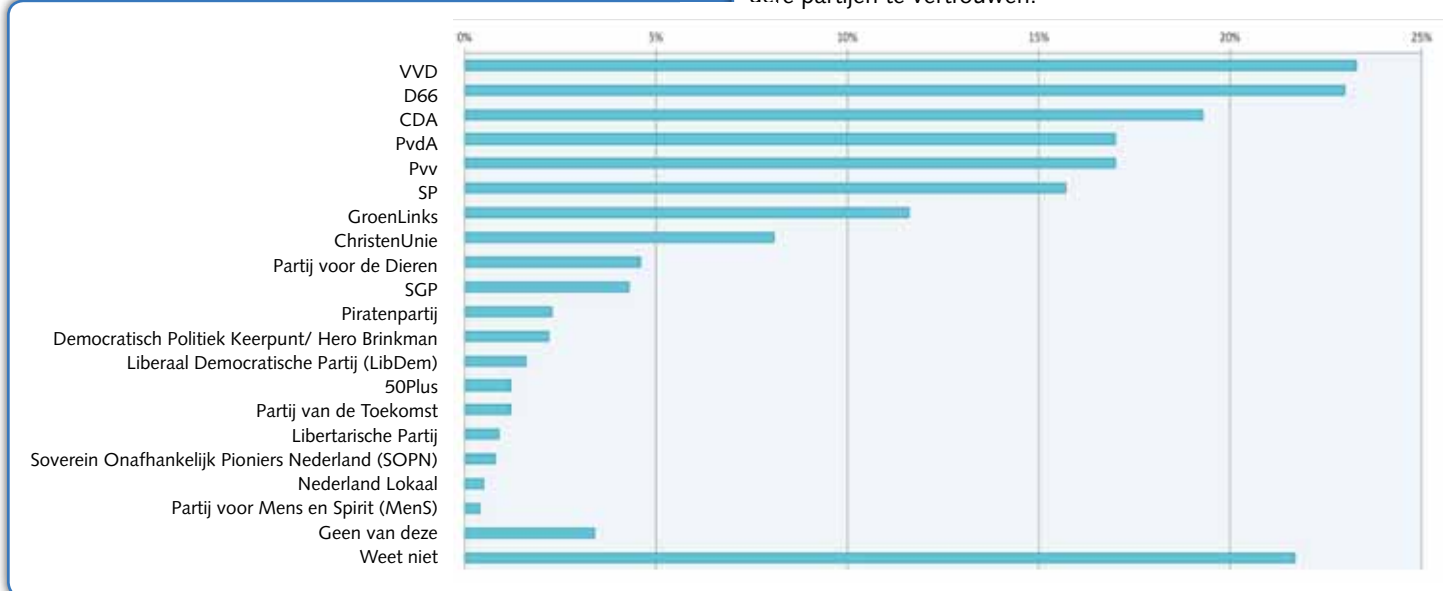
Veiligheid eerst! De wereld is geen kosmopolitische gemeenschap

Open, creatief en tolerant

Nederlanders zien het liefst VVD of D66 op Buitenlandse Zaken

Op de vraag: 'Bij welke politieke partij of partijen die op 12 september aan de verkiezing meedoet is het buitenlands beleid (inclusief Europees beleid) volgens u in veilige handen?' antwoordt de kiezer 23% voor zowel de VVD als D66. Daarna volgen CDA (19%), PvdA (17%) en PVV (17%). Bij GroenLinks is duidelijk terug te zien dat veel mensen overwegen op een andere partij te stemmen dan tijdens de verkiezingen in 2010. De stemmen eindigen hier veel meer gespreid en D66 eindigt hoger dan GroenLinks zelf. Ook denkt 7% van de GroenLinks-kiezers dat het buitenlandbeleid bij de Piratenpartij in veilige handen is.

Dit is de enige vraag waar meerdere antwoorden mogelijk waren. D66-kiezers en GroenLinks-kiezers maken daar vaak gebruik van door – naast de eigen partij – ook andere partijen aan te kruisen. Bij D66 telt het totaal nu op tot 236% en bij GroenLinks tot 231%. Met andere woorden, als er 100 D66-stemmers zouden hebben meegedaan, hebben die 100 D66-stemmers 236 keer een antwoord aangegeven. Aan de andere kant van het spectrum zit de PVV. Daar komt het totaal maar tot 120%. De PVV-stemmer lijkt weinig andere partijen te vertrouwen.

Met een open geest en beide voeten op de grond

Groter kunnen we het niet maken, wel toegankelijker/winstgevender/veiliger

Buitenland: Het podium waarop Nederland presteert
Zonder buitenland, geen sterk Nederland

Internationale wederkerigheid

Actief en betrokken

Thuis in de wereld

Duurzame ontwikkeling in een stabiele wereld

Be the change you want to see

Zeer opvallend is dit keer het verschil tussend de gemiddelde kiezer en de experts. Ook veel experts geven meerdere antwoorden, maar de experts zijn veel uitgesprokener. D66 eindigt met 65% bovenaan, gevolgd door PvdA (48%) en GroenLinks (35%). De VVD eindigt op 13% en de PVV op 0%. Deze uitslag zegt overigens niets wat de experts daadwerkelijk stemmen, dat was niet de vraag. Wel betekent het blijkbaar dat het buitenlandbeleid dat D66, PvdA en GroenLinks voorstaan op meer draagvlak binnen de experts mag rekenen dan het beleid van de andere partijen.

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

DE EU ALS POLITIEK STRIJDTONNEEL

INDEX: DE EU ALS POLITIEK STRIJDTONEEL

**VERKIEZINGSPROGRAMMA'S TROEBEL OVER DE
EU PROBLEMEN DIE ER ECHT TOE DOEN
PAG 18**

**PAPIEREN SOEVEREINITEIT HEEFT HOGE PRIJS
PAG 26**

**PAPIEREN EU-DEMOCRATIE HEEFT HOGE(RE?) PRIJS
PAG 29**

**EUROPESE UITBREIDING GAAT DOOR, ONDANKS
TEGENSPUTTEREND NEDERLAND
PAG 32**

**LONDEN EN PARIJS BESLISSEN DE TOEKOMST VAN
EU BUITENLAND- EN DEFENSIEBELEID, NIET DE NEDERLANDSE
VERKIEZINGEN
PAG 34**

**DOE KIEZER GEEN VALSE BELOFTES OVER EUROPA
PAG 35**

**NEDERLANDSE GRENZEN VOOR MIGRANTEN ZIJN
EEN GEPASSEERD STATION
PAG 37**

VERKIEZINGSPROGRAMMA'S TROEBEL OVER DE EU PROBLEMEN DIE ER ECHT TOE DOEN

ADRIAAN SCHOUT EN ARNOUT MIJS

De Europese Unie (EU) is één van de grote verkiezingsthema's dit jaar. Speciaal voor dit magazine bogen Adriaan Schout en Arnout Mijs zich over de verschillende partijprogramma's met als opdracht: wat komt er op Nederland af de komende jaren en wat zeggen de partijen erover? Wat blijkt? Politieke partijen vermijden vergezichten over de EU. Maar concrete visie is nu onontbeerlijk, want de kiezer is aan zet om een mandaat af te geven over de koers van Europa. Verkiezingsprogramma's werpen een rookgordijn op, waarin de toekomst van de EU verwordt tot een geloofsdiscussie (aanhanger of tegenstander) in plaats van inhoudelijk afwegingen te maken ten aanzien van de concrete maatregelen die in komende jaren genomen moeten worden.

Jarenlang is de Europese integratie doorgestoomd op de achtergrond, met als grote uitzondering het referendum van 2005. Vandaag is 'Europa' echter een heftig politiek strijdtoneel, zoals onder andere blijkt uit het verkiezingsprogramma van de PVV: "Hun Brussel, Ons Nederland". Behalve de eenzijdige PVV - uit de euro en de EU - zijn de andere partijen inclusief de SP genuanceerder, maar desalniettemin met de nodige EU-kritische ondertonen. De EU heeft een prominente plaats in de verkiezingsprogramma's, zeker in vergelijking met 2010 en helemaal als we verder terugkijken. Hierdoor valt er eindelijk dan toch wat te kiezen op het gebied van de EU - en dat op zich is een goede zaak. Deze keuze wordt echter verstoord doordat partijen de EU als een geloofsartikel benaderen door in termen van 'voor' en 'tegen' verdere Europese integratie te spreken. De Europese verwevenheid is een feit; nu is het belangrijk aan te geven wat de koers van de Europese integratie moet zijn. Een visie van de politieke partijen hierop blijft vooralsnog uit.

Voor bijna de helft van de Nederlandse bevolking (48%) is de eurocrisis de grootste dreiging van dit moment, zo blijkt uit het onderzoek van Maurice de Hond (zie pagina 10). De kiezer vraagt dat 'de politiek' met een oplossing komt. Geen van de partijen - behalve de PVV - wil de euro verlaten, maar de partijen zijn nogal stil over de door hen gewenste aanpak

van de eurocrisis. Vragen als 'wat moeten we doen om de crisis op te lossen?' en 'waar ligt de grens voor Nederland?' blijven grotendeels onbeantwoord in de verkiezingsprogramma's. Juist in verkiezingstijd is duidelijkheid over de koers om uit de eurocrisis te komen een vereiste. Alleen dan kan de kiezer bepalen welke partij de crisis in zijn ogen het beste zal aanpakken en welke Europese koers het beste aansluit bij zijn voorkeuren.

Op welke vragen hadden de programma's dan duidelijkheid moeten bieden? In de eerste plaats over het functioneren van het eurogebied. Moet er een Europese economische regering komen? Mogen eurolanden nog wel besluiten of ze staatsobligaties uitgeven - en hoeveel - zonder Europese toestemming? Wie controleert vervolgens deze toezichhoudende Europese economische regering: moet het democratisch toezicht via nationale parlementen geregeld worden of via uitbreiding van de macht van het Europese Parlement? Of zijn nieuwe democratische controleorganen nodig zoals een soort Europese Eerste Kamer? Moet de Europese Centrale Bank (ECB) staatsobligaties kunnen opkopen van crisisl landen, of is het Europees Stabilisatiemechanisme (ESM) het aangewezen instrument om landen te helpen? Zijn partijen bereid de noodzakelijke institutionele veranderingen te specificeren en te verdedigen in een onvermijdelijk referendum?

De programma's van sommige partijen zoals SP, CDA, CU en PvdD geven een aanzet. De verkiezingsdebatten moeten echter meer duidelijkheid verschaffen bij deze en andere partijen.

In de tweede plaats moeten de politieke partijen aangeven of zij in de toekomst een permanente overdrachtsunie zien zitten, in andere woorden, een situatie waarbij rijke landen geld overmaken naar armere landen. De pijnlijke les van de eurocrisis is dat lidstaten door de euro en door Europese integratie niet 'geconvergeerd' zijn. Landen zijn in concurrentiekracht niet naar elkaar toegegroeid - eerder omgekeerd. Binnen landen zijn permanente overdrachten tussen arme en rijke regio's normaal: Vlamingen betalen voor Walen; West-Duitsers subsidiëren Oost-Duitsers, etc. Dit levert nationaal al een (pijnlijke) discussie op. Binnen de eurozone zal na de crisis een subsidiestroom van noord naar zuid nodig blijven omdat er geen wisselkoerscorrecties zijn. Hoe zal dat uitpakken voor de eurozone en het politieke draagvlak? Over de wenselijkheid of de onvermijdelijkheid van een overdrachtsunie zijn partijen behalve de PVV - wijselijk? - stil.

Europa: vragen als 'Wat moeten we doen?' en 'waar ligt de grens voor Nederland' blijven grotendeels onbeantwoord.

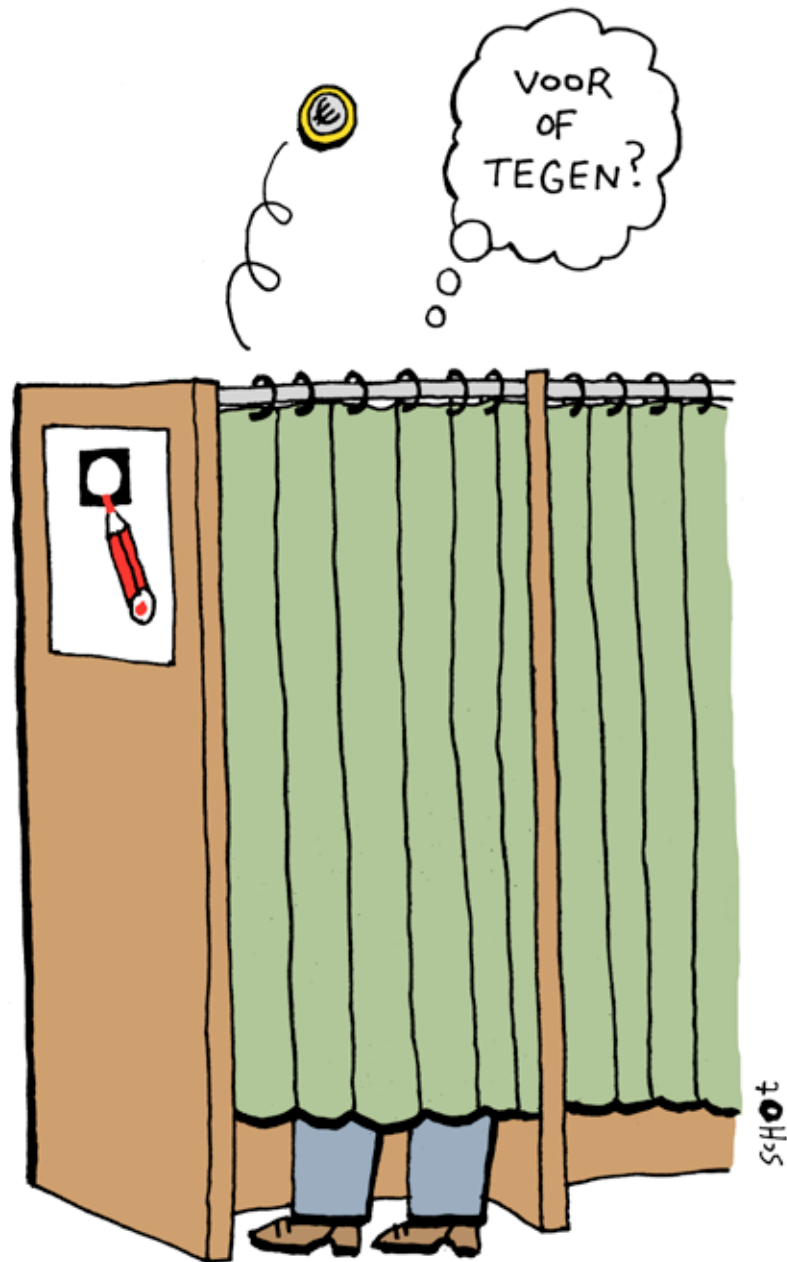

Politici in de eurozone, ook in Nederland, hebben vooral geprobeerd de eurocrisis stapsgewijs op te lossen. De bovenstaande vragen onderstrepen dat juist nu vergezichten nodig zijn. Alleen D66, de ChristenUnie en de PVV spreken over een politieke unie. Omdat de partijprogramma's verder geen uitsluitel geven, ligt hier een duidelijke rol voor de aankomende verkiezingsdebatten

(zoals het debat 27 augustus van Instituut Clingendael, zie pagina 2), opdat de kiezer meer helderheid krijgt.

Een derde set van vragen die uit de eurocrisis voortvloeit, betreft de rol van de Europese Commissie in het toezien op de naleving van de regels door de lidstaten. Voor Nederland zal het terugdringen van het begrotingste-

kort tot ver onder de 3% een grote opgave worden. Elke politieke partij wil zich hier aan houden. Als het echter niet lukt, dan heeft de EU, in de persoon van EU-commissaris Olli Rehn, meer mogelijkheden gekregen om Nederland hiertoe te dwingen en kunnen er zelfs boetes opgelegd worden. Met deze stok achter de deur zijn lidstaten echter eerder geneigd te bezuinigen dan te hervormen. Het >

VERGELIJKING VAN EU-STANDPUNTEN

Deze beknopte vergelijking is gemaakt door Instituut Clingendael op basis van de (concept) partijprogramma's. Uiteraard gaat het hier om onze interpretatie van wat de partijen hebben geschreven, niet om letterlijke citaten. We hebben alleen de partijen die nu in de Tweede Kamer zitten vergeleken. Het betreft een samenvatting van de belangrijkste punten. De volledige verkiezingsprogramma's vindt u op www.euforum.nl

	SOEVEREINITEIT	VERDERE INTEGRATIE	DEMOCRATISCHE CONTROLE
	<ul style="list-style-type: none"> EU: energie, asiel en migratie, voedselzekerheid, duurzaamheid, buitenlands beleid en defensie EU terughoudend: volksgezondheid, cultuur, toerisme, pensioenstelsel 	<ul style="list-style-type: none"> Integratieproces geen doel op zichzelf, maar middel ter versterking interne markt, vergroting Nederlandse invloed in de wereld en waarborg Europese waarden 	<ul style="list-style-type: none"> Nederlands parlement proactiever Eerste en Tweede Kamer maken actief gebruik van oranje kaart bij strijdigheid met het subsidiariteitsbeginsel
	<ul style="list-style-type: none"> EU: mensenhandel, asiel- en migratiebeleid en terrorisme Samenwerking: milieu, transport, landbouw en visserij, buitenlands beleid Nationaal beleid: pensioen, belasting, zorg, onderwijs, cultuur, gezinsbeleid 	<ul style="list-style-type: none"> Méér Europa geen optie Basis is sterke samenwerking tussen zelfstandige lidstaten Besluitvorming dicht bij burger en door meerderheid gedragen verhoudt zich slecht tot machtsconcentratie en politieke unie 	<ul style="list-style-type: none"> Democratische legitimatie is nu allesbehalve gewaarborgd Het Europese Parlement (EP) kan niet de rol van nationale parlementen overnemen
	<ul style="list-style-type: none"> EU: buitenlands beleid, defensie, handel, migratie, energie, milieu, bestrijding internationale criminaliteit Nationaal beleid: onderwijs, zorg, pensioenen, sociale woningbouw 	<ul style="list-style-type: none"> Sterk federaal Europees bestuur belangrijk voor de veiligheid van Nederland en haar politieke gewicht in de wereld Daarom vooruit met politieke integratie; naar een politieke unie 	<ul style="list-style-type: none"> Parlementaire controle op niveau waar bevoegdheden worden uitgeoefend EP krijgt bevoegdheid om individuele eurocommissarissen weg te sturen Transnationale kieslijsten Eén Europese buitenlandse politiek
	<ul style="list-style-type: none"> Europa richt zich op milieu, klimaat en duurzaamheid, asiel- en migratiebeleid, ontwikkelingssamenwerking, defensie 		<ul style="list-style-type: none"> Samenvoeging voorzitter Europese Commissie en Europese Raad tot door EP gekozen EU-president Grensoverschrijdende kieslijsten EP EP mag individuele eurocommissarissen wegsturen Europawijde correctieve referenda
	<ul style="list-style-type: none"> Europa richt zich op grensoverschrijdende milieu- en klimaatproblemen 	<ul style="list-style-type: none"> Verdere economische integratie en politieke samenwerking niet denkbaar, zolang democratische legitimiteit niet verbetert 	<ul style="list-style-type: none"> Betere democratische basis en transparantie van besluitvorming Raadgevend referendum bij belangrijke besluiten over toekomst euro en inrichting EU
	<ul style="list-style-type: none"> Besluitvorming zo dicht mogelijk bij de mensen Europa alleen voor zaken die niet net zo goed of beter op nationaal, regionaal of lokaal niveau kunnen worden geregeld 	<ul style="list-style-type: none"> Verdere economische en politieke integratie in de EU afhankelijk van agenda gericht op groei, sociale waarborgen en democratische versterking 	<ul style="list-style-type: none"> Grootste partij levert de door Nederland voor te dragen Commissaris Grootste partij in EP levert voorzitter Invoering Europese kieslijsten Europese besluitvorming onder grotere controle van het EP
	<ul style="list-style-type: none"> Nederland verlaat de EU Samenwerking nadien beperken tot bilaterale verdragen Tot die tijd: geen EU-bemoeienis met binnenlands beleid 		<ul style="list-style-type: none"> EU is ondemocratisch Nederland krijgt alle bevoegdheden en vetorechten terug Referendum over elk EU-plan dat soevereiniteit raakt EP wordt afgeschaft
	<ul style="list-style-type: none"> EU-niveau: minder taken, minder geld en minder regels EU bemoeit zich niet met onderwijs, emancipatie, cultuur en burgerschap 	<ul style="list-style-type: none"> Samenwerking alleen op terreinen waar dat nuttig en nodig is om grensoverschrijdende problemen op te lossen Geen Europese superstaat 	<ul style="list-style-type: none"> Verdragen die nationale soevereiniteit overhevelen naar 'Brussel' onderwerpen aan tweederde parlementaire meerderheid
	<ul style="list-style-type: none"> EU bewoog richting superstaat, maar de lidstaat moet opnieuw centraal komen te staan Brussel mag niet de baas spelen over de nationale begroting, het sociale stelsel, pensioenen, onderwijs, zorg, huisvesting en openbaar vervoer 	<ul style="list-style-type: none"> I.p.v. verdere overdracht nationale soevereiniteit inzetten op effectiviteit Europese samenwerking 	<ul style="list-style-type: none"> Rol EP in besluitvorming neemt toe Meer parlementaire controle op economisch beleid om uit de crisis te komen, o.a. op uitgaven van het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) Democratisch toezicht op ECB
	<ul style="list-style-type: none"> EU is samenwerkingsverband van onafhankelijke soevereine staten EU concentreert zich op grensoverschrijdende problemen en kansen; interne markt is voor Nederland als handels- en exportland het belangrijkste aspect 	<ul style="list-style-type: none"> Er hoeft geen macht te worden overgedragen aan 'Brussel' om de aansturing van de euro te verbeteren VVD heeft geen behoefte aan vage vergezichten over Europa 	<ul style="list-style-type: none"> Nationale parlementen zijn cruciaal voor de versterking van de democratie in Europa en de bescherming van nationale soevereiniteit

BUITENLANDBELEID/DEFENSIE

- Versterking Nederlandse positie op een veranderend wereldtoneel kan niet zonder Europa
- EU moet meer als eenheid en slagvaardiger opereren
- Defensie is Europese prioriteit; uitbreiding defensiesamenwerking met gelijkgezinde partnerlanden

- Europese defensiesamenwerking kan prima en is vaak nodig
- Geen Europees leger; niet tornen aan nationale zeggenschap over manschappen
- Ontwikkelingshulp via EU meer gericht op noodhulp

- Eén stem in VN, IMF, Wereldbank en WTO
- Nederlandse ontwikkelingssamenwerking afstemmen in Europees verband om effectiviteit te vergroten

- Vorming Europese krijgsmacht (militaire inzet vergt ruime meerderheid Tweede Kamer)
- Europese dienst voor ontwikkelingsamenwerking met bundeling middelen
- EU en de eurozone spreken met één stem in de wereld

- Vergaande Europese defensiesamenwerking
- Delen krijgsmacht samenvoegen met die van andere landen
- Eén vaste EU-stem in de VN-Veiligheidsraad

- Geen EU-leger, geen gewapende missies onder EU-vlag, geen Europese ambassades en geen gemeenschappelijke EU-buitenlandpolitiek

- Nucleaire ontwapening Europa is prioriteit
- Europese samenwerking belangrijk in het kader van mensenrechten en veiligheid

- NAVO en EU vullen elkaar aan op politiek, militair en diplomatiek terrein

UITBREIDING EU

- Einde van uitbreidingsproces van de EU nadert
- Terughoudendheid wordt nagestreefd; elke nieuwe uitbreiding wordt strikt getoetst aan de Kopenhagencriteria

- Er wordt een pas op de plaats gemaakt
- Turkije kan geen lid worden

- EU staat altijd open voor nieuwe lidstaten, mits zij aan harde toetredingscriteria voldoen en daarop strikt beoordeeld zijn

- Landen Westelijke Balkan en Turkije mogen lid worden als zij aan voorwaarden van democratie, mensenrechten en non-discriminatie voldoen
- Ook IJsland, Noorwegen en Zwitserland mogen toetreden, onder dezelfde voorwaarden

- De PvdD is in de huidige omstandigheden tegen toetreding van nieuwe lidstaten
- Eerst meer Europese democratie

- Verplichtingen met landen in Zuidoost-Europa en Turkije respecteren
- EU moet zelf ook klaar zijn voor nieuwe toetredingen

- Geen nieuwe toetreders tot EU
- Onderhandelingen met Turkije direct stoppen

- Turkije hoort geografisch noch cultureel-religieus bij Europa; Turks EU-lidmaatschap is ondenkbaar

- Balkanlanden waarmee al toetredingsafspraken zijn gemaakt, zijn welkom – mits zij volledig aan toetredingseisen voldoen
- Verdere EU-uitbreiding is niet opportuun en wordt per referendum aan Nederlandse bevolking voorgelegd

- Na toetreding van Kroatië wordt de EU de komende jaren niet uitgebreid
- Landen mogen alleen toetreden, wanneer voor 100% aan de Kopenhagencriteria is voldaan
- Turkije ratificeert het Ankaraprotocol, anders worden onderhandelingen stopgezet

ASIEL EN MIGRATIE

- Europees asielbeleid met harmonisatie van toelatingsregels, evenwichtige verdeling migratiedruk en terugkeerbeleid op EU-niveau
- Strengere controle buitengrenzen van de EU
- Versterking grensagentschap Frontex

- Asiel- en migratiebeleid kan op nationaal niveau niet voldoende effectief worden geregeld en is daarmee een kerntaak van de EU

- Nederland zet zich in voor Europees asielsysteem met nadruk op gelijke toelatingkansen en eerlijke verdeling
- Kennismigratie wordt gestimuleerd; géén inburgering en andere barrières

- Beter naleving EU-asielrichtlijnen
- Aanpassing Dublinverordening, waardoor asielerzoekers eerlijker worden verdeeld over EU-landen

- Europese toelatingsregels, gezamenlijk bewaken buitengrenzen en menswaardige opvang in alle lidstaten
- Gezamenlijke aanpak van fraude, misbruik en illegaliteit

- Nederland maakt zelf uit wie binnengelaten wordt en wie niet

- EU regels mogen eigen immigratie- en integratiebeleid niet belemmeren
- Aanpassing EU richtlijnen gezinshereniging, opdat Nederland meer eisen kan stellen aan gezinshereniging

- Meer hulp aan landen aan buitengrenzen EU om te zorgen voor beheersbare migratie, met respect voor de rechten van vluchtelingen
- Met landen buiten de EU worden afspraken gemaakt om het doorlaten van migranten terug te dringen

- Eerlijk en restrictief vreemdelingenbeleid
- *Opt-out* voor EU-regels die belemmeren dat kansarme immigratie in Nederland wordt teruggebracht
- Asielaanvragen worden alleen nog op Schiphol in behandeling genomen

AANPAK EUROCRISIS

- Krachtige aanpak met verdragsrechtelijke verankering
- Begrotingsdiscipline met sancties
- Beter Europees banktoezicht
- Beleid om concurrentiekracht economisch zwakke lidstaten te verbeteren
- Actieve corruptiebestrijding binnen EU

- ECB koopt geen schuldpapieren meer op
- Schulden worden waar nodig kwijtgescholden
- Vertrek Griekenland uit eurozone lijkt onafwendbaar
- Opties onderzoeken om eurozone te verkleinen, op te splitsen of met gelijkgezinde landen te verlaten

- Begrotingsafspraken handhaven
- Doen wat nodig is om euro te behouden
- Noodzaak ECB *lender of last resort*
- Europees noodfonds of -onderstrikte voorwaarden - *eurobonds*
- Schuldsanering onder zeer strikte voorwaarden

- Geen ingrijpende overdracht (monetaire) bevoegdheden zonder volksraadpleging
- Exitstrategie voor eurolanden die niet in eurozone passen

- Nieuw Groeipact als motor voor werkgelegenheid
- Europese actie bestrijding belastingfraude en -ontduiking
- Europees banktoezicht
- *Eurobonds* (op termijn)
- Actievere rol voor ECB als allerlaatste redmiddel

- Economische vrijheid en vertrouwen in eigen kracht zorgen voor groei
- Daarom uit de EU en terug naar de gulden

- Mogelijkheid opsplitsing eurozone serieus nemen
- Lidstaat die niet aan stabiliteitsregels voldoet mag stemrecht worden ontnomen en uit eurozone worden gezet

- Nederland voldoet pas in 2015 aan 3%-norm
- Geen nieuwe leningen voor eurolanden met onhoudbare schulden, maar (groter) deel schuld afschrijven
- Mandaat ECB verruimen tot bevordering welvaart en werkgelegenheid

- Handhaving vastgelegde begrotingsafspraken prioriteit
- Geen euro-obligaties, maar als het i.v.m. financiële risico's voor Nederland goedkoper is om eurolanden te helpen met leningen uit een noodfonds, dan doen we dat

> Kunduz- of Lente-akkoord heeft vooral voor lastenverzwaringen gekozen. 'Brussel' heeft dit terecht bekritiseerd. Via het Europees Semester adviseert de Commissie de lidstaten hoe ze hun huishoudboekje op orde kunnen krijgen. De Commissie stelt voor dat Nederland ingrijpt in de hypotheekrenteaftrek, het huurbeleid en de pensioenen. Dit druipt in tegen de wens van de ondervraagden in Clingendael's enquête: 80% wil niet dat Brussel invloed heeft op pensioenbeleid en 79% heeft bezwaar tegen Brusselse inspraak op belastingmaatregelen, zoals de hypotheekrenteaftrek. De kiezer wil niet dat de Europese Commissie over de Nederlandse economie beslist. Vraag is wat de politieke partijen zullen doen. Luisteren naar de kiezer of de Commissieadviezen opvolgen? En zullen de partijen - met de kiezer in het achterhoofd - realistisch zijn over hervormingen en bezuinigingen?

Naast de eurocrisis biedt de EU nog veel meer stof tot nadenken tijdens deze verkiezingen. Komende wintermaanden zal over de nieuwe meerjarenbegroting gestemd moeten worden. Van de ondervraagden vindt 68% dat er bezuinigd kan worden op onze afdrachten aan de EU-begroting. Voor de meeste partijen zijn beperkingen van deze afdrachten dan ook een prioriteit. Er spelen echter meer vragen rond het meerjarenbudget: noopt de crisis niet tot veel duidelijker standpunten over EU-uitgaven, zoals over landbouw en regionale fondsen? Het EU-budget is in grote lijnen een voortzetting van keuzes die in het verleden gemaakt zijn, maar het huidige tijdsgewricht vraagt om keuzes die helpen om de eurocrisis draaglijk te maken of op te lossen - en dat is iets anders dan het blijven steunen van boeren. Een eenzijdige focus op het verminderen van de Nederlandse afdrachten is onvoldoende in deze crisis.

Tevens ligt de vraag voor of de EU zelf belastingen moet kunnen heffen, bijvoorbeeld via een financiële transactietaks. Duitsland

en Frankrijk zijn al bezig met het ontwikkelen van de plannen hiervoor. De SP, PvdA en GroenLinks willen hiermee instemmen. CDA, D66 en VVD vrezen een bedreiging van de Nederlandse financiële sector. Hoe hard zullen deze partijen willen vechten in Nederland en in de EU tegen deze belasting die ten goede komt aan het EU-budget?

Nederland kan soms een (harde) zelfstandige rol spelen in de Europese onderhandelingen, zoals bij het tegenhouden van de uitbreidingen van de EU en van het Schengengebied. De afgelopen jaren heeft Nederland dwars gelegen bij de toetreding van Bulgarije en Roemenië tot Schengen vanwege de gebrekkige naleving van Europese wet- en regelgeving. Nederland heeft in het verleden als enige lidstaat een veto uitgesproken tegen de toetreding van Servië om zo medewerking met het Joegoslaviëtribunaal af te dwingen. Ook nu staan uitbreidingsvragen ter discussie. Uitbreiding van de EU is één van de minst populaire onderwerpen. Toch gaat de EU ermee door - straks met Kroatië, maar Servië en andere landen zitten reeds in de wachtkamer. Mogen we hier uitspraken van de partijen over verwachten of wordt uitbreiding als voldongen feit gezien? Kunnen de partijen trots zijn op de gekozen harde lijn of is souplesse gewenst?

Verder blijven problemen bestaan rond het toelaten van asielzoekers tot de EU en tot Nederland. Met de open interne markt ligt 'onze' grensbewaking 2500 km verderop in landen als Italië en Griekenland. Net als bij de eurocrisis speelt ook hier het gebrek aan vertrouwen in elkaars bestuurlijke systemen. De VVD stelt daarom een soort Britse *opt-out* voor, maar de vraag is of dat wel realistisch is. De ervaringen van (demissionair) minister Leers tonen aan dat er weinig speelruimte is om eigen grenzen weer enigszins in ere te herstellen. Ook minister Kamp heeft de debatten over grenzen laten opleven door over de rechten van arbeiders uit andere lidstaten te beginnen en door eigen werklozen voorrang te willen geven.

Maar de vraag is of het - voorbij de politieke symboliek - zinnig is om onze grenzen terug te willen in welke vorm dan ook.

Op veel terreinen gaat Europese integratie en samenwerking zonder wanklank door.

Met saillante thema's als buitengrenzen en eurocrisis moeten partijen en de kiezer echter niet het bredere perspectief op Europese integratie verliezen. Op veel terreinen gaat Europese integratie en samenwerking zonder wanklank door. Politieksamenwerking heeft mogelijkheden geboden om veiligheid over grenzen heen te verbeteren. Innovatie en groei zullen in belangrijke mate van de EU afhankelijk zijn. Nationale *Research & Development*-fondsen betekenen dat innovatiegeld nu versnipperd wordt ingezet. Ook zijn er nog veel schaalvoordelen te behalen door de dienstenmarkten te liberaliseren. Ondertussen creëren de gemeenschappelijke kwaliteitseisen aan voedselproducten een grote markt voor de agrarische sector en zorgen de hoge voedselveiligheidseisen voor een goed kwaliteitsimago waar de Nederlandse mondiale export van profiteert. Politieke samenwerking biedt Nederland meer kans op internationale invloed in bijvoorbeeld de stabilisatie van de landen die vorig jaar in Noord-Afrika hun voorjaarsrevoluties doormaakten. En natuurlijk mag niet vergeten worden dat Nederland hoe dan ook afhankelijk is van de groei in de overige EU-lidstaten.

Dit levert als grootste uitdaging op dat de verkiezingsdebatten niet verworden tot zwart-witstellingen voor of tegen de EU. Afwegingen over meer of minder integratie moeten per beleidsterrein - en per dossier - gemaakt worden. De discussies moeten daarom vooral gaan over concrete beleidskeuzes en welke EU de partijen voorstaan. Pas dan kunnen kiezers een weloverwogen keuze maken.

MATTERMAP: HET DEBAT OVER DE TOEKOMST VAN VERDERE EUROPESE INTEGRATIE IN KAART GEBRACHT

Op de volgende twee pagina's vindt u een *mattermap*. Gebaseerd op de centrale vraag 'Noodzaak en haalbaarheid. Welke visies er zijn op verdiepte integratie in de Europese Unie?' vindt u hier citaten van vooraanstaande politici en opiniemakers.

Over het algemeen vermijden politici, beleidsmakers en wetenschappers uitspraken over de uiteindelijke vorm die de Europese Unie gaat krijgen. Niet alleen zijn de meningen daarover tot op het bot verdeeld; terecht wordt ook opgemerkt dat het eindpunt voor de Unie helemaal niet bestaat. Toch zijn de gevolgen van de eurocrisis dusdanig ingrijpend dat vergezichten op de toekomst van de EU gerechtvaardigd zijn.

De kaart biedt geen antwoorden. Dat is ook niet het doel. Het gaat er vooral om de bandbreedte van het internationale debat te laten zien.

Op de mattermap vallen de standpunten ongeveer uiteen in vijf categorieën:

- 'Gedifferentieerde integratie is mogelijk: een Europa van meer snelheden'
- 'Een sterk centraal economisch bestuur heeft nu de hoogste prioriteit'
- 'Europese leiders missen de wil die voor verdiepte politieke integratie noodzakelijk is'
- 'Economische integratie kan niet verder, zonder meer politieke integratie'
- 'Integratie kan niet zonder legitimiteit'

De splitsing in vijf categorieën is enigszins grof. De commentatoren onder 'integratie kan niet zonder legitimiteit' zullen het namelijk niet met elkaar eens zijn. De één merkt op dat politieke processen niet genoeg op elkaar zijn afgestemd, de ander lijkt van mening dat die afstemming ook nooit moet gebeuren. Elk citaat moet daarom ook zijn eigen context worden gezien. Soms reageren mensen direct op elkaar of op recente gebeurtenissen. De citaten van nationale politici moeten vooral begrepen worden vanuit de politieke situatie in het betreffende land. Op www.euforum.nl kunt u de mattermap ook vinden. U kunt dan klikken op elk citaat om naar de oorspronkelijke tekst waar het citaat uitkomt te gaan en in zijn context te lezen.

De mattermap laat in één oogopslag zien waar het internationale debat op verdiepte integratie staat. Het is aan u om te kijken waar u zelf staat. Op basis van de vergelijking van de partijprogramma's kunt u bepalen waar de Nederlandse politieke partijen zich bevinden in het spectrum.

Credits

Concept en vormgeving van het overzicht op de komende pagina's zijn ontwikkeld door mattermap, een journalistiek internetproject om speciale software te ontwikkelen waarmee overzichten kunnen worden gemaakt van een debat.

Foto Mahmood Pradhan > © International Monetary Fund
<http://www.flickr.com/photos/imfphoto/6179643154/lightbox/>

Foto Joseph Daul > © EPP Group in the European Parliament
http://www.flickr.com/photos/epp_group_official/5936021003/lightbox/

Foto Jörg Asmussen > © European Central Bank
http://www.ecb.int/ecb/orga/decisions/eb/shared/img/cv_asmussen.jpg

Foto Guy Verhofstadt > © Aldeadle
<http://www.flickr.com/photos/aldeadle/5458525179/> (lijkt rechtevrij)

Foto Chrystia Freeland > © World Economic Forum
<http://www.flickr.com/photos/worldeconomicforum/6342595499/>

Foto Marta Dassù > © OEA-OAS
<http://www.flickr.com/photos/oasoea/6778077686/sizes/o/in/photostream/>

De toekomst van Europa

Nous devons concevoir l'Europe à plusieurs vitesses, chacun venant à son rythme, prenant ce qu'il veut dans l'Union, dans le respect des autres pays.

François Hollande
President Frankrijk

Completing the single market and avoid a "core versus the rest" Europe are key points. Provided that these conditions are met, the paradoxical outcome of a two-speed Europe might be a sweet and sour medicine Europe will have to swallow.

Marta Dassù
Staatssecretaris Buitenlandse Zaken Italië

Denn wer in einer Währungsunion zusammen ist, wird enger zusammenrücken müssen. Wir müssen offen sein, es immer allen ermöglichen mitzumachen. Aber wir dürfen nicht deshalb stehenbleiben, weil der eine oder andere noch nicht mitgehen will.

Angela Merkel
Bondskanselier Duitsland

Gedifferentieerde integratie is mogelijk: een Europa van meer snelheden

Een sterk centraal economisch bestuur heeft nu de hoogste prioriteit

A debate about the ultimate finality of EU integration causes schisms between people and member states. But you need to reconcile economic integration. Consider what the EU has to do on a practical basis to preserve achievements, for example the euro.

Janis A. Emmanouilidis
Analist European Policy Centre

The immediate priority is to establish a banking union and move toward more fiscal integration. These moves would help stem the decline in confidence engulfing the region and reduce the risk of contagion across the euro area.

Mahmood Pradhan
Euro specialist IMF

It is not an issue of divergent political interests between let's say France and Germany, nor personal incompetence - it's a general lack of political courage to transfer new sovereignty to a European level. Because it's a loss of power.

Guy Verhofstadt
Lid Europees Parlement (ALDE, België)

Europese leiders missen de politieke wil die voor verdiepte integratie noodzakelijk is

Spending time with top European policy makers at the moment is scary and slightly nauseating, like the final, slow-motion moments of a car accident, when you can see precisely both how you will probably crash and what it would take, if only you could force your paralyzed muscles into action, to swerve into safety.

Chrystia Freeland
Redacteur Reuters

Noodzaak en haalbaarheid. Welke visies zijn er op verdiepte integratie in de EU?

The European Union (including the eurozone's 17 members) remains a collective of nation-states with notable divergences in economic, financial, and social conditions. Cultural differences persist. Political cycles are far from synchronized.

Mohamed A. El-Erian
CEO global investment company PIMCO

This is why the project of deepening Europe into a fiscal union seems to me like such a fairy tale. Outside pressure will never succeed in bringing about change unless it can be allied to internal forces that themselves want reform.

Francis Fukuyama
Politicooloog Johns Hopkins University

Integratie kan niet zonder legitimiteit

To chill the heart, we have Asmussen say: 'We need a democratically legitimised political union. We need to start this speedily.' You can't legitimise decisions such as these ex post facto. Even if you could - how could it be done 'speedily'?

Richard North
Blogger VK

The President of the only democratically elected European institution, the European Parliament, is not invited to join the preparations for a democratic political union. This is a scandal both for our institution and for European citizens.

Hannes Swoboda
Lid Europees Parlement (S&D, Oostenrijk)

Political union does not have to be a German-imposed austerity trap. No iron law decrees that a federal union based unequivocally on popular sovereignty and designed to foster civic engagement, is beyond the bounds of possibility.

David Marquand
Ex-parlementariër (VK, Labour Party)

Economische integratie kan niet verder zonder meer politieke integratie

Further integration, fiscal union, banking union, democratically legitimate political union - we've got to achieve that and have an open public debate because those are basic questions of our social order. You can't do that in the back room.

Jörg Asmussen
Bestuurslid ECB

The document by Van Rompuy sets, finally, a political Europe as the ultimate goal. But it foresees a preparation period of 10 years. Yet everyone knows that Europe will not survive until 2022 without budgetary, fiscal and social integration!

Joseph Daul
Lid Europees Parlement (EPP, Frankrijk)

Deeper economic, financial and fiscal integration imply major changes to the way our citizens are governed and their taxes are spent. Democratic accountability and legitimacy are crucial.

José Manuel Barroso
Voorzitter Europese Commissie

PAPIEREN SOEVEREINITEIT HEEFT HOGE PRIJS

ADRIAAN SCHOUT EN ARNOUT MIJS

Nederland is afhankelijk van het buitenland. Kiezers en politici lijken dat nog wel eens te ontkennen. Toch is het niet vreemd dat zowel kiezer als politicus vast willen houden aan eigen zeggenschap, oftewel Nederlandse soevereiniteit. We willen tenslotte allemaal baas zijn in eigen huis. We vroegen Adriaan Schout en Arnout Mijs naar hun mening over de Nederlandse soevereiniteit in de 21ste eeuw. Zij concluderen dat nu nog gaan vasthouden aan eigen soevereiniteit niet alleen een wassen neus is, het is ook schadelijk voor de Nederlandse welvaart. De kiezer wordt op het verkeerde been gezet, want we zijn dan misschien op papier baas in eigen huis, in de praktijk stelt die zeggenschap niets voor. De werkelijke discussie zou moeten gaan over hoe wederzijdse afhankelijkheid te besturen.

Onder druk van de eurocrisis moeten er in rap tempo beslissingen worden genomen over de toekomst van het Europese project. Hierin moet voorop staan welk besluit voor Nederland gunstig is voor de toekomst. Politici verliezen zich echter in vage discussies over soevereiniteit (zeggenschap over het eigen lot). Deze discussies stellen in de praktijk nauwelijks iets voor; tenslotte gaan regering en het merendeel van de politieke partijen gewoon akkoord met het overdragen van bevoegdheden. Daarbij is krampachtig vasthouden aan die soevereiniteit niet in het belang van Nederland. Het is de hoogste tijd om op te houden met de verkeerde discussie en de politieke pijlen te richten op de fundamentele vraagstukken die spelen.

Het draagvlak voor de EU in Nederland kalft af. Om duidelijk te maken dat er (eindelijk) geluisterd wordt in Den Haag, doet de Tweede Kamer verwoede pogingen om te voorkomen dat nog meer politieke macht weglekt naar 'Brussel'. Kenmerkend voor het vasthouden aan de soevereiniteitsgedachte was de motie-Slob van maart 2011, die met steun van de PvdA, VVD, CDA en CU werd aangenomen en de regering opriep 'geen beweging naar een Europese politieke unie' te maken en om meer 'Europees afdwingbare afspraken' tegen te houden. Slob verklaarde vervolgens: 'Hiermee gaan we het overdragen van soevereiniteit aan Europa tegen.'

De zorgen over soevereiniteit zijn ook te vinden in de verkiezingsprogramma's. CDA, D66, PvdA, PVV, SP, VVD, ChristenUnie en SGP werpen zich alle op als hoeders van de Nederlandse soevereiniteit. De minimale vorm waarin dit invulling krijgt, is dat de partijen stellen dat wat nationaal geregeld kan worden uit Europese handen moet blijven. Sinds het Verdrag van Maastricht (1992) staat dit bekend als het subsidiariteitsbeginsel en is dus zeker niet nieuw. De maximale uiting van subsidiariteit komt van de PVV die vindt dat Nederland uit de EU en uit de euro moet, om zo nationaal alle touwtjes in handen te hebben.

---

*CDA, D66, PvdA, PVV, SP, VVD,
ChristenUnie en SGP werpen zich
allen op als hoeders van de Nederlandse
soevereiniteit.*

Tegelijkertijd draagt ook Nederland nog steeds bij aan het inperken van de nationale handelingsvrijheden door akkoord te gaan met het overdragen van nieuwe bevoegdheden aan de EU met bijvoorbeeld het *six-pack* (zes maatregelen voor meer Europees economisch bestuur), nieuwe regels en instrumen-

ten voor meer begrotingsdiscipline, en de aanstelling van een onafhankelijke Europese commissaris die dwingend toeziet op het economisch en financieel beleid in lidstaten. Vlak na de motie-Slob heeft premier Rutte in de Kamer zelfs aangegeven dat hij op het gebied van begrotingsdiscipline 'karrenvrachten vol' soevereiniteit wil overdragen. Ondanks het verbale verzet hebben meerdere oppositiepartijen hier ook mee ingestemd.

Wil dat zeggen dat de kiezers in het ootje worden genomen? Ja, maar vooral omdat de Kamerleden zichzelf voor de gek houden door een schijnsituatie te schetsen waarin soevereiniteit niet alleen nog zou bestaan, maar ook daadwerkelijk in het Nederlandse belang is. Soevereiniteit eisen is een pseudo-oplossing voor een pseudoprobleem.

Soevereiniteit eisen is een pseudo-oplossing voor een pseudoprobleem.

De wens om de Nederlandse zelfbeschikking te bewaken is natuurlijk niet verwonderlijk omdat de EU vervreemdend ver af staat van de bevolking. De democratische controle op EU-besluitvorming laat zonder meer te wensen over. Echter, de manier waarop de soevereiniteitskwestie wordt ingebracht, roept een aantal fundamentele vragen op.

Het eerste gevaar in de soevereiniteitsdiscussie betreft de 'losse' manier waarop politici de term gebruiken. Dit lijkt op *fact free politics*. Kamerleden behoren per geval inhoudelijk duidelijk te maken in hoeverre Nederland beleidsmatig verweven is met het buitenland en wat de voor- en nadelen zijn van eventueel meer of minder verwevenheid. Vermoedelijk is Nederland in het merendeel van de onderwerpen al zo sterk

internationaal gebonden, dat in de praktijk er geen sprake is van soevereiniteit. Toen de gulden nog bestond betrof het grapje onder bankiers van De Nederlandsche Bank niet of, maar hoe lang soevereiniteit gold. Het antwoord was: 10 minuten. Zo kort duurde het om uit te vinden of de Duitse centrale bank een beslissing had genomen. De verwevenheid is sindsdien alleen maar toegenomen.

Dan het tweede gevaar. Door het vasthouden aan de soevereiniteit lijdt Nederland waarschijnlijk veelal juist schade. Het CBS heeft recent aangetoond dat Nederland een van de belangrijkste handelspartners is voor alle EU-landen. Nederland is dus afhankelijk voor haar economische groei van andere landen. Juist door zeggenschap over te dragen aan Brussel, wint Nederland aan invloed. Minder soevereiniteit biedt Nederland meer zeggenschap over factoren in andere landen >

- > die onze economie kunnen maken of breken. Omgekeerd kan een stem voor meer soevereiniteit dus beter gezien worden als een ontkenning van de feitelijke verwevenheid.

Door het vasthouden aan de soevereiniteit lijdt Nederland waarschijnlijk juist schade.

Nederland gedraagt zich soms als een huiseigenaar, die volledig baas wil zijn over huis en tuin. De prachtige woning, schitterend gerenoveerd met tal van traditionele details, staat echter in een verloederende buurt. De andere bewoners laten hun koopwoningen rustig verslonzen en geven er nauwelijks om. De huiseigenaar ergert zich er mateloos aan en moppert non-stop. De andere eigenaren erop aanspreken tijdens de jaarlijkse buurtbarbecue ja, maar proberen verbeteringen actief af te dwingen? Natuurlijk niet! 'Moet je je toch eens voorstellen dat die burens dan ook zeggenschap kunnen krijgen over mijn woning!' Door vast te houden aan het baas zijn over eigen huis en tuin, snijdt de huiseigenaar zichzelf in de vingers, want het is niet in zijn eigenbelang. Naast de dagelijkse ergernissen zal zijn huis bij verkoop minder waard zijn door de verpauperde buurt.

Bovenstaande metafoor en het risico van schade is één op één overdraagbaar op de keuzes rondom verdiepte economische integratie. Het Nederlandse huis in de Europese Unie staat er minder mooi bij dan in bovenstaande metafoor, maar er is bereidheid om met harde ingrepen de economie te renoveren. Echter als, bijvoorbeeld, België of Frankrijk onhoudbare pensioenssystemen

koesteren en hun huishoudingen niet actief op orde brengen, is Nederland over 10 jaar failliet en zijn ook onze pensioenen uitgehold. Vasthouden aan het baas zijn in eigen land, is veelal niet gunstig. Soevereiniteit beschermen klinkt natuurlijk fantastisch, maar is in de praktijk onrendabel, tenzij 'baas zijn over eigen huis' meer prioriteit heeft dan de economische waarde ervan.

Ook de angst van de huiseigenaar voor inspraak van de burens over het eigen huis, domineert het politieke debat. Nederland wil best andere landen voorhouden welk beleid ze moeten voeren, maar omgekeerd weigert Nederland zich te laten disciplineren door andere landen of door de EU. Het voldoen aan de 3%-norm voor het begrotingstekort is daarbij tekenend. Nederland wil een strenge Europese begrotingsdiscipline en vindt dat er in andere landen moet worden hervormd op gebieden zoals de pensioenen en economisch beleid. Toegeven dat Nederland zelf moet bezuinigen om te voldoen aan de 3%-norm is moeilijk genoeg. Daarbij wil Nederland zelf bepalen hoe het de eigen norm haalt. De VVD en andere partijen willen niet dat de onafhankelijke Eurocommissaris uitspraken doet over het Nederlandse woningmarktbeleid, de hypotheekrenteaftrek of de besteding van onderzoeksgeld. Regering en Kamer willen Nederland wel als voorbeeld stellen aan andere landen, maar zijn te trots om zelf een spiegel voorgehouden te krijgen.

ernvraag voor Nederland is niet hoe soevereiniteit te bewaken, maar hoe wederzijdse afhankelijkheid te besturen en daarin de Nederlandse belangen te bewaken. Dit vraagt om duidelijke visies van partijen op Europees economisch bestuur, demo-

cratische controle en andere Europese uitdagingen die nu op het spel staan. Kiezers hebben geen baat bij het schermen met soevereiniteit.

PAPIEREN EU-DEMOCRATIE HEEFT HOGE(RE?) PRIJS

PETER VAN HAM

Het kan allemaal wel zo zijn dat Nederland afhankelijk is van de burens. Het kan ook best zo zijn dat we de EU nodig hebben voor onze welvaart en dat we daarvoor eigenlijk meer zeggenschap moeten overhevelen naar Brussel. Maar hoe moeten we dat doen? Of beter gezegd, hoe houdt de Nederlandse kiezer nog invloed op het Europese besluitvormingsproces? Dat vroegen we aan Peter van Ham. Zijn pessimistische antwoord: "De Europese Unie en democratie zijn als water en vuur."

In Nederland demonstreren we wat af. We houden stille marsen, of *occupyen* het Damrak tegen het kapitalisme. Maar als de Nederlandse democratie wordt ontmanteld, blijft het stil. Geen clowneske bezettingen, geen fluitconcerten op het Malieveld - de Hollander staat immers in de file richting de zon in de hoop dat het allemaal niet zo'n vaart zal lopen. In slaap gesust door onze minister van Financiën die bezweert dat de Nederlandse schatkist al het geld zal terugkrijgen van Griekenland, Italië en Spanje ('met rente!'). En door politieke leiders die ons verzekeren dat ze de Nederlandse soevereiniteit niet aan Brussel zullen 'verkwanselen'. Maar achter de schermen liggen de plannen voor de vergaande fiscale en politieke unie al lang klaar. En dat betekent voor Nederland maar één ding: we verliezen snel veel zeggenschap over hoe wij ons land willen inrichten en besturen; wat we willen doen en willen bereiken. In plaats daarvan wordt ons de fopspeen van de 'Europese democratie' aangeboden.

Maar de Europese Unie en democratie zijn als water en vuur - het gaat niet samen. Het Europese Parlement is een bureaucratisch gedrocht waar we eens in de vijf jaar voor mogen stemmen. Soms zien we een paar Nederlandse Europarlementariërs voorbijkomen, maar verder horen we nooit wat van ze. Wie er in het EP zitten en wat ze doen? De 'Europese burger' heeft geen enkel idee! De Europese commissarissen die de EU besturen worden benoemd middels ondoorzichtige procedures die nog het meest lijken op de selectie

van de paus in het Vaticaan: er is witte rook, en we hebben een nieuwe Commissie! De Europese Raad is nog het meest democratisch, ware het niet dat alle kleine(re) landen sinds de invoering van meerderheidsbesluitvorming eenvoudig weggestemd kunnen worden door het Brits-Duits-Franse triumviraat.

Om de 'EU-democratie' wat op te leuken, bestaat er sinds kort de mogelijkheid om via één miljoen handtekeningen een petitie in te dienen - geheel vrijblijvend, natuurlijk. En de meeste EU-organen hebben inmiddels hun eigen Facebook-pagina's en Twitteraccounts, om de illusie van communicatie en transparantie een eigentijds tintje te geven. Dit alles moet verhullen dat er van werkelijke democratie in de EU geen sprake is. Democratie is immers veel meer dan het intekenen van een fraai institutioneel organigram - die bestond op papier in de DDR ook. Democratie kan alleen maar functioneren als er een werkelijk gevoelde solidariteit tussen mensen bestaat, een geleefde en gedeelde verantwoordelijkheid tussen mensen. Met andere woorden, wanneer er sprake is van een zogenaamde 'demos'.

Maar die Europese demos is er niet en zal er voorlopig ook niet komen. Alleen al het binnenlaten van miljoenen vreemdelingen in de EU zorgt hiervoor. Zover er al sprake is van een Europees volk met een gedeelde geschiedenis en waarden, dreigt dit door het opengrenzenbeleid en de Europese uitbrei- >

Er is geen Europese demos en die zal er voorlopig ook niet komen.

- > ding verder te verwateren. Wat overblijft, zijn verbouwereerde Europese burgers die het gemakkelijk vinden ook op Mallorca en Kreta met de euro te kunnen betalen. Maar die ook zijn gaan begrijpen dat ze niets te

vertellen hebben over de toekomst van het 'Europese Project'. Dit was nog tot daar aan toe zolang dit Project redelijk functioneerde: *output*-legitimiteit, heet dat. Maar nu de EU heeft laten zien dat het roekeloos met ons aller geld omgaat, is ook deze vorm van legitimiteit van de baan. Je zou verwachten dat Europa's politieke elite zich daarom bescheiden en ootmoedig opstelt en dagelijks *mea maxima culpa* zou verkondigen.

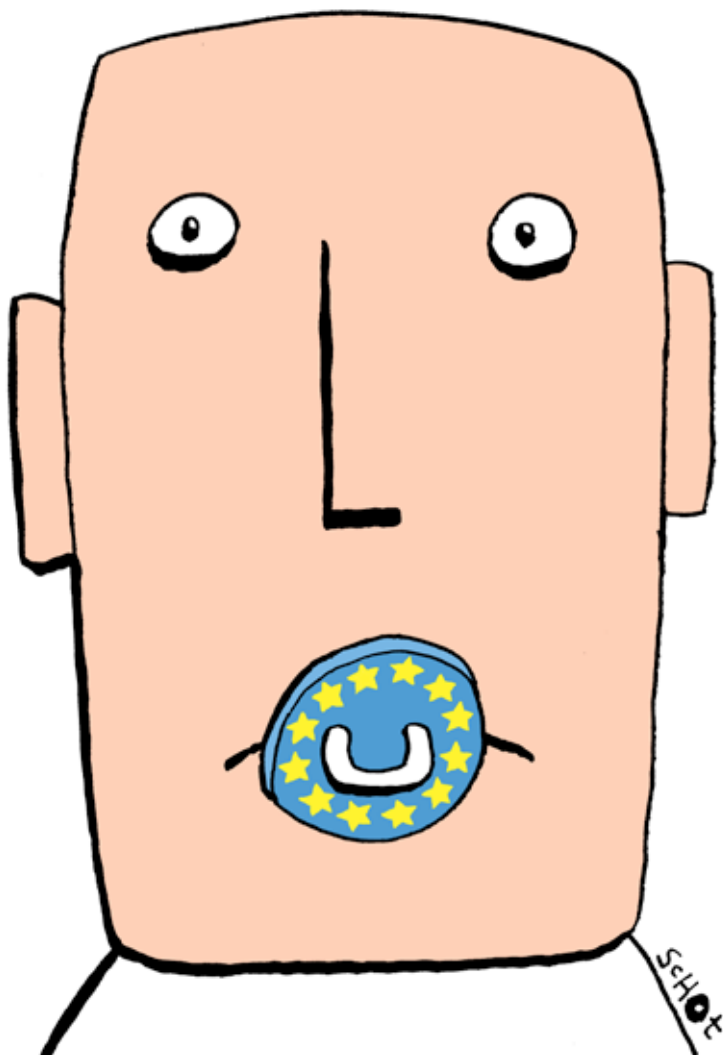
Niets is echter minder waar. 'Meer Europa', juist nu! is het motto. De Europese burger wordt bang gemaakt met de opkomst van China en India, hetgeen zou bewijzen dat alleen continenten nog een levensvatbare politieke en economische eenheid vormen in een globaliserende wereld. Bovendien wordt gesuggereerd dat Europa zonder een sterke EU weer zal afglijden richting het verfoeide nationalisme. Deze angst moet de Europese burger doen buigen voor de onvermijdelijke Europese Politieke Unie, die natuurlijk niet 100% democratisch kan zijn, maar waarvan wel weer *output*-legitimiteit wordt verwacht. Misschien zouden we hier eens goed en zorgvuldig over moeten nadenken. De EU stapt in de Politieke Unie, wetende dat er geen Europees volk is, geen solidariteit en geen duidelijke, transparante democratische procedures en instellingen. In geen enkele EU-lidstaat wordt er een referendum gehouden, er is nergens een brede maatschappelijke discussie; niets. Dit is toch op het eerste gezicht wel wat vreemd. Maar vanuit het gezichtspunt van de huidige (Europese) politieke elite is het alleszins begrijpelijk. Want wat zou een dergelijk referendum anders zijn als een vonnis over de zeperds van de opeenvolgende kabinetten van PvdA, CDA, VVD en D66? Het zijn onze eigen politieke leiders die ons de euro hebben aangesmeerd – waar ook Griekenland, Spanje en Italië aan mochten deelhebben. Elk referendum over de Europese Politieke Unie geeft daarom ook een oordeel over decennia Nederlands Europabeleid.

Traditionele middenpartijen zijn voor de bezorgde, eurosceptische kiezer geen optie.

Ondertussen krijgen de Brusselse technocraten en nationale ambtenaren de ruimte om

zonder noemenswaardige democratische controle hun plannen ten uitvoer te brengen. Het resultaat is ontluisterend: een grijze moloch die zich overal mee gaat bemoeien zonder verantwoording af te leggen aan Europese burgers. Nederland heeft een lange en trotse geschiedenis van vrijheid en democratie. Nederlanders hebben hun vrijheid bevochten op Spanje, Frankrijk, Engeland, Duitsland en de Sovjet-Unie, in de hoop de eigen identiteit te waarborgen. En nu? We geven zonder slag of stoot onze soevereiniteit op, in ruil voor een ondoorzichtige, ondemocratische Europese Politieke Unie. In dit Nieuwe weggestemd en zal het oekazes vanuit Brussel moeten accepteren waar de meerderheid van de Nederlanders mordicus op tegen is. Dus waar moet de ongeruste Nederlandse burger dan op stemmen op 12 september? Traditionele middenpartijen zijn voor de bezorgde, eurosceptische kiezer geen optie. Dus dan maar SGP, SP, PvdD of PVV? Dat juist deze partijen aanhang (en zetels) winnen, is dan ook niet vreemd. De consequenties van het falen van de Nederlandse middenpartijen en de Europese schijn democratie zijn voorspelbaar en onvermijdelijk. De *Politikverdrossenheit* zal spoedig omslaan in radicalisering en populisme. Het blijft wellicht nog eventjes stil op het Malieveld. Maar niet meer voor lang...

Brussel: 'you may have any color as long as it is black'

- Barry Madlener

**tussen
EUforie
en
EUfobie ...**

**l'europe c'est nous,
l'europe c'est vous**

www.**euforum**.nl
inhoud voor het Europa-debat

INTERVIEW JAN MARINUS WIERSMA

**EUROPESE UITBREIDING GAAT DOOR, ONDANKS
TEGENSPUTTEREND NEDERLAND. MAAR... REGELS
ZIJN REGELS.**

**HET ONDERWERP ZAL MINDER VAAK AAN BOD
KOMEN DAN IN VORIGE VERKIEZINGEN, MAAR DE
UITBREIDING VAN DE EUROPESE UNIE GAAT GE-
WOON DOOR. WE VROEGEN AAN JAN MARINUS
WIERSMA, SENIOR VISITING FELLOW VAN INSTI-
TUUT CLINGENDAEL, WAT ER GAAT GEBEUREN IN
DE KOMENDE PARLEMENTSPERIODE. NEDERLAND
ZAL ZEER KRITISCH BLIJVEN, ZEGT HIJ. TOE-
TREDENDE LANDEN MOETEN AAN ALLE REGELS
VOLDOEN, ANDERS KOMEN ZE NIET BIJ DE EU.
DAT BETEKENT ECHTER OOK DAT LANDEN DIE WEL
AAN DE REGELS VOLDOEN KUNNEN TOETREDEN
TOT DE EU. ONGEACHT WAT DE KIEZER DAARVAN
VINDT.**

In 2000 was Nederland nog heel positief over uitbreiding van de EU, anno 2012 is het omgekeerde het geval. Kan die houding onder invloed van de verkiezingen nog veranderen?

"De Nederlandse regering en politiek hadden in 2000 nog een zeer open houding ten aanzien van de uitbreiding van de EU. Er heerste een optimistische stemming, de politieke consensus was dat de onderhandelingen zo snel mogelijk afgerond moesten worden om toetreding van de voormalige Oostbloklanden mogelijk te maken. Landen die nog niet alle noodzakelijke hervormingen hadden doorgevoerd, zouden dat daarna wel doen, was de redenering. Maar dat viel tegen, want hervormen van met name Roemenië en Bulgarije bleek een stuk moeilijker dan verwacht."

"Door die geleerde lessen is Nederland – zonder overigens het Europees perspectief van met name de Westelijke Balkan te ontkennen - strenger geworden: niet 'wanneer' maar 'of' de aspirantleden lid kunnen worden, is de nieuwe lijfspreuk. Het is de zogeheten *rules-based*-benadering, waarbij heel duidelijk wordt gemaakt dat er pas over toetreden wordt gesproken als aan alle voorwaarden is voldaan. En niet eerder. De politieke partijen verschillen van mening over uitbreiding, toch zal Nederland deze strenge houding handhaven, ongeacht de verkiezingsuitslag. De afgelopen jaren heeft Nederland er ook succes mee geboekt. Kijk maar naar Servië. De voorwaarde was dat Servië pas kandidaatlid zou worden als het meewerkte aan het Joegoslaviëtribunaal. En daar bleef Nederland op aandringen, ondanks druk van buitenaf. Dat leidde uiteindelijk wel tot de arrestatie en overdracht van oor-

logsmisdadigers aan het Joegoslaviëtribunaal in Den Haag. Kortom, Nederland zal nadruk blijven leggen op de regels en de naleving ervan."

Waarop zal Nederland na de verkiezingen zijn stempel drukken als het gaat over uitbreiding?

"Nederland blijft in ieder geval goed letten op de ontwikkelingen in Servië. Het land wil dit najaar beginnen met de onderhandelingen over toetreding, maar er is een nationalistische regering aangetreden. Daar nemen politici deel aan die nog met Milosevic hebben gewerkt. Ze beweren dat ze zich aan de afspraken met de EU zullen houden, maar dat moet nog blijken. Nederland kan de onderhandelingen eventueel blokkeren als het zegt dat de rechtsstaat zich in dit land niet positief ontwikkelt. En dat zou een toetreding tot de EU ernstig belemmeren."

Nederland is strenger geworden: niet 'wanneer' maar 'of' de aspirantleden lid kunnen worden is de nieuwe lijfspreuk.

"Naast Servië zal onze regering streng blijven over toetreding van Roemenië en Bulgarije tot Schengen. Eerder dit jaar heeft Nederland dit tegengehouden. De twee landen hebben in 2007 afspraken gemaakt over hervorming van de rechtsstaat en bestrijding van corruptie en criminaliteit, maar die zijn nog steeds niet volledig uitgevoerd. Nederland wil dat de Europese Commissie eerst maar eens een aantal positieve voortgangsrapporten over deze landen uitbrengt. In juli 2012 was de kritiek vanuit Brussel op Roemenië in ieder geval snoeihard, dus ik verwacht dat het zeker nog wel een paar jaar gaat duren."

De kiezer zit niet te wachten op nieuwe lidstaten. Verwacht u dat Nederland daar gehoor aan geeft en zijn veto inzet bij kandidaatlanden en NEE zegt tegen toetreding?

"Turkije speelt tijdens deze verkiezingen geen rol. Een kandidaatlidmaatschap van dit land heeft de gemoederen in Nederland een tijd hoog laten oplopen, maar de lidmaatschaps-onderhandelingen zitten vast en niemand verwacht dat deze snel hervat zullen worden."

"Er is slechts één land dat de komende parlamentsperiode zal toetreden en dat is Kroatië. Nederland heeft daar overigens geen veto tegen uitgesproken. Want als een land aan de regels voldoet, dan is er geen reden tot een veto. Dus de voorwaarden zijn streng. Voldoet een land niet, dan zal Nederland niet aarzelen met een veto. Maar een algeheel veto op verdere uitbreiding omdat de kiezer geen nieuwe lidstaten wil, dat zal niet gebeuren. Wel zal onze regering de gesprekken met kandidaatlidstaten zeer kritisch volgen, meer dan de andere lidstaten van de EU."

informeer debatteer agendeer
economie verkiezingsthema
begroting asiel & migratie
sovereiniteit uitbreiding

www.**euforum**.nl

inhoud voor het Europa-debat

euforum.nl is een project van het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael'

LONDEN EN PARIJS BESLISSEN DE TOEKOMST VAN EU BUITENLAND- EN DEFENSIEBELEID, NIET DE NEDERLANDSE VERKIEZINGEN

LOUISE VAN SCHAIK

Terwijl de kiezer zich druk maakt over de overdracht van zeggenschap op sociaaleconomische dossiers, is het verzet tegen meer buitenlandbeleid en defensie via de EU veel minder groot. Ook politieke partijen zijn vaak bereid stappen in die richting te zetten. Dat is al jaren het geval en toch verandert er niet veel. We vroegen aan Louise van Schaik hoe dat komt. Wat blijkt: wij kunnen wel kiezen, maar de beslissingen worden in dit geval toch echt elders genomen.

De Nederlandse kiezer heeft relatief weinig moeite met het overdragen van bevoegdheden aan Brussel op het gebied van buitenlandbeleid, zo blijkt uit het opinieonderzoek van Maurice de Hond in opdracht van Instituut Clingendael. Een kleine meerderheid (52%) is er voorstander van dat defensiebeleid in Brussel geregeld wordt. Een iets kleinere groep geeft aan dat dit ook voor buitenlandbeleid mag (48% voor, 45% tegen). Geen grote aantallen, maar in vergelijking tot andere beleidsterreinen (gezondheidszorg 10% voor, 87% tegen of sociaal beleid 19% voor, 76% tegen) is deze uitslag zonder meer opvallend. Terwijl de integratie op tal van onderwerpen met weinig draagvlak onder de Nederlandse bevolking doorgaat, staat in de praktijk het nationale veto op defensie en buitenlandbeleid voor EU-besluiten nog recht overeind.

Als de EU standpunten wil innemen op het terrein van de buitenlandse politiek, kan iedere lidstaat een blokkade opwerpen. Ook Nederland maakt hier gebruik van. Nederland blokkeerde lang de uitbreidingsonderhandelingen met Servië, omdat het niet tevreden was over de samenwerking met het Joegoslaviëtribunaal. En de - mede door de PVV gevoede - bijna onvoorwaardelijke steun van Nederland aan Israël maakte het lastig voor de EU om posities in te nemen over het conflict in het Midden-Oosten.

Ondanks het feit dat Nederland zijn veto niet schuwt, was ons land bij eerdere herzieningen van de EU-verdragen wel voorstander van besluitvorming bij meerderheid van stemmen op het terrein van buitenlandse politiek. Er is vanuit Den Haag ook veel steun voor de versterking van de infrastructuur voor EU-buitenlandbeleid met een eigen Hoge Vertegenwoordiger (Ashton), de Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO) en het Europees postennetwerk met verantwoordelijkheid voor buitenlandse politiek. De Nederlandse regering benadrukt nog steeds regelmatig het belang van het spreken met één Europese stem.

Het zijn vooral de grote landen, met name het Verenigd Koninkrijk (VK) en Frankrijk, die tegen verdere Europeanisering van het buitenlandbeleid zijn. Wat is hun permanente positie met veto in de VN Veiligheidsraad nog waard als zij daar Europese posities dienen te verdedigen, die mogelijk strijdig zijn met hun eigen voorkeur? Stel dat een EU-meerderheid bijvoorbeeld vóór militair ingrijpen in Syrië of Noord-Korea is, terwijl het VK en Frankrijk dit niet zijn. Kan dan vervolgens verwacht worden dat zij deze Europese positie toch met verve verdedigen in de VN en er vervolgens ook militair een beroep op hen kan gedaan worden? Het zijn immers de enige twee Europese landen met een serieuze militaire capaciteit. Het is dus niet raar dat het VK en Frankrijk dwarsliggen om >

INTERVIEW WILBUR PERLOT

DOE KIEZER GEEN VALSE BELOFTES OVER EUROPA

"HET MOEST VAN BRUSSEL" IS EEN VEEL GEHOORDE KLACHT OVER DE AAN ONS LAND 'OPGELEGDE' REGELS DOOR DE EU. NEDERLANDSE POLITICI, MAAR OOK DE MEDIA, GEVEN WEINIG INZICHT IN HOE 'BRUSSEL' ZIJN BESLUITEN NEEMT. REGELS KOMEN PAS ONDER DE AANDACHT ALS HET BESLUIT AL GENOMEN IS, DUS NA EEN UITVOERIG PROCES IN BRUSSEL WAARAAN NEDERLAND ZELF HEEFT DEELGENOMEN. ONDERHANDELINGSEXPERT WILBUR PERLOT VAN INSTITUUT CLINGENDAEL VINDT DAT POLITICI DUIDELIJKER EN EERLIJKER MOETEN ZIJN OVER WAT ER IN BRUSSEL GEBEURT. DAAR HEEFT DE KIEZER RECHT OP.

U zegt dat verkiezingsbeloftes over Europa veel moeilijker te realiseren zijn dan beloftes op nationaal niveau. En dat politici daarom ook veel voorzichtiger moeten zijn met uitspraken over de EU. Hoe komt dat?

"Als een politieke partij na de verkiezingen kan deelnemen aan een regering, dan zal die partij over de eigen verkiezingsbeloftes moeten onderhandelen met potentiële coalitiepartners. Het regeerakkoord dat er uit komt, is een onderhandelingsresultaat, dat wil zeggen dat de partijen concessies hebben gedaan. Dat wijkt dus af van de uitspraken in het verkiezingsprogramma, dat eigenlijk niet meer is dan een wensenlijstje."

Leg uit dat Europa onvolmaakt is, maar dat Nederland er toch profijt van heeft.

"Op basis van dat regeerakkoord zullen onze premier, ministers en ambtenaren over sommige onderwerpen in Brussel verder onderhandelen. Dat betekent dat ze rond de tafel zitten met 26 andere landen, de Europese Commissie én rekening moeten houden met het Europees Parlement. Deze gesprekken zijn veel complexer dan die op nationaal niveau en het is onvermijdelijk dat er een nieuwe ronde van geven en nemen volgt. Dat betekent nog meer verwatering van de beloftes uit de verkiezingsprogramma's, wat weerstand kan oproepen bij de achterban omdat deze niets meer herkent van wat de partij in eerste instantie nastreefde. Gevolg is dat de politieke partijen draagvlak verliezen. En dat is nou juist zo belangrijk voor de politiek."

Maar politici en media zeggen juist vaak: "dat moest van Brussel" en niet dat de regel een resultaat van onderhandelingen is.

"Een groot deel van de onderhandelingen vindt plaats achter gesloten deuren. Tijdens dit niet-openbare gedeelte bereiken de onderhandelaars vaak een akkoord, maar dat is altijd een compromis. Wat de minister opgeeft en wat hij ervoor terugkrijgt, blijft in principe geheim, want dat kan politiek gevoelig liggen. Een politicus wil zijn achterban namelijk niet laten weten welke prijs hij voor een afspraak heeft betaald. En dus zeggen ze over sommige afspraken dat het "moest van Brussel". Overigens is het ook mogelijk dat Nederland een afspraak niet wilde, maar is weggestemd. Dan is het echter nog steeds niet "Brussel", maar een grote meerderheid van de lidstaten."

Maar voor de kiezer is het belangrijk dat hij weet wat er gebeurt en waarom het gebeurt. Hoe kunnen politici de kiezer beter informeren?

"Nogmaals: De onderhandelingen in Brussel en Den Haag vinden altijd in een bepaalde fase achter gesloten deuren plaats, dat is nu eenmaal zo. Wat de politici kunnen doen, is helder zijn over het onderhandelingsproces in Brussel. Leg uit waarom iets is besloten en in welk krachtenveld het plaatsvindt. Vertel ook dat het vaak langdurige processen zijn die een imperfecte uitkomst hebben, maar dat Nederland toch profijt heeft bij de samenwerking. Het beter snappen van de onderhandelingen op EU-niveau kan zeer goed leiden tot een bevestiging van de indruk van veel kiezers dat Nederland geen invloed heeft. Maar dat risico moet worden genomen. De kiezer heeft recht op meer dan verkooppraatjes van het resultaat, opdat de kiezer tot een betere afweging kan komen over Europese samenwerking."

#2

**THE DUTCH
ARE ALWAYS
RIGHT BUT
SELDOM
RELEVANT**

EUROPESE AKKOORDEN BEREIKEN?
VOLG DE TRAINING ONDERHANDELEN
IN DE EU
10-12 SEPTEMBER 2012

nederlands instituut voor internationale betrekkingen
netherlands institute of international relations
clingendael

> meer internationaal beleid via Brussel te regelen. Zij hebben ook het meest te verliezen.

De pleidooien van sommige partijen voor verdere afstemming zijn heel begrijpelijk, want gunstig voor Nederland, maar in de praktijk zijn ze weinig haalbaar. Zelfs als het VK en Frankrijk hun permanente zetels in de VN opgeven ten gunste van een Europese zetel, zoals voorgesteld door onder andere de PvdA en D66, zou Europa nog steeds sterk afhankelijk zijn van het Britse en Franse leger. Tenzij deze strijdmachten opgaan in een Europese krijgsmacht, zoals voorzien in het verkiezingsprogramma van GroenLinks.

Nederland heeft veel te winnen bij een geloofwaardig en effectief EU-buitenlandbeleid.

Die Europese krijgsmacht lijkt nog verder weg te liggen. Over materieel en geld vallen misschien nog wel afspraken te maken, maar als het om manschappen, en dus mensenlevens gaat, ligt dit anders. Ook het probleem van mogelijk 'freeridersgedrag' van EU-landen met betrekking tot de financiering van een dergelijk leger (zie artikel Margriet Drent elders in deze uitgave) duikt onmiddellijk op. Bij de inzet van Nederlandse militairen in het buitenland wordt nu nog gestreefd naar brede steun in de Tweede Kamer (al is dat formeel niet nodig). In Brussel mag het Europees Parlement enkel advies geven. Met betrekking tot de democratische verantwoording zou er dus ook nog het één en ander te repareren zijn.

In Nederland bestaat niet bij alle partijen de bereidheid om Nederlandse militaire middelen beschikbaar te stellen om EU-posities kracht bij te zetten. De PVV is zelfs geheel tegen gezamenlijke EU-standpunten. Toch is het misschien nog naïefer om te veronder-

Kan Europa economisch sterk zijn zonder in militair opzicht wat voor te stellen?

stellen dat Nederland zelf nog veel kan betekenen internationaal. Het lijkt wellicht geen probleem dat wij geringe invloed hebben op diplomatieke pogingen om te voorkomen dat Iran of Noord-Korea nucleaire wapens ontwikkelt, laat staan als zij deze inzetten. Maar internationale escalaties bedreigen potentieel ook onze welvaart; denk bijvoorbeeld aan de gevolgen voor de olieprijs en het op gang komen van migratiestromen. Wij weten niet hoe kwetsbaar wij zijn zonder de bescherming van onze trans-Atlantische partner, de VS, die nu nog via de NAVO geregeld is. Ook dit bondgenootschap staat overigens onder druk als gevolg van uiteenlopende belangen en uitblijvende Europese investeringen in defensiecapaciteit.

Kan Europa economisch sterk zijn zonder in militair opzicht wat voor te stellen? Landen als de VS, China en Rusland lijken te denken dat de twee nauw met elkaar verbonden zijn. Het is dan ook de vraag of Europa zonder een vergelijkbare combinatie van

economische en militaire macht kan. Op dit moment houden het VK en in mindere mate Frankrijk nog krampachtig vast aan hun grootmachtstatus. Dit maakt het voor andere EU-lidstaten, inclusief Nederland, vrijwel onmogelijk om verdere Europese samenwerking vorm te geven.

Nederland heeft dus veel te winnen bij een geloofwaardig en effectief EU-buitenlandbeleid en het zijn vooral de grote landen die dit om al dan niet begrijpelijke redenen trainen. Daarom is het de vraag of er voor de Nederlandse kiezer op dit onderwerp veel te kiezen valt, ook al is het opgeven van het nationale veto in EU-verband ook voor ons land niet geheel zonder risico's. Op papier lopen de standpunten van de partijen uiteen. De PvdA, het CDA, D66 en ChristenUnie zijn voorstander van meer defensiesamenwerking in de EU en GroenLinks is dus zelfs voor een Europees leger. De SP en PVV zien defensiebeleid vooral als nationale aangelegenheid en de VVD benadrukt de aanvullende rol van de NAVO op politiek, militair en diplomatiek terrein. Aan u de keuze, maar de echte beslissing over verdergaande Europese samenwerking op het gebied van defensie en buitenlandbeleid zal in Parijs en Londen worden genomen.

INTERVIEW FLORA GOUDAPPEL

NEDERLANDSE GRENZEN VOOR MIGRANTEN ZIJN EEN GEPASSEERD STATION

MIGRATIE EN ASIEL ZIJN ALTIJD EEN HEET HANG-IJZER. STEEDS VAKER LOPEN OOK DEZE MAAT-REGELEN VIA BRUSSEL. MET NAME DE VVD EN PVV VERZETTEN ZICH DAARTEGEN EN DEZE TWEE PARTIJEN ZIEN MIGRATIE OOK ALS EEN BELANGRIJK VERKIEZINGSTHEMA. IN DIT INTERVIEW ZEGT FLORA GOUDAPPEL, BETROKKEN BIJ CLINGENDAELS EUFORUM.NL, EN UNIVERSITAIR HOOFDDOCENT EUROPEES RECHT AAN DE ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM EN JEAN MONNET HOOGLEERAAR, DAT DE PLANNEN VAN DE VVD EN PVV HELEMAAL NIET HAALBAAR ZIJN. DE VERWEVENHEID MET ANDERE LANDEN IS ZO GROOT, DAT EEN EFFECTIEF NATIONAAL MIGRATIEBELEID EEN LANG GELEDEN GEPASSEERD STATION IS.

Van alle politieke partijen zijn voor met name de VVD en de PVV asiel en migratie belangrijke onderwerpen in de verkiezingsprogramma's. Beide willen een strenger beleid en leggen veel nadruk op meer nationale zeggenschap. De andere partijen zijn niet zo zwart-wit. Zijn de plannen van VVD en PVV over één kam te scheren?

"Wat ze in ieder geval met elkaar gemeen hebben, is dat de plannen nauwelijks haalbaar zijn. De PVV wil uit de EU stappen en alle regels zelf bepalen. Geert Wilders ziet Zwitserland als het grote voorbeeld: geen lid van de EU, wel van de Europese Vrijhandelsassociatie. Toch zal Wilders ons land daarmee niet van de asiel- en migratieregels 'bevrijden'. Zwitserland is verplicht om EU-regels toe te passen, ook die van Schengen, terwijl het er alleen maar op kan lobbyen. Ze zitten niet zelf aan de onderhandelingstafel."

Het lukt niet om in Brussel bondgenoten te krijgen als je bekendstaat als een nee-zegger.

"Wat mij meer verbaast, zijn de plannen van de VVD. De Liberalen willen andere lidstaten tijdelijk uit Schengen kunnen zetten als deze zich niet aan de regels houden. Aan de andere kant wil de partij voor Nederland een *opt-out* bepleiten als het de partij niet lukt de leeftijds- en inkomenseis voor gezinshereniging te verhogen. Kortom, andere lidstaten zijn ge-

bonden aan de regels, maar Nederland kan zich van bepaalde plichten ontheffen wanneer het even niet uitkomt. Dat is erg moeilijk uit te leggen in Brussel."

Zijn de voorstellen van de VVD te realiseren of staat Europese regelgeving in de weg?

"In principe is het mogelijk om de grenzen van 'ongehoorzame' lidstaten (tijdelijk) te sluiten, hoewel alle andere Schengenlanden akkoord moeten gaan als Nederland zo iets dergelijks voorstelt. Maar als ons land de ene keer regels oplegt en zich de andere keer eraan wil onttrekken, dan zal er weinig *goodwill* zijn bij de overige lidstaten. En die *goodwill* heeft Nederland nodig als het de steun van andere lidstaten vraagt op het gebied van bijvoorbeeld gezinshereniging, huwelijksmigratie en langdurig verblijf. In dat soort gevallen wordt er gestemd op basis van een gekwalificeerde meerderheid. Daarvoor moet Nederland andere lidstaten achter zich krijgen, zowel grote als kleine. En het lukt niet om in Brussel bondgenoten te krijgen als je bekendstaat als een notoire nee-zegger."

Geen mooie verhalen verkopen over een Nederlandse alleingang.

VVD en PVV willen de zeggenschap op het gebied van asiel en migratie terughalen naar Nederland. Waar kan Nederland op basis van de huidige regels al invloed op uitoefenen?

"Voor wat betreft Schengenafspraken geldt een vetorecht. Daar heeft Nederland vorig jaar nog gebruik van gemaakt toen het een veto uitsprak tegen toetreding van Roemenië en Bulgarije tot Schengen."

Een meerderheid van de Nederlandse kiezers, 54%, vindt dat migratie niet door 'Brussel' geregeld hoeft te worden, zo blijkt uit een peiling van Maurice de Hond in opdracht van Instituut Clingendael. In die zin geeft de VVD gehoor aan de kiezer. Hoe kijkt u daar tegenaan?

"We kunnen ons wat dit betreft niet isoleren en een volledig eigen beleid bepalen, want andere landen zullen altijd invloed op ons hebben. Bovendien hebben we veel gemak van de open grenzen. De kiezer is niet op de hoogte van het feit dat Nederland meebeslist in Brussel over migratieonderwerpen. Er moet aan de kiezer worden uitgelegd waarom een effectief migratiebeleid alleen op Europees niveau kan werken, niet nationaal. Het is beter om daar energie in te stoppen dan mooie verhalen te verkopen over een Nederlandse *alleingang*, want die kan in het echt nooit werken. In je eentje migratie tegenhouden is hetzelfde als water uit de rivier aan de grenzen tegenhouden: het kan niet."

Het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken (NGIZ) is in 1945 opgericht om zoveel mogelijk mensen te informeren over een breed scala van internationale zaken. Het telt momenteel ruim 900 leden. Het is volledig onafhankelijk en dus niet gebonden aan enige politieke partij of richting, dan wel gods-dienstige of levensbeschouwelijke stroming.

Het zet zich in voor een aantal kerntaken:

- het organiseren van lezingen en discussiebijeenkomsten over belangrijke internationale ontwikkelingen;
- het vestigen van afdelingen in het land;
- samenwerking met Instituut Clingendael en andere organisaties;
- het jaarlijks uitloven van de Genootschapsprijs;
- de vestiging van bijzondere leerstoelen aan Nederlandse universiteiten.

LID WORDEN VAN HET NGIZ?

De contributie voor het lidmaatschap 2012 bedraagt € 35,00 per jaar voor leden en € 18,00 per jaar voor studenten (tot 26 jaar).

U kunt contact met ons opnemen door een e-mail sturen naar: ngiz@clingendael.nl

Voor meer informatie: WWW.NGIZ.NL

INVLOED RIJKER WORDEN

THE CLINGENDAEL ACADEMY NEWS

**BEINVLOEDING VAN EUROPA?
VOLG DE CURSUS
EFFECTIEVE BELANGENBEHARTIGING IN DE EU
11 EN 12 OKTOBER 2012**

ACTIEVE BELEIDSBEINVLOEDING EN BELANGENBEHARTIGING IN DE EU IS CRUCIAAL VOOR HET BEREIKEN VAN DOELEN. DEZE CURSUS HELPT U EEN PROFESSIONELE BEINVLOEDINGSSTRATEGIE OP TE ZETTEN VOOR EEN BETER RESULTAAT! VOOR MEER INFORMATIE:

WWW.CLINGENDAEL.NL/COURSES

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

HET VERLOREN BUITENLAND?

INDEX: HET VERLOREN BUITENLAND?

LAND VAN KAARTENMAKERS EN TOMTOM IS DE WEG KWIJT;
WAAR STAAN WIJ VOOR IN DE WERELD?
PAG 42

OPROEP AAN NIEUWE MINISTER BUITENLANDSE ZAKEN:
SPAAR HET POSTENNETWERK, LEG DE LAT HOGER
PAG 47

DE WERELD VERANDERT RADICAAL. HOUDEN WE
DE BLIK WESTWAARTS?
PAG 48

KOM UIT JE VALKUIL EN MAAK NIEUWE VRIENDEN IN
DE 21E EEUW
PAG 50

'WAT WILLEN WE MET ONTWIKKELINGSSAMENWERKING?'
KOMT VOOR 'WAT WILLEN WE BETALEN?'
PAG 51

NOG MEER BEZUINIGINGEN OP DEFENSIE MAKEN
VAN NEDERLAND EEN *FREE RIDER*
PAG 54

EEN ANDER VLIEGTUIG DAN DE JSF MAAKT NEDERLAND
NIET ONVEILIGER
PAG 55

GEZOCHT: MINISTER VAN DEFENSIE ZONDER BUDGET EN
INTERNATIONALE AMBITIES (M/V)
PAG 59

LAND VAN KAARTENMAKERS EN TOMTOM IS DE WEG KWIJT; WAAR STAAN WIJ VOOR IN DE WERELD?

JAN ROOD

Buitenlandbeleid is zelden een groot verkiezingsthema. Op Europa na, is dat deze keer niet anders. Toch spelen er cruciale onderwerpen. De wereld verandert snel, maar het buitenlandbeleid lijkt geen gelijke tred te houden. Vragen zoals 'wat kan onze defensie eigenlijk na nóg meer bezuinigingen' tot: 'is het ontwikkelingssamenwerkingbeleid nog wel van deze tijd', zouden toch een antwoord verdienen voor kiezers om hun keuze te bepalen. Jan Rood vergeleek de partijprogramma's voor ons met als opdracht: wat komt er op Nederland af de komende jaren en wat zeggen de partijen erover? Conclusie: de partijen zwijgen vooral. Er is keuze genoeg, tussen activistisch, terughoudend en je druk maken achter de dijken, maar geen van de partijen heeft een realistisch beeld van de plek van Nederland in de wereld.

Welk kabinet na 12 september ook wordt geformeerd, dat kabinet krijgt in zijn buitenlandbeleid met ingrijpende kwesties en vragen te maken. Allereerst is daar de voortwoekerende eurocrisis, die eigenlijk alleen met grotere Europese fondsen en meer macht voor de Unie kan worden opgelost, wat weer nieuwe problemen teweeg gaat brengen (zie het Europeedeel van deze publicatie). De Verenigde Staten zullen zich sterker op de *Pacific* en de Indische Oceaan als hun strategische *focal points* richten en daarmee 'Europa' nog meer aan de Europeanen overlaten. In de directe omgeving van de Europese Unie is er een blijvend en wellicht groeiend risico van instabiliteit. In het Midden-Oosten, Noord-Afrika en op het Arabisch schiereiland, waar de 'Arabische lente' dictatoriale regimes heeft doen vallen, dan wel laat wankelen, bestaat geen zekerheid over het vervolg. Een snelle overgang naar volwaardige democratieën in deze regio is een illusie. Het Rusland van Vladimir Poetin blijkt zich tegelijkertijd steeds minder gelegen te laten liggen aan Europese waarden op het gebied van mensenrechten en democratie. De Kaukasus is instabiel en Centraal-Azië lijkt een nieuw geopolitiek jachtgebied, in het bijzonder voor

China in zijn zoektocht naar energie en grondstoffen; een zoektocht die overigens ook in andere delen van de wereld, bijvoorbeeld Afrika, zijn sporen nalaat.

Welkom in de wereld van na 12 september 2012.

Welkom in de wereld van na 12 september 2012. In die wereld verschuiven de machtsverhoudingen verder ten nadele van het Westen en vooral van Europa. Het is een wereld waarin de internationale gemeenschap wordt geconfronteerd met tal van problemen die slechts door gemeenschappelijk optreden kunnen worden aangepakt, van nucleaire proliferatie via klimaatverandering, handel en mensenrechten tot en met schaarste en overbevolking. Niet alleen over al die problemen is vaak nog geen begin van internationale consensus te vinden. Zelfs de wijze waarop men die problemen bespreekt, laat staan samen tot een oplossing brengt, staat meer ter discussie dan ooit sinds het einde van de Koude Oorlog.

In die wereld moet Nederland zijn buitenlandbeleid voeren, wetend dat het een groot belang heeft bij stabiele internationale verhoudingen, zowel op politiek als economisch vlak. Het geschetste beeld is wellicht grauw en hard, maar er zijn ook kansen en mogelijkheden waarop Nederland kan inspelen. Ervaringen uit het verleden bieden daarbij geen garanties, maar wel lessen, die moeten worden toegepast op de veranderende omstandigheden.

Uitgangspunt daarbij is dat het naoorlogs buitenlandbeleid van Nederland altijd gericht is geweest op versterking van de internationale rechtsorde. Via de VN, NAVO en EU droeg Nederland actief bij aan een internationaal bestel dat stabiliteit, veiligheid en welvaart bevorderde. Dat blijft voor een klein land ook nu het beste uitgangspunt. Gegeven deze historie en het Nederlands lidmaatschap van genoemde instellingen zal de internationale gemeenschap een beroep op Nederland doen en een actieve opstelling verwachten.

In dit licht lijkt aan de vooravond van de verkiezingen de kernvraag te zijn in hoeverre politieke partijen een actief Nederlands buitenlandbeleid voorstaan en hoe zij zich opstellen bij een dergelijk beroep van de internationale gemeenschap of van partners. Hoe zien zij de rol van Nederland binnen Europa en het wereldbestel? En hoe realistisch is hun verhaal in het licht van de positie van Nederland en de middelen die partijen bereid zijn om vrij te maken voor het buitenlandbeleid? Kortom, valt er op grond van de verkiezingsprogramma's iets te kiezen?

Kijkend naar de verkiezingsprogramma's is dat op het eerste gezicht het geval. Er valt te kiezen tussen partijen als PvdA, GroenLinks en D66, die zich uitspreken voor een hoog ambitieniveau en een actief en zelfs activistisch Nederlands buitenlandbeleid. Zij willen de internationale rechtsorde verzekeren, het nodige doen voor stabiliteit en veiligheid,

mensenrechten bevorderen en een rechtvaardiger wereld bewerkstelligen. Daartegenover staat een PVV die Nederland bij voorkeur afscheid laat nemen van de buitenwereld. Wie minder radicaal wil kiezen, kan links terecht bij de SP en rechts bij de VVD, die beide vanuit verschillende ideologieën in activisme en oriëntatie terughoudender zijn waar het de rol van Nederland in de wereld betreft.

De partijen missen een realistische visie op Nederland in de wereld.

Wie zijn stem meer door concrete onderwerpen wil laten bepalen, lijkt ook uit de voeten te kunnen. Van het federale Europa tot en met uittreding uit de euro en de EU, via het al dan niet korten op ontwikkelingssamenwerking tot het verder bezuinigen op defensie - het kan allemaal. Er valt ogenschijnlijk wat te kiezen: tussen activistisch, terughoudend of achter de dijken.

Nu is bekend dat niet veel kiezers het buitenlandbeleid als maatstaf nemen voor hun politieke keuze. Doen ze dat wel, dan is het de vraag of zij er verstandig aan doen om hun keuze door de verkiezingsprogramma's te laten bepalen. Want deze hebben ook zo hun gebreken. In grote lijnen missen zij een realistische visie op de plaats van Nederland binnen een snel veranderend wereldbestel en op wat Nederland daarbinnen nog kan bewerkstelligen. Zo'n visie vereist een kritische analyse van de Nederlandse ambities, een heldere vaststelling van de Nederlandse prioriteiten en inzicht in onze positie en wie onze partners zijn en onze belangen delen. En dat dan naast de kwestie van de middelen die noodzakelijk zijn om die belangen te kunnen behartigen. De kiezer zal tevergeefs op zoek gaan naar zo'n analyse.

Dat is een gemiste kans, juist in het licht van

de uitdagingen waar Nederland zich in zijn buitenlandbeleid voor gesteld weet. Dat gemis geldt natuurlijk vooral voor partijen die een activistische rol voorstaan bij de aanpak van welhaast ieder probleem dat de wereld teistert en het duidt op een overschatting van de Nederlandse positie. De realiteit is immers dat de invloed van Nederland beperkt is. Maar ook meer terughoudende partijen blijven het antwoord schuldig op de vraag hoe de Nederlandse belangen te behartigen en welke belangen prioriteit verdienen. Het klinkt bijvoorbeeld mooi te stellen, zoals de VVD doet, dat Nederland met zijn krijgsmacht op het hoogste niveau moet kunnen meedoen. Zo'n *statement* staat - zacht gezegd - in contrast met een krijgsmacht die al zodanig is uitgekleeft dat Nederland niet langer in staat is tot een hoofdrol bij interventies in conflictgebieden.

Dat gemis aan analyse en daaruit voortvloeiende opties en keuzes wreekt zich het sterkst bij de instrumenten waar Nederland over beschikt. Is ontwikkelingssamenwerkingsbeleid van vandaag toegesneden op de wereld en problemen van morgen? De kiezer moet eraan raden, want het debat gaat alleen nog over de vraag wat de hoogte van het budget zou moeten zijn. Defensie als instrument van het buitenlandbeleid mag zich in vrijwel alle programma's verheugen in positieve belangstelling. Maar de bezweringsformule van de veelzijdig inzetbare krijgsmacht verbleekt tegen de achtergrond van de bezuinigingen uit het verleden en de bezuinigingen die nog gaan komen. De vraag welke taken de Nederlandse krijgsmacht in de toekomst nog wel kan of moet uitoefenen, was meer op zijn plaats geweest. Ook op deze vraag is het zoeken naar een geloofwaardig antwoord in de huidige programma's. En de vraag wat Nederland diplomatiek nog wil, of liever op eigen kracht nog kan? Ook deze vragen, van levensbelang voor een land dat zich afhankelijk weet van de buitenwereld, worden niet beantwoord. Onderbelicht blijven verder de

VERGELIJKING STANDPUNTEN BUITENLANDBELEID

Deze beknopte vergelijking is gemaakt door Instituut Clingendael op basis van de (concept) partijprogramma's. Uiteraard gaat het hier om onze interpretatie van wat de partijen hebben geschreven, niet om letterlijke citaten. We hebben alleen de partijen die nu in de Tweede Kamer zitten vergeleken. Het betreft een samenvatting van de belangrijkste punten. De volledige vertelingsprogramma's vindt u op www.clingendael.nl

	ECONOMIE	DEFENSIE	ONTWIKKELINGSSAMENWERKING
	<ul style="list-style-type: none"> Nadruk op handel Invloed in de wereld vergroten 	<ul style="list-style-type: none"> Uitbreiding defensiesamenwerking met gelijkgezinde partnerlanden Via NAVO actief bijdragen aan internationale missies en crisisbeheersing Bescherming grondgebied, wereldwijde verdediging van NL belangen, bevordering internationale rechtsorde Investeren in slagvaardige krijgsmacht 	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelingssamenwerking (OS) gericht op partnerlanden Andere vormen en financiering van OS tot de tijd 0,7% BNP voor OS Inzetten op democratie en economie in Midden-Oosten en Noord-Afrika Actie op leefomstandigheden van mensen in conflictgebieden
	<ul style="list-style-type: none"> Concurrentie met het buitenland aangaan en stimuleren Aandacht voor mensenrechten bij handelsovereenkomsten en subsidieregelingen Producten weren die strijdig zijn met internationale afspraken Midden- en kleinbedrijf ondersteunen in internationalisering WTO eisen invoeren voor duurzaamheid en dierenwelzijn Toezicht op banken strenger dan Basel III Geen handel met boevenstaten 	<ul style="list-style-type: none"> Meer geld naar defensie Geen clustermunie, gas- en kernwapens Geen kernwapens voor Iran: bedreiging voor Israël en Midden-Oosten (MO) Terrorisme onderzoeken en bestrijden 	<ul style="list-style-type: none"> Stevig OS budget Zorgen voor de armen bv. in Afrika Leningen i.p.v. donaties aan ontwikkelingssamenwerking Bredere OS door rechtszekerheid en versterking van rechtsstaat Minister voor OS met budget van 0,8 procent van de BNP Gerichtere inzet hulp door VN en EU
	<ul style="list-style-type: none"> Handel met China en Brazilië stimuleren, gerichte handelsmissies Eerlijke handel Betere toegang tot markten wereldwijd Gelijkwaardiger positie ontwikkelingslanden bij WTO, VN, IMF, Wereldbank Oprichting van een internationaal Financieel Strafhof voor corruptie 	<ul style="list-style-type: none"> Betere samenwerking EU, NAVO, VN NAVO: veiligheid lidstaten, stabilisatieoperaties Landen dragen financieel bij aan missies als zij niet deelnemen Strengere militaire acties: mandaat moet voldoen aan internationaal recht Militaire inzet bij ruime parlementaire meerderheid F16 alleen vervangen in EU verband Kernwapenvrij NL Clustermunie aanpakken NL betrokken bij opbouw Afghanistan 	<ul style="list-style-type: none"> OS ontwikkelt zich tot internationale samenwerking 0,7 procent BNP voor OS (internationale samenwerking op goed bestuur, democratisering, corruptie en milieu) Meer donorcoördinatie en concentratie op een aantal landen (waar om meer samenwerking tussen deze landen en die afhankeelbaarheid NGO's tegengaan)
	<ul style="list-style-type: none"> VN organisatie voor duurzame ontwikkeling als tegenhanger WTO Internationale normen op arbeid; sancties voor bedrijven en hun toeleveranciers bij overtreding NL pleit in IMF voor heffing op financiële transacties Economische bescherming van ontwikkelingslanden NL geen belastingparadijs meer voor multinationals Multilateraal systeem voor informatie-uitwisseling tussen belastingdiensten Geen NL steun offensieve militaire operaties Afghanistan 	<ul style="list-style-type: none"> Krijgsmacht: conflictbeheersing, vredesbewaring, mits gesteund door VN Burgerbescherming en R2P centraal Daadkrachtig optreden van internationale gemeenschap bij bedreiging van veiligheid burger Geen JSF Diplomatiek offensief afschaffing kernwapens Hervorming van NAVO: breder militair uitvoeringsorgaan ten dienste van burgerbescherming en naleving volkenrecht 	<ul style="list-style-type: none"> Versoepeling van medicijnen en milieutechnologie aan ontwikkelingslanden Druk uitoefenen op minstens 0,7 procent aan ontwikkelingsvervalsing Nieuwe regering krijgt Minister Internationale Samenwerking die buitenlandse zaken, ontwikkelingszaken en defensie onder zich heeft
	<ul style="list-style-type: none"> Voedsel dicht bij huis, biologisch en fair trade Hervorming WTO: maatschappelijke waarden bepalend Ontwikkelingslanden krijgen kans hun markten te beschermen Meer ruimte voor landen om zelf te beslissen over het instellen van importbeperkingen Vrijhandel geen doel op zich 	<ul style="list-style-type: none"> Geen NAVO-gevechtsmissies Terugtrekken uit Afghanistan NL houdt volledige zeggenschap over haar krijgsmacht Geen JSF, F16 vloot verkleind en gemoderniseerd Kernwapens uit NL verwijderen 	<ul style="list-style-type: none"> 1 procent BNP voor Ontwikkelingssamenwerking Focus op schoon drinkwater, hygiëne, geschone energie en democratie Herstel ecosystemen ontwikkelingslanden grootschalige landbouw Ontwikkelingslanden meer invloed in IMF
	<ul style="list-style-type: none"> Eerlijke en duurzame handel: rapporteren over betalingen aan ontwikkelingslanden en omgang met werknemers en milieu Belastingvlucht van multinationals aanpakken Opkomende grootmachten zijn volwaardige partners Kwetsbare landen in Afrika beschermen 	<ul style="list-style-type: none"> Actieve aanpak fragiele staten en conflictregio's Actieve deelname in EU en VN verband aan internationale crises, bestrijding nucleaire dreigingen en stoppen geweldescalatie in Syrië Inzet bij militaire missies alleen met adequaat volkenrechtelijk mandaat en exit-strategie Actief lid NAVO Operationele capaciteiten NAVO samenvoegen Verlenging levensduur F16 Opheffing onderzeedienst 	<ul style="list-style-type: none"> OS: geen verdere bezuiniging en transparantie 0,7% BNP voor Internationale Samenwerking Internationale Samenwerking Deltasolidarisatie: waterkennis toe te passen in arme landen Initiatieven professioneel ondersteunen Inteitskeurmerk voor professionalisering en kwaliteitsaanmoedigen Sterker vertegenwoordigen in de VN Veiligheidsraad
	<ul style="list-style-type: none"> Handelsbarrières met Derde Wereldlanden opheffen Economisch samenwerken alleen wanneer cultuur vergelijkbaar is Verdrievubbeling van de bankenbelasting Arbeidsmigratie is tijdelijk 	<ul style="list-style-type: none"> Geen vredesmissies Geen verkoop wapens aan islamitische landen Geen JSF, aantal F16's reduceren Piraten aanpakken met marine NAVO blijft hoeksteen van defensie 	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelingshulp afschaffen (althans de helft)
		<ul style="list-style-type: none"> Beter en groter leger Geen belangrijk defensiematerieel in de uitverkoop Bezuinigen op bureaucratie, maar niet op operationele functies Militaire steun aan Israël inzake Hamas, Hezbollah en Iran 	<ul style="list-style-type: none"> Niet opnieuw snijden in OS Humanitaire hulp uitsluitend voor Palestijnse Hamasregering Extra stimulans voor het geven van giften en financiering
	<ul style="list-style-type: none"> WTO te gericht op vrijhandel Armste landen ruimte eigen economie te beschermen NL stoppen met rol faciliteren belastingontwijking ABN AMRO niet opnieuw prooi van buitenlandse bank Speculatie overheidsobligaties aanpakken Internationale reservemunt tegen dominantie dollar Toezicht op banken strenger dan Basel III NL mag nationale verdergaande eisen stellen aan reserves banken 	<ul style="list-style-type: none"> Militaire missies op uitdrukkelijk verzoek VN Steun aan bestrijding piraterij Militaire- en politie-instructeurs uit Afghanistan terugtrekken Tegen NAVO wereldwijd opererend Tegen raketschild Initiatief tot internationaal verbod kernwapens Wapenbeurzen buiten de deur houden Naleving verbod clustermunie Geen JSF en drones (NL wil internationale conferentie over drones) 	<ul style="list-style-type: none"> Budget OS blijft 0,7 % BNP
	<ul style="list-style-type: none"> Voor een open handelsetonomie is focus op landsgrenzen geen optie Prioriteiten: waarborgen van vrijhandel, grondstoffen- en energiezuikerheid, internationale veiligheid en terrorismebestrijding 	<ul style="list-style-type: none"> De NAVO is de hoeksteen van de buitenlandse veiligheidspolitiek 	<ul style="list-style-type: none"> OS is geen kerntaak van de overheid Budget terugdringen en periodiek evalueren

WERKING

MENSENRECHTEN

DUURZAAMHEID

OVERIG

• op beperkt aantal
• financiering OS wenselijk;
• op opbouw van

- Veel nadruk op mensenrechten
- Steun aan landen die respectvol omgaan met hun burgers
- Versterking van vrouwenrechten in Arabische landen

- Stap voor stap naar groene economie
- Meer ruimte voor opwekken duurzame energie
- Gelijk speelveld door internationale eisen aan visvangst en vloot
- Actieve rol van NL in natuurlijke hulpbronnen, klimaat, water-beheer

- Drugshandel, illegale immigratie, terrorisme en piraterij aanpakken
- Antillen: aanspreken van gelijkwaardige partners in het Koninkrijk op democratische waarden, deugdelijk bestuur, financiële soliditeit, bestuurlijke integriteit en respect voor elkaar

• landen
• versterking van economie
• decent

- Speerpunt voor buitenlandbeleid • Recht op vrijheid van godsdienst • NL als thuisbasis van Internationaal Recht • Inzet voor christenen in Arabische landen en Israël • Internationale bestrijding mensenhandel • Veel aandacht voor rechten van de mens en kinderen • Spoedige ratificering van VN-verdrag voor rechten van mensen met lichamelijke/ geestelijke beperking

- Maatschappelijk verantwoord ondernemen voorop, ook in handelsrelaties
- Controle op ondernemer die uit verdachte regio's grondstoffen afneemt
- Internationale verduurzaming van visserij
- Internationale afspraken over accijns op kerosine

- Geen nodeloze beperking autonomie Antillen
- Vrij verkeer personen binnen het Koninkrijk en respect voor eigen taal, cultuur en tradities
- Politieke steun aan Israël, NL ambassade in Jeruzalem
- Tweestatenoplossing moet vooral door Palestijnen erkend worden

• samenwerking
• (samenwerking); rich-
• tuptiebestrijding, na-
• minder versnippering;
• (ander fragiele landen),
• NL bedrijven • Subsidi-

- NL actief beleid: opvang verdedigers van mensenrechten
- Inperking van bevoegdheden Mensenrechtenhof Straatsburg afwijzen
- Meer aandacht naar mogelijke negatieve gevolgen voor inheemse bevolking bij internationale aankopen van landbouwgrond

- Overheidssteun voor publiek-private samenwerking eerlijke en duurzame grondstoffen • Internationale klimaatspraken, waar grote economieën in meedraaien • Schonere lucht- en scheepvaart • Oprichting van een internationaal milieugerechthof • Opnemen van milieuaspecten in WTO • Investeren in duurzaam landgebruik

- Steun aan de opkomende democratieën in MO
- Actief werken aan conflictoplossing Israël-Palestina
- Betere samenwerking inlichtingen- en veiligheidsdiensten

• technologie t. b. v.
• rijke landen om
• rk te besteden •
• ale Samenwerking,
• nwerking, handel en

- Mensenrechten prioriteit • Veiligheid mensen gaat boven soevereiniteit van staten • Aankaarten mensenrechtenschendingen in Israëlisch/Palestijns conflict • Betere naleving van VN-vluchtelingenverdrag • VN-verdrag voor rechten van de mens met een lichamelijke/ geestelijke beperking spoedig ratificeren
- International recht om informatie te delen voor niet-commerciële doelen

- Mondiale voedselzekerheid, bescherming natuurlijke hulpbronnen en eerlijke handel • Wind van de Noordzee en zon uit de Sahara • Internationale milieubelasting producten en diensten
- Internationale normen bescherming biodiversiteit en dierenwelzijn • Maatregelen tegen import veevoer waarvoor tropisch bos gekapt wordt • Eerlijke en effectieve internationale klimaatspraken • Oprichting internationaal platform voor groene energie

- Hervorming VN: Veiligheidsraad en secretaris-generaal versterken • Focus op duurzame landbouw, mensenrechten, goed bestuur, economische ontwikkeling • Internationaal verdrag tegen wapenhandel

• werking
• gezondheidszorg,
• n, stop stimuleren
• F en Wereldbank

- Mensenrechten zijn er om te worden nageleefd
- Nederland stopt met import producten die ten koste gaan van leefomgeving elders of die gepaard gaan met mensenrechtenschendingen

- Duurzaamheids- en sociale eisen grondstoffen
- Duurzame vishandel
- Stop export afvalproducten en giftige stoffen
- Internationaal milieugerechthof in Den Haag

• antier maken
• ng • Minister voor
• niteitsfonds om NL
• NL particuliere
• Internationaal kwaliteitsverbetering
• ontwikkelingslan-

- Actief mensenrechtenbeleid: boycot, sancties, positieve maatregelen • Houden aan vluchtelingenverdrag • Internationale bevordering rechten seksuele minderheden • Serieuze boetes bedrijven die betrokken zijn bij mensenhandel • Voor vrij internet en tegen onderdrukking van online-activisten • VN-verdrag rechten van mensen met een geestelijke/ lichamelijke beperking spoedig ondertekenen • Steun voor vrouwenrechten Arabische landen

- Goed beheer natuurlijke grondstoffen en schaarse grondstoffen • Duurzame energie kansen klimaatbeleid • Wereldwijde voedsel- en landbouwstrategie • NL koploper maken op terrein van dierenwelzijn en dierenbescherming

- Stop eenzijdige steun aan Israël
- Bestrijding van illegale wapenhandel met arme landen
- Aanscherping van wapenexportbeleid
- Actief zijn via EU en VN bij democratisering in Arabische regio

• perken tot nood-

- Meer vrijheid betekent minder islam
- Landen die sharia boven mensenrechten stellen uit de VN zetten

- Duurzaamheid is een ander woord voor duur

- Geen financiering meer en afscheid nemen van de Antillen
- Volle steun aan Israël

• nse bevolking, niet
• en meer private

- Minder bureaucratie bij VN-organisaties
- Arabische lente gevaar voor Israël

- NL houdt zich aan internationaal verdrag rechten van het kind
- Verdrag rechten van personen met handicap spoedig ratificeren
- Meer steun aan internationale arbeidsorganisatie van VN om werknemersrechten te beschermen

- Verbinding van voedsel, water, energie en grondstoffenbeleid
- Buitenlandse bedrijven aanpakken die 'landgrabben' in arme landen
- Geen visserijakkoorden die schadelijk zijn voor natuur/ bevolking van ontwikkelingslanden • Voedselspeculatie aanpakken

- Palestijnen recht op eigen staat/grenzen
- NL-Israëlische Samenwerkingsraad opschorten
- Betere samenwerking inlichtingendiensten
- Beperking van wapenhandel

- Nederland komt op voor de rechtsstaat, mensenrechten en verantwoord bestuur in andere landen
- Mensenrechtenbeleid wordt gericht op maximaal 25 landen

- Internationale afspraken over energie-efficiëntie

- Relatie met Aruba, Curaçao en Sint-Maarten bij voorkeur in een gemeenbest onderhouden
- Nederland ondersteunt adequaat toezicht op kwaliteit van bestuur, justitie en financiën van de Antillen

> onvermijdelijke keuzes waar Nederland voor komt te staan, of dat nu steun aan de armere EU-landen is, interventie in Syrië, strijd tegen piraterij langs en op de kusten van West- en Oost-Afrika, het tegengaan van instabiliteit en fragiliteit in Afrika en elders, sancties tegen Oekraïne, etc. Die keuzes komen op ons af en kiezers hebben er recht op te weten waar partijen echt voor staan. Rest slechts de mantra van het bevorderen van het economisch eigenbelang dat zich bij verslechterende omstandigheden en meer nationaal georiënteerd beleid van concurrenten juist ook tegen Nederland kan keren.

Natuurlijk, de partijen hebben het over de EU als schakel naar de wereld, de NAVO

als hoeksteen van onze veiligheid, het werken aan een rechtvaardiger wereldorde. Het klinkt bekend, maar zonder inzicht in wat deze organisaties nog kunnen betekenen als Nederland, en wellicht ook andere landen, meer uitgaan van politiek en economisch eigenbelang, zijn dit niet meer dan tamelijk hol klinkende bezweringsformules.

Kortom, er is, het geheel overziend, geen gebrek aan goede bedoelingen. Geen programma gaat echter in op hoe nu eigenlijk het beste kan worden omgegaan met de veranderende wereld en de onverminderd grote belangen van Nederland; een nieuwe *smart* versie van een toekomstig Nederlands buitenlandbeleid. Meest schrijnend is het ont-

breken van een realistisch beeld van de plaats van Nederland in de wereld.

Dat gemis aan scherpte is zonder meer een probleem. Zonder helder antwoord op bovenstaande dilemma's raakt het draagvlak voor het buitenlandbeleid verder uitgehold. En daarmee is niemand gebaat.

De partijen hebben goede bedoelingen, maar geen antwoorden.

OPROEP AAN NIEUWE MINISTER BUITENLANDSE ZAKEN: SPAAR DIPLOMATIEK NETWERK, LEG DE LAT HOGER

JAN MELISSEN EN MAAIKE OKANO-HEIJMANS

Het netwerk van zo'n 150 diplomatieke en handelsposten plus ruim 300 honorair consuls in het buitenland is één van de belangrijkste middelen in het Nederlands buitenlandbeleid. Wat is de toekomst van dit netwerk? De partijen schrijven veel over economische belangenbehartiging. Welke rol moet de diplomatieke dienst hierin spelen? Met deze vragen benaderden we Jan Melissen en Maaïke Okano-Heijmans. Zij geven aan dat het nieuwe kabinet er goed aan zou doen de ambassades een tandje bij te laten zetten. Het strategisch versterken van de economische concurrentiepositie en structurele verbetering van de beeldvorming over Nederland in het buitenland verdienen meer politieke sturing.

De politieke partijen en hun achterban bieden weinig houvast om te komen tot een strategischer beleid voor economische diplomatie. In de verkiezingsprogramma's hebben veel partijen het over opkomen voor economische belangen. Voor 44% van de kiezers is dit zelfs het belangrijkste doel van het Nederlands buitenlandbeleid (zie het onderzoek van Maurice de Hond). Maar hoe dit in de praktijk vorm moet krijgen, daar blijven de partijen het antwoord op schuldig.

Er is vraag naar een diplomatieke dienst die de samenwerking met bedrijven verbetert en die over het geheel genomen bovenal integrerend optreedt. Doordat bedrijven die internationaal actief zijn het steeds vaker moeten opnemen tegen bijvoorbeeld Chinese bedrijven met een directe link naar de overheid, is dat een van de belangrijkste taken van de toekomstige diplomatie. De diplomatie moet zelfverzekerd de internationale ambitie uitstralen die bij Nederland past. Het zou een welkome breuk zijn met de afgelopen jaren en zoiets werkt alleen als het volgende kabinet een duidelijke politieke lijn uitzet. Nederland kan misschien een voorbeeld nemen aan de durf die de Britten tonen: de regering Cameron kiest in een tijd van bezuinigingen duidelijker voor investering in de diplomatieke posten buiten Europa, onder andere in Latijns-

Amerika, en *Foreign Secretary* Hague staat pal achter zijn apparaat.

Voor het verbeteren van de reputatie van de BV Nederland moeten de ramen op Buitenlandse Zaken eerst flink open. Minister Rosenthal had dappere voornemens, maar hij heeft in die korte tijd de 'rustieke' diplomatie nog niet kunnen 'moderniseren' en zijn optreden was naar het oordeel van de Tweede Kamer niet altijd even gelukkig. Het is nu aan het volgende kabinet de daad bij het woord te voegen. Dat mag trouwens best wat meer trots tonen op de Nederlandse diplomatie zélf als onderschat exportproduct. Nederland heeft in vergelijking met veel andere landen, waaronder de razendsnelle groeiers, een enorme internationale ervaring. Door die ervaring nadrukkelijker met *fast and eager learners* te delen - en tegelijkertijd van hen te leren over de wereld die niet meer die van de 20e eeuw is - kunnen vitale diplomatieke netwerken worden versterkt. Het spreekt vanzelf dat de ambassades op beide fronten een cruciale rol spelen.

Nederlandse ambassades en andere posten zijn doordrongen van het toegenomen belang van economische diplomatie en veel diplomaten zeggen terecht dat ze Nederland altijd al als >

INTERVIEW FRANS-PAUL VAN DER PUTTEN

DE WERELD VERANDERT RADICAAL. HOUDEN WE DE BLIK WESTWAARTS?

DE INVLOED DIE NEDERLAND OP DE WERELD HEEFT, NEEMT HOE DAN OOK AF. MAAR HOE KUNNEN WE HET BESTE OMGAAN MET ONZE POSITIE MIDDEN OP HET SPANNINGSVELD TUSSEN DE VERENIGDE STATEN EN NIEUWE GROOTMAGT CHINA? DRIE VRAGEN AAN FRANS-PAUL VAN DER PUTTEN, ONDERZOEKER BIJ AZIË STUDIES (CAS) VAN CLINGENDAEL.

Hoe houdt Nederland zijn invloed op de wereld zoveel mogelijk vast?

"De basis is: een goed beeld krijgen van wat er in de wereld speelt. Nederland lijkt het moeilijk te vinden om te zien hoe radicaal de wereld verandert. Het verschil tussen de zogeheten ontwikkelde en ontwikkelingslanden wordt steeds kleiner. 'Wij horen bij dat kleine clubje machtige landen en de rest van de wereld is arm en moet je helpen' is een volstrekt onrealistische overtuiging."

Nederland lijkt het moeilijk te vinden om te zien hoe radicaal de wereld verandert.

"De VS zien dit heel goed en verschuiven hun aandacht van Europa naar Azië. Intussen klopt de overtuiging dat we voor onze veiligheid afhankelijk zijn van de VS steeds minder. De vraag is alleen al of Amerika in de toekomst nog wel de middelen heeft om zich intensief met onze veiligheid bezig te houden.

Nu zijn de VS nog de grootste economie, maar het is goed mogelijk dat China binnen tien jaar Amerika van die plek stoot. Daarom zou ook de blik van Nederland meer op de nieuwe grootmachten China en in mindere mate India moeten zijn, en op de niet-westerse wereld in brede zin. En om op de machtsverschuivingen in te spelen, heeft Nederland geen andere keuze dan veel meer samen te werken binnen Europa. Een sterk Europa is in ons belang, zelfs als dat betekent dat we binnen Europa aan invloed verliezen."

"Hoewel de VS de blik van Europa naar China heeft verschoven, is de relatie tussen de grootmachten in toenemende mate gespannen. Europa zou daar een matigende rol in kun-

nen en moeten spelen. Om een blok te kunnen vormen, dat actief verantwoordelijkheid neemt, moet Europa, behalve samen optrekken, ook werken aan een goede relatie met buurland Rusland."

"Dat betekent dat als de VS bijvoorbeeld met een raketschild komt, waar de Russen tegen zijn, Nederland, en Europa, zich zouden moeten afvragen of Europa zo'n schild wel nodig heeft. In dat kader is het ook zinnig om de doelstelling van de NAVO tegen het licht te houden. Die is sinds het einde van de Koude Oorlog onduidelijk, maar het hoofddoel van de NAVO lijkt nog altijd Europa beschermen tegen bedreigingen van de Russen. Een herziening van de Europees-Russische relatie waarin de militaire component wordt teruggeschroefd, zou

Het wordt steeds belangrijker dat we ons aanpassingsvermogen en kennis van de wereld versterken.

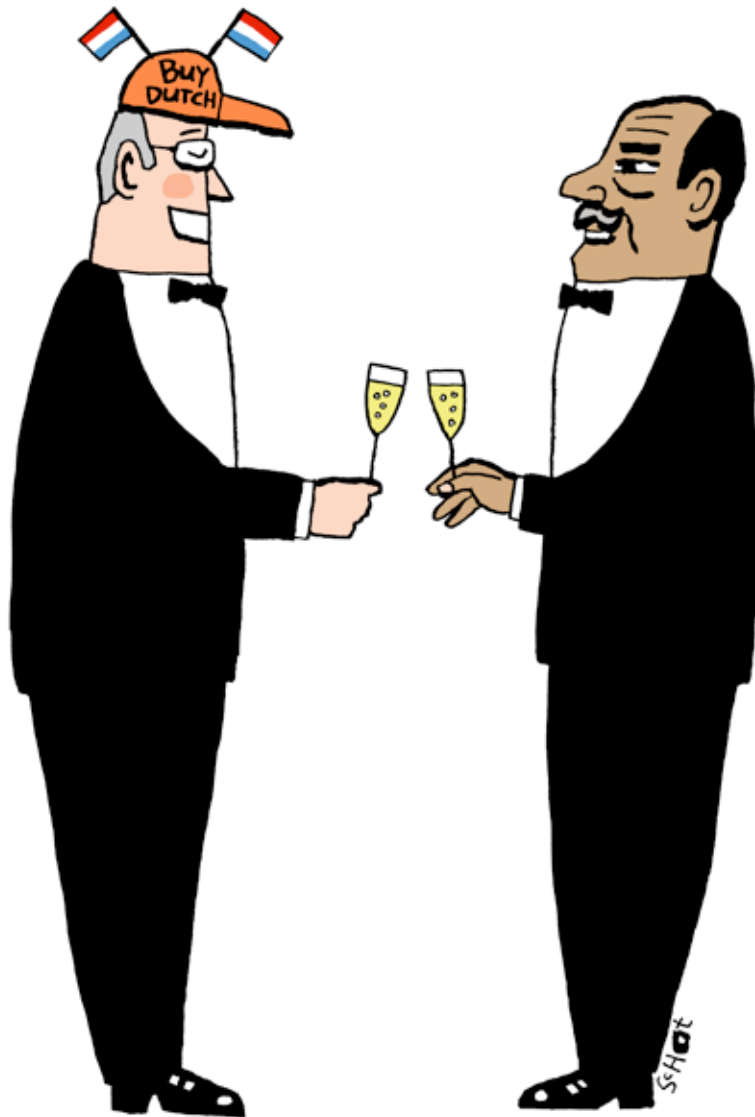
een goede stap kunnen zijn. Militaire samenwerking tussen Europese landen zou bovendien een prominentere plek in de Europese Unie moeten krijgen."

Hoe zou Nederland het buitenlandbeleid het beste kunnen invullen?

"Richt je in eerste instantie op partners dichtbij huis, zoals Duitsland. Voor Nederland is het van belang goed te kijken hoe het kan inspelen op de economische betrekkingen tussen Duitsland en China, die snel belangrijk worden voor de EU als geheel. Nederland zelf zou ook veel meer moeten investeren in kennis van China. Zorg dat je binnen Europa uitblinkt in die kennis van het land, en in de relatie met China. Zo kun je binnen de EU zichtbaar worden en grotere invloed hebben. Nu is het aantal investeringen van China in Nederland klein, maar daar zal in de komende jaren een enorme ontwikkeling in zitten. De komst van grote aantallen Chinese investeerders kan grote gevolgen hebben, en het is zinvol om nu al goed te kijken naar wat de mogelijke consequenties zijn. Hoe kunnen we van zo'n ontwikkeling optimaal profiteren, en mogelijke negatieve bijwerkingen zo goed mogelijk beperken? Nu we de wereldorde zelf steeds minder vorm kunnen geven, wordt het steeds belangrijker dat we ons aanpassingsvermogen en onze kennis van de wereld versterken."

Welke politieke partijen spelen daar het beste op in?

"Geen enkele partij lijkt zich met deze materie bezig te houden. Op Clingendael zijn we bezig met een onderzoek onder Kamerleden over de vraag hoe Nederland zou moeten reageren als China's economische invloed die van de VS overtreft. Het onderzoek loopt nog, dus definitieve resultaten zijn er nog niet, maar de eerste indruk is dat de vraag helemaal niet leeft."

> koopman hebben uitgedragen. Het is echter tijd voor meer strategische inzet en concrete keuzes om het hoofd te bieden aan tal van grote economische vraagstukken.

In het vorige kabinet heeft minister Verhagen de economische diplomatie-agenda eigenlijk meegenomen van Buitenlandse Zaken naar

Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en in feite gereduceerd tot handels- en investeringsbevordering. Zijn opvolger Rosenthal verhief economische diplomatie weliswaar tot motto maar wist er niet goed raad mee. Hij raakte al gauw uitverteld en kwam voor de val van het kabinet niet met een eigen verhaal. Zo zijn kansen blijven liggen om

economische diplomatie te verbinden met ontwikkelingssamenwerking, groene groei, duurzaamheid en schaarstevraagstukken. Het kan de posten in het buitenland natuurlijk niet kwalijk worden genomen dat zij het grotere plaatje niet zien, wanneer dat in Den Haag onvoldoende in kaart is gebracht. De politiek moet de hoogte van de lat bepalen.

Het bedrijfsleven weet vaak wel de weg in de landen waar het actief is, maar kan zeker profiteren van economische diplomaten met een brede blik, die handelsbelangen verbinden met buitenlandpolitieke doelstellingen. Vooral buiten de westerse wereld, in landen waar je moeilijk om de overheid heen kunt, hebben bedrijven behoefte aan ambassades die kansen helpen onderkennen en toegang kunnen verschaffen, waarna de bedrijven zelf kunnen scoren.

Het principe van ambassades in bijna alle lidstaten van de EU moet tegen het licht worden gehouden.

In dit verband moet het principe van ambassades in (bijna) alle lidstaten van de EU nog eens tegen het licht worden gehouden. De EU-lobby heeft minister Rosenthal goed ingepakt en voorgerekend dat ook in kleine hoofdsteden als Bratislava en La Valetta een zelfstandige post nodig is. Dicht bij huis kan echter een meer mobiele, expeditieaire dienst wendbaar optreden, terwijl in opkomende economieën op grotere afstand - die ook cultureel veel verder van huis liggen - alleen het langetermijnwerk de gewenste vruchten afwerpt. Ministers in het nieuwe kabinet zouden daar zelf een belangrijke bijdrage aan kunnen leveren. Politieke missies leggen nu eenmaal gewicht in de schaal, juist in landen waar het er veel formeler aan toegaat, dat wil zeggen: buiten Europa en de westerse wereld. In opkomende economie- >

INTERVIEW BAS TER HAAR

**KOM UIT JE VALKUIL EN MAAK NIEUWE VRIENDEN
IN DE 21E EEUW**

**HET ONTBREEKT NEDERLAND AAN EEN VISIE OP
DE WERELD, HET BELEID IS OP DE VORIGE EEUW
GERICHT EN NEDERLAND LAAT KANS NA KANS LIG-
GEN OM MEE TE DOEN. DE PARTIJPROGRAMMA'S
BIEDEN WEINIG HOOP OP VERANDERING. DRIE
VRAGEN AAN BAS TER HAAR. HIJ IS ONDERZOEKER
BIJ CLINGENDAEL EN PLEIT VOOR EEN VEEL ACTIE-
VERE HOUDING MET DE BLIK VOORUIT.**

Hoe kenmerkt het huidige buitenlandbeleid zich?

"Daarin zie je een afspiegeling van de wereld van vijftig jaar terug. Handel drijven we met iedereen en hulp geven we aan arme landen, maar samenwerken doen we vrijwel alleen met andere westerse landen.

Dit is niet meer van deze tijd. We zijn veel afhankelijker geworden van beslissingen die buiten het Westen worden genomen. Actief lidmaatschap van regionale organisaties als de OESO, de NAVO en de Europese Unie is niet meer genoeg. Als in Nigeria of India wordt besloten oceanen leeg te vissen of schadelijke pesticiden te gebruiken, heeft dat ook gevolgen voor ons. Misschien niet nu of volgende week, maar zeker over een, twee, tien of twintig jaar. In het huidige beleid ontbreekt het inzicht van hoe afhankelijk we zijn van wat er in de rest van de wereld gebeurt. Als het gaat om grondstoffen, biodiversiteit, klimaat, veiligheid, water, heeft het handelen van 'het buitenland' zijn weerslag op ons. Dat moeten we onderkennen en daar moeten we beleid op maken.

De regering heeft echter geen idee hoe bijvoorbeeld om te gaan met de wereldwijde schaarste aan zoet water of wereldwijde minimumnormen voor bio-ethiek."

Wat moet er onmiddellijk anders?

"Veel, maar dan wel op basis van een visie; een uitgewerkt idee over de positie van Nederland in de wereld. Voor nu en over tien tot dertig jaar. Natuurlijk kun je de toekomst niet voorspellen. Om klaar te zijn voor de toekomst, als je er enige invloed op wilt hebben, moet je wel een idee hebben waar je heen wilt. Dan kun je gewenste ontwikkelingen stimuleren en voor Nederland ongunstige ontwikkelingen afremmen. De praktische uitwerking van zo'n visie moet steeds worden aangepast op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen. In grote lijnen weten wat je als land wel en niet wilt, is een heel aardig begin. Het besef dat Nederland onlosmakelijk verbonden is met de rest van de wereld is een absolute eerste vereiste waaraan de visie moet voldoen."

Van kluitjesdiplomatie zouden we moeten overstappen op gerichte diplomatie.

"Op basis van die visie moet Nederland gaan meedoen. Partners zoeken in andere landen en in organisaties. En Nederland wordt dan misschien niet uitgenodigd voor de G20, maar er zijn genoeg internationale samenwerkingsverbanden waar Nederland wél is uitgenodigd, maar niet actief aan deelneemt. 'Niet belangrijk genoeg.' Van deze kluitjesdiplomatie zouden we moeten overstappen op gerichte diplomatie. In plaats van ons vooral te richten op conferenties waar iedereen aan deelneemt en de kans dus klein is dat we een verschil zullen maken, kunnen we ons beter concentreren op conferenties waar de meeste westerse landen verstek laten gaan."

"Neem bijvoorbeeld de wereldconferentie over zorg voor kinderen in hun eerste vijf levensjaren die in september 2010 in Moskou werd gehouden. 67 ministers en onderministers uit de hele wereld namen deel aan deze conferentie, maar geen enkele uit West-Europa. Mede als gevolg daarvan werd in het slotdocument geen aandacht besteed aan de grote rol die moeders juist in die eerste jaren spelen en werd geen verband gelegd tussen verbetering van de positie van vrouwen en verbetering van kindercare. Hier had de input van een Nederlandse minister veel kunnen betekenen."

Bij welke politieke partij is het buitenlandbeleid in de beste handen?

"In elk geval niet bij partijen die het buitenland moedwillig beledigen. Realiseren partijen die Nederland helemaal onafhankelijk van de rest van de wereld willen zien, dat ze dan geen sinaasappel meer kunnen eten?

Maar eigenlijk blijkt uit geen enkel programma dat de politieke partijen een realistische visie hebben op de plaats van Nederland in de wereld, zeker niet op lange termijn. Geen van de partijen is klaar voor de 21ste eeuw, terwijl deze toch al twaalf jaar geleden begonnen is."

> en, de MIKT's (Mexico, Indonesië, Korea, Turkije) of de zogenaamde Next 11 na de BRIC's (Brazilië, Rusland, India en China), zijn goed voorbereid politiek bezoek en goed uitgeruste ambassades interessant voor de BV Nederland en voor de slagkracht van de Nederlandse diplomatie. Zo werd met de handelsmissie aan Vietnam in maart 2011 de economische relatie tussen beide landen versterkt en leidde deze reis tot investeringen in de gezondheidszorg, waterkwaliteit, en het milieu. Dit alles óók in het kader van de besteding van Nederlandse ontwikkelingsgelden voor dit 'transitieland'.

In de afgelopen jaren zijn er helaas belangrijke missers geweest. Zo stonden Nederland en China vorig jaar stil bij 40 jaar diplomatieke betrekkingen, maar de premier noch de vice-premier of de minister van Buitenlandse Zaken heeft zich in Beijing laten zien. Bij de politieke leiders van de grotere Europese landen - en grote en kleine mogendheden buiten de EU - komt het echt niet op om deze opkomende wereldmacht links te laten liggen. Alsof het voor een land van ons gewicht al niet moeilijk genoeg is om hoog bezoek uit China te krijgen.

Het is de taak van Buitenlandse Zaken om het verband te leggen tussen handelsbevordering en het aanpakken van buitenlandpolitieke uitdagingen als veiligheid.

De sterkste troef van de diplomatie van morgen is de integrerende kracht die ervan uitgaat. De diplomaten van de toekomst zullen steeds meer de samenwerking met actoren buiten de overheid bevorderen en ook meer dan nu verschillende agenda's met elkaar moeten verbinden. Als onderdeel van een breed geformuleerde economische diplomatie is de taak van Buitenlandse Zaken het verband te leggen tussen handelsbevordering enerzijds en het aanpakken van buitenlandpolitieke uitdagingen als veiligheid, mensenrechten, klimaatverandering en de reputatie van Nederland anderzijds.

Welk beeld van Nederland moeten de ambassades neerzetten? Hoe verhoudt zich dat tot de economische doelstellingen van Nederland en de aspiraties bij het samen met gelijkgezinde landen oplossen van mondiale vraagstukken? Het nieuwe kabinet dient stil te staan bij het feit dat de reputatie van Nederland de afgelopen tien jaar een flinke deuk heeft opgelopen. Nooit eerder hebben buitenlandse ambassadeurs in Den Haag zich hierover zo nadrukkelijk en openlijk uitgelaten als in de afgelopen jaren. De diplomatieke praktijk van vandaag zet de Westfaalse diplomatieke wereld soms op zijn kop: ambassadeurs zijn het zelfs als hun plicht gaan zien zich te mengen in interne aangelegenheden. >

INTERVIEW MARISKA VAN BEIJNUM

'WAT WILLEN WE MET ONTWIKKELINGSSAMENWERKING' KOMT VOOR 'WAT WILLEN WE BETALEN'

'WAT LEVERT HET OP?' OOK ONTWIKKELINGSSAMENWERKING MOET IN TIJDEN VAN BEZUINIGINGEN KIJKEN HOE ZE HET BESCHIKBARE BUDGET ZO EFFECTIEF MOGELIJK IN KAN ZETTEN. DRIE VRAGEN AAN MARISKA VAN BEIJNUM VAN DE CONFLICT RESEARCH UNIT (CRU) VAN CLINGENDAEL.

Hoe wordt ontwikkelingssamenwerking effectief?

"Met andere woorden, hoe haal je zoveel mogelijk resultaat? Dat kun je op verschillende manieren bekijken: hoe levert het Nederland zelf zoveel mogelijk op? Of hoe zet Nederland zichzelf zo effectief mogelijk in, om zo veel mogelijk resultaat te boeken op het gebied van armoedebestrijding? Je kunt hierin een *win-win* situatie creëren door bijvoorbeeld op gebieden te helpen waar Nederland zelf verstand van heeft, en dan kun je denken aan watermanagement en recht en veiligheid."

"Ontwikkelingssamenwerking is niet meer zielige, arme mensen helpen. De vraag of het Nederland ook wat oplevert, is een terechte vraag - het gaat immers om belastinggeld dat wordt uitgegeven.

En de ene effectiviteit sluit de andere niet uit. Als een land stabiel(er) wordt (mede) dankzij Nederlandse steun op het terrein van recht en veiligheid, kan het een interessante afzetmarkt worden."

Ontwikkelingssamenwerking is niet meer zielige/ arme mensen helpen.

"Het bedrijfsleven kan daarin een partner zijn en ook een voorbeeld. Shell investeert in gebieden waar het naar olie wil boren in onderwijs en de gezondheidszorg - zoals bijvoorbeeld het geval is in Nigeria. Zo creëert het draagvlak bij de bevolking voor de eigen onderneming, maar draagt het tegelijkertijd bij aan de ontwikkeling van dat gebied."

Mag je voorwaarden verbinden aan hulp?

"Daar moet je zeker niet bang voor zijn. Je kunt bijvoorbeeld voorwaarden aan resultaten stellen en afspreken dat de lening een schenking wordt op het moment dat die doelstellingen zijn gehaald. In het verleden was men daar heel terughoudend in, maar ontwikkelingssamenwerking is niet alleen

> Nooit eerder hebben Nederlanders ook zo veelvuldig moeten proberen uit te leggen wat er hier aan de hand is. Imago's veranderen langzaam dus een decennium is relatief kort, maar de grote zorgen van diegenen die verder kijken dan de binnenlandse maatschappelijke malaise zijn terecht. De bredere Europese context waarin ons land opereert stelt evenmin gerust: in de aanhoudende crisis is de EU bezig haar *soft power* in de wereld snel te verspelen. De neergang in de internationale beeldvorming die samengaat met de economische recessie, is geen kleinigheid. Het vraagt om een brede aanpak van de Nederlandse publieksdiplomatie, die meer is dan een gesmeerd reactiemechanisme op de zoveelste gril van Wilders. Europese ministers van Buitenlandse Zaken zouden er ook goed aan doen om meer van hun kennis en ervaring met het beïnvloeden van de buitenlandse publieke opinie onderling te delen.

Met visie, ambitie en investeringen kan Nederland veel bereiken, ook in een complexere internationale omgeving en in een periode van afnemende invloed. Dat vraagt echter wel om het soort politieke sturing van bovenaf waaraan het de afgelopen jaren heeft ontbroken. Wil Nederland internationaal blijven meetellen, dan is er geen alternatief.

goed doen maar ook politiek bedrijven. Je moet er alleen wel voor zorgen dat de voorwaarden die je stelt passen binnen internationale afspraken op het terrein van recht en ontwikkeling - het kan niet gaan om voorwaarden die alleen het eigenbelang van Nederland dienen zoals dat in het verleden bijvoorbeeld wel het geval was bij hulp die één-op-één gekoppeld was aan inzet van het Nederlandse bedrijfsleven."

"Natuurlijk is het bij hulp aan conflictgebieden lastiger, maar ook dan kun je doelstellingen formuleren. In Zuid-Soedan zou je bijvoorbeeld de voorwaarde kunnen stellen dat er een gezond publiek financieel managementsysteem komt, zodat het land zelfstandig belasting kan innen. Je moet je dan wel realiseren dat zoiets niet van de ene op de andere dag staat. Een regeertermijn, die in het optimale geval vier jaar duurt, is veel te kort; je hebt hier over processen die in veel gevallen generaties beslaan. Wel zou je afspraken over tussenstappen kunnen maken."

Aan de volgende staatssecretaris/ minister ontwikkelingssamenwerking: Blijf van de koers van het beleid af!

"In een land als Syrië is hulp onder voorwaarden vooralsnog erg gecompliceerd. De vraag wie je moet helpen is al lastig, laat staan de voorwaarden die je eraan koppelt. We weten nog niet welke kant het uit zal gaan voor Syrië, maar gesteld dat het regime-Assad uiteindelijk valt, dan zal een herziening van de grondwet bijvoorbeeld nodig zijn om te voorkomen dat er een nieuwe dictatuur ontstaat. Hulp kun je dan koppelen aan randvoorwaarden om toe te werken naar een politiek bestel waarin de verschillende groeperingen van een land vertegenwoordigd zijn.

Als Nederland alleen bereik je in zo'n situatie overigens niets. Je zult samen met andere donoren moeten optrekken. Als Nederland A als voorwaarde stelt, België B en Duitsland C, dan is de kans op succes uitgesloten. Idealiter werken de verschillende donorlanden samen vanuit één overkoepelende wederopbouwstrategie."

Voor welke beleidskeuzes staat Nederland?

"Allereerst zou ik de aanstaande staatssecretaris of minister op het hart willen drukken om zo veel mogelijk vast te houden aan de afspraken die zijn gemaakt en daarmee een zekere continuïteit van het Nederlandse beleid te waarborgen. Er is nu gekozen om te stoppen met hulp op een aantal terreinen, bijvoorbeeld onderwijs, en om het budget voor andere terreinen, bijvoorbeeld vrede en veiligheid, iets te verhogen. Natuurlijk moet je strategische keuzes blijven toetsen, maar als de volgende bewindspersoon alles omgooit en bijvoorbeeld weer wel op onderwijs wil inzetten, dan creëert hij of zij nog verdere onrust op het ministerie en zet Nederland bovendien internationaal zijn reputatie op het spel."

“Durf zakelijk te zijn en betrek het bedrijfsleven erbij. Zoals ik eerder met het voorbeeld van Shell al aangaf, is het bedrijfsleven vaak al veel actiever in ontwikkelingslanden dan wordt aangenomen, en er liggen veel mogelijkheden om in ieder geval van elkaar te leren en in een gunstiger geval samen te werken.

En nu gaat het in de discussie over het budget voor ontwikkelingssamenwerking vaak over het wel of niet vasthouden aan de norm van 0,7 procent van het BNP. Dat is in mijn ogen niet het juiste startpunt van de discussie. Werk vanuit strategische keuzes; bedenk wat Nederland wil en bekijk dan wat dat kost. Van daaruit kun je bepalen wat bijvoorbeeld Defensie betaalt, hoeveel Veiligheid en Justitie moet bijdragen en wat er van Buitenlandse Zaken wordt verwacht.

En, zoals ik ook al eerder aangaf, zoek de internationale samenwerking. Hiervoor zul je je ook moeten richten op het versterken van de internationale fora, zoals de Verenigde Naties en de Europese Unie.”

NOG MEER BEZUINIGINGEN OP DEFENSIE MAKEN VAN NEDERLAND EEN *FREE RIDER*

MARGRIET DRENT

Door opeenvolgende kabinetten is het mes steeds dieper gezet in het defensieapparaat. Wat schrijven de partijen dit jaar? En hoever kan Nederland nog meekomen internationaal? Volgens Margriet Drent dreigen er nog meer bezuinigingen, waarmee Nederland internationaal een *free rider* wordt op defensievlak. Nederland dreigt onderverzekerd te raken met alle mogelijke gevolgen van dien.

Bij weinigen zullen alarmbellen afgaan nu berichten doorkomen dat de Nederlandse krijgsmacht in de toekomst niet meer in de Nijmeegse vierdaagse mee kan wandelen. Hoewel uiteraard geen kerntaak, is het stoppen van deze wandeltraditie indicatief voor de toestand waarin de Nederlandse krijgsmacht verkeert. In de beleidsbrief van 8 april 2011 kondigde de regering van CDA en VVD aan dat er vanaf 2015 structureel een miljard (netto 700 miljoen) minder aan defensie zal worden uitgegeven waardoor de komende vier jaar nog eens 12.000 functies bij de defensieorganisatie vervallen. Op een begroting van 8,1 miljard euro betekent dit een bezuiniging van ruim 12%. Het is waarschijnlijk dat defensie na de komende verkiezingen verder gekort zal worden. Als het aan de SP (1,4 miljard), de PvdA (1 miljard), GroenLinks (1 miljard) en D66 (0,5 miljard) ligt, staat dat vast, waardoor de Nederlandse defensiebestedingen tussen 2010 en 2015 in het verst gaande geval met 30% gaan afnemen. Hoewel het CDA en de VVD in hun huidige verkiezingsprogramma's beloven defensie na de verkiezingen met rust te laten, is dit bepaald geen garantie voor de toekomst. Nog in 2010 wilden beide partijen vooral géén bezuinigingen, waarna in 2011 de grootste greep uit de defensiekas sinds de Tweede Wereldoorlog plaatsvond.

Deze enorme adering lijkt buiten defensiekringen weinig stof te doen opwaaien. Zelfs waarschuwendende woorden van de minister van Defensie dat Nederland 'onderverzekerd dreigt te raken' gaan ten onder in de onmiddellijke zorg over koopkrachtplaatjes

en het reiskostenforfait. Het gebrek aan existentiële bedreigingen, een 67-jarige geschiedenis van vrede binnen onze grenzen en de gewenning aan de zekerheid dat onze bondgenoten ons wel te hulp zullen schieten, heeft de Nederlandse bereidheid om bij te dragen aan onze veiligheid ondermijnd. Waar Nederland een internationaal gerespecteerde krijgsmacht had en verantwoordelijkheid wilde nemen, lijkt Nederland af te haken met een kleine bijdrage in Kunduz en een relatieve afwezigheid bij het ingrijpen in Libië. Dreigt Nederland daarmee een *free rider* te worden? Zo ja, dan volgt ook direct de tweede vraag: hoe erg is het om een *free rider* te zijn?

Onze veiligheid is een collectief goed, wat betekent dat het ondeelbaar is en niemand ervan kan worden uitgesloten. Dit geeft het dilemma van de collectieve actie. Iemand kan gebruik maken van een goed of dienst terwijl diegene minder (of niets) betalen of bijdrage aan de instandhouding ervan. Zo zijn landen die lid zijn van de NAVO en de EU verzekerd van het collectieve goed veiligheid door de afspraak dat ze bij een aanval van buitenaf van bijstand verzekerd zijn. Zodra een land geen inspanning naar rato meer wil verrichten om deze bijstand of andere collectieve veiligheidstaken, zoals vredesmissies, mogelijk te maken, is dit land een *free rider*. De NAVO en het Veiligheids- en Defensiebeleid van de EU zijn een collectieve inspanning.

Het probleem van de definitie van *free rider* is dat de betekenis van naar rato nooit eenduidig is vastgesteld. *Free riding*

INTERVIEW DICK ZANDEE

EEN ANDER VLIEGTUIG DAN DE JSF MAAKT NEDERLAND NIET ONVEILIGER

VOLGENS VERSCHILLENDE POLITIEKE PARTIJEN IS DEFENSIE NOG NIET UITBEZUINIGD. DE BEDRAGEN VARIËREN VAN EEN HALF MILJARD BIJ D66 TOT BIJNA ANDERHALF MILJARD BIJ DE SP. IN SEPTEMBER IS HET AAN DE KIEZER, MAAR VERDERE BEZUINIGINGEN LIGGEN VOOR DE HAND. IS ER RUIMTE OP HET GEBIED VAN MATERIEEL? DRIE VRAGEN AAN DICK ZANDEE, ONDERZOEKER BIJ CLINGENDAEL EN VOORMALIG HOOFD PLANNING EN BELEID BIJ HET EUROPEES DEFENSIE AGENTSCHAP.

Kan Defensie bezuinigen op materieel?

"We moeten ons goed realiseren dat nog maar 15 procent van het Nederlandse defensiebudget wordt besteed aan investeringen. Deze zijn nu eenmaal het eerste slachtoffer bij bezuinigingen. De andere twee hoofdonderdelen - personeel en exploitatie - zijn minder flexibel op korte termijn. Nieuwe bezuinigingen leiden onvermijdelijk tot verdere ingrepen op de aanschaf van materieel, die toch al onder zeer zware druk staat. Door aankoop met andere landen te bundelen kan Nederland een lagere stuksprijs bedingen. Dat veronderstelt wel dat Nederland met die landen vroegtijdig de plannen, maar vooral ook de behoeften, afstemt. Het laatste is vaak een probleem gebleken bij internationale projecten, omdat alle landen hun eigen wensen hebben. Daardoor hebben we 24 versies van de zogenaamd gestandaardiseerde NH-90 helikopter, met dito toename van kosten en productietijd. Dit moet echt afgelopen zijn. Wanneer landen hetzelfde materieel aanschaffen, maakt dat ook grote besparingen mogelijk in opleidingen, training, onderhoud en logistiek. De voordelen zijn zichtbaar in de unieke en vergaande Belgisch-Nederlandse marinesamenwerking. Het succes van die samenwerking komt, doordat het materieel 100 procent gelijk is - en dat is precies waar het in Europa aan ontbreekt."

Wat zijn de opties?

"Omdat Europese landen nauwer samen moeten werken, denk ik dat Nederland bij aanschaf ook meer moet aansluiten bij partners in Europa. De krijgsmachten in Europa raken dan beter op elkaar afgestemd en het dient ook de werkgelegenheid en behoud van technologische kennis. Airbus heeft aangetoond dat Europese samenwerking in de luchtvaartsector succesvol kan zijn. Het vliegtuigconcern is op wereldschaal de concurrent voor Boeing in de civiele luchtvaart. Waarom dit niet herhalen op militair gebied? De Airbus 400M - helaas

in allianties werd in de academische literatuur altijd bepaald door de relatieve hoogte van de militaire uitgaven per Bruto Nationaal Product (BNP) te berekenen. Wie het - overigens niet verplichte - gemiddelde niet haalt, heeft wat uit te leggen. In relatie tot de militaire grootmacht, de VS, zijn alle NAVO-bondgenoten zelfs *free riders*. Deze methode bevredigt echter niet. Griekenland geeft als percentage van het BNP veel meer uit aan defensie dan Nederland (2% versus 1,4% in 2010), maar kan dit nagenoeg alleen gebruiken voor de verdediging van het eigen territorium tegen aartsvijand Turkije. Of Nederland het predikaat *free rider* opgeplakt kan krijgen, hangt er veel meer vanaf of de middelen die voor defensie zijn vrijgemaakt bijdragen aan het collectieve goed dat gedefinieerd kan worden als 'veiligheid voor Nederland en zijn Europese bondgenoten'.

Dat in financiële termen de bijdrage van Nederland aan dit collectieve goed sinds 2010 relatief sneller afneemt dan die van zijn belangrijkste bondgenoten het VK, Duitsland en Frankrijk is duidelijk als de bezuinigingscijfers van deze landen naast elkaar worden gezet. Zover nu bekend, bezuinigt Nederland in 2015 ruim 12%, Duitsland 6,5%, het VK -8%, Frankrijk -8% en gaan de defensiebudgetten in Zweden en Polen zelfs omhoog.

Nederland scoort ook ondermaats ten opzichte het gemiddelde van 1,6% van het BNP dat de EU-landen in 2010 aan defensie besteedden. Nederland zat hieronder met 1,4%, maar gaat na de huidige bezuinigingsronde richting de 1% en daarmee naar de onderste regionen. Tot ongeveer 2010 hoorde Nederland bij de landen die weliswaar geen hoog defensiebudget hadden, maar die toch een zeer effectieve en gewaardeerde krijgsmacht op de been konden brengen. De *'tooth to tail'* ratio (operationele troepen versus overhead), de uitzendbaarheid van een krijgsmacht en het budget per soldaat zijn goede indicatoren voor de bruikbaarheid van een krijgsmacht, wat een beter beeld geeft dan de hoogte van het defensiebudget. Nederland scoorde hier altijd goed op. Maar als de bezuinigingstrend op defensie doorzet, zal de Nederlandse krijgsmacht verder krimpen en daarmee zal de overhead (*tail*) relatief duurder worden ten opzichte van de krijgsmachtdelen met operationele taken en zal de uitzendbaarheid en de kwaliteit die Nederland kan leveren, afnemen.

Defensie: Nederland scoort ondermaats met 1,4% van het BNP.

Hoewel intensief samenwerken met krijgsmachten van andere landen de effecten van deze besparingen op het collectieve goed zal kunnen verzachten, is er een grens aan hoeveel inzetcapaciteit behouden kan >

niet aangeschaft door Nederland – is een uitstekend transporttoestel. Bij de aanschaf van nieuwe tankervliegtuigen moet Den Haag niet opnieuw kiezen voor een eigen oplossing, maar overgaan tot aanschaf of medegebruik van het A330 tankertoezel. Het Verenigd Koninkrijk en straks Frankrijk vliegen met dit toestel. De volgende generatie marineschepen moet Nederland samen met andere Europese maritieme naties bouwen. Alleen bij schaalvergroting hebben Europese marinewerven een toekomst.”

Nederland moet geen enkel besluit meer nemen over afstoting materieel zonder internationale afstemming.

“Voorts moet Nederland geen enkel besluit over afstoting van materieel meer nemen zonder internationale afstemming. De gevolgen van de afschaffing van de Leopard 2 tank zijn ernstig. De Nederlandse landmacht mist nu de capaciteit om aan klassieke landoperaties in het hoogste deel van het geweldsspectrum deel te nemen. Het is best mogelijk dat Duitse tanks samen optreden met Nederlandse pantserinfanterie, maar het is een noodoplossing. Ik zie veel liever taakspecialisatie op gebieden als transport, verbindingen, logistiek en andere ondersteuning.”

Wat moet Nederland doen met het JSF-project?

“Het nieuwe kabinet staat voor de keuze: stoppen of doorgaan. Stoppen betekent verlies van investeringen ter waarde van een klein miljard euro plus verlies van toekomstige werkgelegenheid. Wel wint men tijd. De keuze voor de JSF betekent wel dat Nederland straks minder squadrons heeft. Volgens de meest recente cijfers is de aanschafprijs van de geplande 85 JSF's zo'n 7,5 miljard euro in totaal of ruim 88 miljoen euro per toestel. Door de bezuinigingen van het kabinet-Rutte resteert nu nog 4,5 miljard euro. Daarvoor koop je nog 56 toestellen. Wanneer de prijs van de JSF oploopt naar 100 miljoen euro per stuk - wat zeker mogelijk is – dan kan Nederland nog maar 45 toestellen aanschaffen. In beide gevallen is dat te weinig om de huidige vier squadrons (4x15 = 60 toestellen plus reserve) in stand te houden.”

“Het alternatief is een goedkoper Europees toestel aanschaffen. Vele Europese landen vliegen met de Eurofighter, Rafale of Gripen. Mijn indruk is niet dat de veiligheid van die landen minder is gegarandeerd dan die van Nederland. De kernvraag zou moeten zijn: wat moet Nederland in de lucht kunnen, niet wat is het beste toestel ter wereld. Als die vraag in de Tweede Kamer was gesteld, dan was er wellicht een andere beslissing genomen. Na de verkiezingen krijgen de partijen een herkansing.”

> blijven door samen te werken. Vooral de ongecoördineerde snelheid van de bezuinigingen bemoeilijkt weloverwogen Europese samenwerkingsprojecten en de mogelijkheid van Nederland om zijn relatief snelle en ingrijpende bezuinigingen te compenseren. Bovendien gaat het bij *burden sharing* niet alleen om, zoals de Engelsen zeggen, *treasure*, maar ook om *blood*. Tegenwoordig draait het in allianties niet alleen om de defensie-uitgaven, maar ook om solidariteit en het delen van risico's. Als Nederland ondanks een lager defensiebudget op kleinere schaal wel mee blijft doen in alle fasen van een conflict zal de bijdrage die Nederland levert hoger worden gewaardeerd door onze partners. Het gaat dus steeds meer om (het werkelijke gebruik van) *teeth* dan (het kunnen kwispelen met de) *tail*. Dat is logisch, omdat de aard van het collectieve goed sinds de Koude Oorlog is veranderd nu veiligheidsbedreigingen diffuser en onvoorspelbaarder zijn geworden en inzetbare expeditionaire krijgsmachten de norm zijn.

Gevraagd: politici die de moed hebben om uit te leggen dat veiligheid niet gratis is.

Als er een volgende bezuinigingsronde volgt en Nederland niet langer mee kan doen in alle fasen van een conflict, dan wordt Nederland zeker een *free rider*. Is dit erg? Niet onmiddellijk. De theorie van collectieve actie laat echter zien dat freeridgedrag van de één, freeridgedrag van de ander veroorzaakt en daarmee het collectief verzwakt. Ook voor onze partnerlanden is gezondheidszorg en onderwijs belangrijk, waarom zouden zij voor Nederland de kastanjes uit het vuur halen? Het gemeenschappelijk belang, veiligheid, kan paradoxaal genoeg hierdoor voor alle belanghebbenden buiten bereik raken. De defensiebestedingen in Europa kunnen in een vrije val raken, waarmee de Nederlandse veiligheid en welvaart op het spel komen te staan. Bij de komende verkiezingen is er dus een dringende behoefte aan politici die de moed en staatsmanschap hebben om aan de Nederlandse bevolking uit te leggen dat onze veiligheid bepaald niet gratis is: de kosten van het onderverzekerd zijn bij calamiteiten kunnen desastreuze gevolgen hebben.

DE WERELD WORDT STEEDS ONZEKERDER.

STATEN WERKEN STROEVER SAMEN DAN VOORHEEN EN ZE VERLIEZEN TERREIN AAN NIET-STATELIJKE SPELERS.

HET WESTEN WORDT MINDER DOMINANT.

DE BESTUURBAARHEID VAN DE WERELD IS ONGEWIS.

BEDREIGING MET CYBERMIDDELEN, DE ONZEKERE ENERGIEVOORZIENING, EN DE KWETSBAARHEID VAN LOGISTIEKE LIJNEN NAAR ONZE SAMENLEVING ZIJN ZORGEN VAN DE TOEKOMST.

EEN AANVAL OP HET NAVO-GRONDGEBIED KAN NIET WORDEN UITGESLOTEN.

DE ULTIEME VEILIGHEIDGARANTIE VAN DE VS IS WELLICHT OOK NIET ZEKER MEER, NU DE AANDACHT VAN AMERIKA NAAR CHINA EN DE PACIFIC VERSCHUIFT.

LEES MEER OVER DEZE EN ANDERE CONCLUSIES VAN DE CLINGENDAEL STRATEGISCHE MONITOR 2012

WWW.CLINGENDAEL.NL/RESEARCH/STRATEGISCHEMONITOR/

DE ONZEKERHEID EN RISICO'S LIJKEN TOE TE NEMEN, DE VRAAG IS NU...

...HOE DOET NEDERLAND AAN RISICODEKKING...?

BENT U KLAAR VOOR DE VOLGENDE STAP?

MELD U DAN NU AAN VOOR DE 67E LEERGANG BUITENLANDSE BETREKKINGEN BIJ INSTITUUT CLINGENDAEL

VOOR WIE: DE LBB IS EEN POSTDOCTORALE OPLEIDING VAN 12 WEKEN VOOR IEDEREEN DIE ZICH BEZIGHOUDT OF BEZIG WIL GAAN HOUDEN MET INTERNATIONALE BETREKKINGEN.

WAT: U ANALYSEERT TRENDS, ONTWIKKELT EEN VISIE OP INTERNATIONAAL BELEID EN GAAT DE DISCUSSIE AAN MET DOCENTEN VAN CLINGENDAEL EN TOPMENSEN UIT DE NEDERLANDSE POLITIEK, DE OVERHEID, UNIVERSITEITEN EN HET BEDRIJFSLEVEN. GOED VOOR UW KENNIS ÉN VOOR UW NETWERK.

PRAKTIJKGERICHT: DE INTERNATIONALE PRAKTIJK STAAT CENTRAAL. DE LEERGANG DRAAIT DAAROM TEvens OM VAARDIGHEDEN ALS ONDERHANDELEN, LOBBYEN, INTERCULTUREEL COMMUNICEREN EN HET VERTALEN VAN THEORIE NAAR BELEID.

BIJZONDER: MET NAME DE BIJZONDERE GROEPSDYNAMIEK MAAKT DE LBB TOT EEN UNIEKE ERVARING. DEELNEMERS HEBBEN EEN ZEER DIVERSE ACHTERGROND. HET ZIEN VAN ONTWIKKELINGEN IN EEN BREDER VERBAND IS ÉÉN VAN DE GROTE UITDAGINGEN TIJDENS DE LEERGANG.

WANNEER: VAN 19 SEPTEMBER TOT EN MET 7 DECEMBER 2012. DE LEERGANG VERGT ONGEVEER 25 UUR PER WEEK.

MEER INFORMATIE: GA NAAR WWW.CLINGENDAEL.NL/LBB

GEZOCHT: MINISTER VAN DEFENSIE ZONDER BUDGET EN INTERNATIONALE AMBITIES (M/V)

KEES HOMAN

Nederland heeft de afgelopen decennia meegedaan aan tal van internationale missies en wordt internationaal geprezen om haar 3D-benadering. We vroegen Kees Homan om te kijken naar de internationale ambities van de politieke partijen. Maar dan komen de bezuinigingen in beeld. Die maken van Kees - het zijn zijn eigen woorden - "een knorrige leunstoelstrateeg". Als de partijen internationaal iets willen, dan onderbouwen ze dit nauwelijks met de benodigde middelen. En waar is de vroegere universalistische ethos?

Wie na de verkiezingen als nieuwe minister van Defensie het bordes van Plein 4 betreedt, is een weinig benijdenswaardig persoon. Hij of zij raakt onmiddellijk verwickeld in een complex bezuinigingsproces, waarbij nog steeds duizenden militairen en burgers in onzekerheid verkeren over het behoud van hun baan. De hoogste ambtenaar op het ministerie en leider van dit bezuinigingsproces, Ton Annink, heeft onder het motto 'de trap wordt van boven schoongeveegd', gebruik gemaakt van *outplacement* en vertrekt naar het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Bovendien is niet uitgesloten dat de volgende bewindsman, ingevolge het nieuwe regeerakkoord, met nieuwe bezuinigingen is opgezadeld. Zo hebben de PvdA, SP, PVV en D66 zich tijdens de verkiezingscampagne, zonder enige inhoudelijke argumentatie, voorstanders betoond van verdere forse reducties op Defensie.

Maar ook maatschappelijk staat Defensie onder druk. Hoewel een ruime meerderheid van de Nederlandse bevolking een krijgsmacht noodzakelijk acht, is dit grote draagvlak omgekeerd evenredig aan de bereidheid voldoende financiën voor Defensie beschikbaar te stellen. Internationale kwesties en militaire zaken worden door veel Nederlanders dan 'ver van het bed' beschouwd. De realiteit is dan ook, dat in Nederland de bevolking vooral op defensie en ontwikkelingssamenwerking wil bezuinigen en meer geld bepleit voor gezondheids-

zorg, onderwijs, werkgelegenheid en veiligheid op straat. Volgens de opiniepeiling van Maurice de Hond is 59% van de Nederlandse bevolking voor verdere bezuinigingen op defensie, 54% op vredesmissies en 77% voor bezuinigingen op aanschaf van materieel.

Uit eerder onderzoek bleek dat een kleine meerderheid van de bevolking de aanwezigheid van Nederlandse militairen in Uruzgan en Kunduz niet steunde. Is dit misschien de reden dat het criterium 'er moet voldoende draagvlak in de samenleving zijn' uit de laatste versies van het Toetsingkader is verdwenen? In ieder geval kan de openbare mening voor specifieke militaire missies niet duurzaam worden veronachtzaamd. Als dat wel gebeurt, kan dit zelfs leiden tot vermindering van de steun voor de krijgsmacht in het algemeen.

De vraag die rijst, is aan welke operaties de Nederlandse krijgsmacht in de nabije toekomst in deze tijd van grote onzekerheid zal en kan gaan deelnemen. Een vierjarige krachtsinspanning zoals in Uruzgan, kan voorlopig in de annalen van de vaderlandse geschiedenis worden bijgeschreven. Bij het publiek, en daarmee bij de politiek, scoort wel de bestrijding van piraterij hoog. In het onderzoek van Maurice de Hond is bescherming van koopvaardij schepen het enige instrument van buitenlandbeleid dat met ruime steun niet op bezuinigen hoeft te rekenen (69% wil niet bezuinigen, tegen 22% wel). >

HOWEVER BEAUTIFUL THE STRATEGY, YOU SHOULD OCCASIONALLY LOOK AT THE RESULTS

#5

(SIR WINSTON CHURCHILL)

EEN STRATEGISCHE BLIK OP DE WERELD?

VOLG DE CURSUS INTERNATIONALE
VEILIGHEID

23-26 OKTOBER EN 6-9 NOVEMBER 2012

nederlands instituut voor internationale betrekkingen
netherlands institute of international relations
clingendael

> De PVV schrijft in haar verkiezingsprogramma, dat de handelsbelangen cruciaal zijn voor ons land en dat deze op dit ogenblik bijvoorbeeld ernstig in gevaar zijn door de opkomst van de 'jihad-piraten' rondom de Golf van Aden. De oplossing van de PVV kent de charme van de eenvoud: "De Koninklijke Marine wordt in staat gesteld hier korte metten mee te maken." Hoe de Marine dit moet gaan doen en met welk materiaal en geld, daar laat de PVV zich echter niet over uit.

Het leerstuk van de *'Responsibility to Protect'* (R2P) vindt vooral bij GroenLinks een warm onthaal. Met andere woorden, de veiligheid van mensen gaat boven de soevereiniteit van staten. Het eerste voorbeeld van R2P waarbij naast niet-militaire maatregelen ook sprake was van de inzet van het militaire instrument, was de NAVO-operatie in Libië vorig jaar. Toen Kadhaffi dreigde in Benghazi met zijn troepen op gewelddadige wijze orde op zaken te stellen, machtigde de VN-Veiligheidsraad met resolutie 1973 de lidstaten met alle mogelijke middelen de burgers te beschermen. Een van de redenen dat er momenteel geen mandaat is voor een militair optreden in Syrië, is echter de ruime interpretatie die de coalitie tegen Kadhaffi aan resolutie 1973 heeft gegeven. Het pleidooi voor *regime change*, het bewapenen van de rebellen en het niet willen onderhandelen over vredesvoorstellen, waren niet in resolutie 1973 voorzien: met name Rusland en China tekenden hier bezwaren tegen aan. Beide landen zijn nu ook tegen een militair optreden in Syrië. Mocht het toch tot een militaire actie komen en Nederland overweegt de 43e gemechaniseerde brigade in te zetten, dan zal GroenLinks hier akkoord mee gaan, maar wel uiteraard onder de voorwaarde dat de bewindsman het een 'civiele missie' noemt. Overigens mist deze brigade tanks, want die zijn al wegbezuinigd door het kabinet-Rutte. Nederland is nu afhankelijk van de Duitsers (!) die met hun tanks de Nederlandse landmacht uit de brand moeten helpen.

Het geloofsartikel van de *Dutch approach* is bij de politieke partijen aan enige erosie onderhevig. Alleen de PvdA, D66 en GroenLinks bepleiten in hun verkiezingsprogramma's de 3D-benadering (*Defence, Diplomacy and Development*) in conflicten. Hiervoor zal nog de nodige Haagse compromisbereidheid vereist zijn. Zo willen PvdA, D66 en SP vasthouden aan 0,7% van het BNP voor Ontwikkelingssamenwerking, maar eisen ze tegelijkertijd een forse verlaging van het defensiebudget, terwijl de VVD juist het tegenovergestelde bepleit. Maar is een nieuw kabinet nog wel bereid veel geld te stoppen in langdurige vredesmissies, waarvan niet alleen de effectiviteit maar ook de financiële kosten sinds kort ter discussie staan?

Bestrijding van de piraterij scoort.

Nu hoeft dat niet zo'n probleem te zijn. De inzet zal meestal plaats vinden in conflicten met veel gewapende niet-statelijke actoren, die vaak moeilijk van non-combattanten te onderscheiden zijn. In dit soort irreguliere of

hybride conflicten zullen speciale eenheden meer dan reguliere militaire eenheden een rol kunnen spelen. En sinds het eind van de Koude Oorlog zijn onze speciale eenheden fors uitgebreid. Zo is het Korps Commandotroepen van de Koninklijke Landmacht de afgelopen decennia verdubbeld tot 540 personen; tellen de Maritieme Special Operations Forces van het Korps Mariniers ruim 180 personen; en de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten van de Koninklijke Marechaussee omvat meer dan 400 personen. De grote vraag is uiteraard of ons parlement akkoord gaat met bemoeienis met dergelijke conflicten. De partijprogramma's bieden hier geen houvast. Alleen de PVV lijkt echt tegen te zijn, maar wat als het om een interventie gaat in Syrië, mede verzocht door de VS en Israël? Zegt de PVV dan ook nee? D66 vindt in haar verkiezingsprogramma, dat voor de inzet van Nederlandse militairen het Toetsingskader leidend moet zijn. Maar de praktijk wijst uit, dat dit polyinterpretabele document zowel door voor- als tegenstanders van een missie voor hun standpunt wordt gebruikt.

Van het grootste belang is echter dat het huidige particularistische ethos weer plaats maakt

---

Als de VS en Israël vragen om een interventie in Syrië, zegt de PVV dan ook nee?

---

voor ons vroegere universalistische ethos. Voor menig populistische burger lijkt de wereld soms al bij Nieuweschans op te houden. Maar onze nationale veiligheid en welvaart zijn onlosmakelijk verbonden met het bevorderen van stabiliteit, vrijheid en economische ontwikkeling elders in de wereld, die ongehinderde handelsroutes en de toevoer van grondstoffen garanderen. En daar hoort een goed functionerende internationale rechtsorde bij, waaraan ook onze krijgsmacht een bijdrage dient te leveren! Nederland heeft het bevoorwaarden van die rechtsorde in de Grondwet staan. Dat is geen altruïsme, maar eigenbelang. Als dat ethos niet verandert, dan kunnen we dat grondwetsartikel na de verkiezingen net zo goed schrappen.

BUITENLANDBELEID: VAN BESTE NAAR SLIMSTE JONGETJE VAN DE KLAS

JAN ROOD

Het mag duidelijk zijn:, de verkiezingsprogramma's bieden weinig houvast voor de kiezer als die de keuze mede laat afhangen van het buitenlandbeleid. Hoe het beleid eruit gaat zien? Daar valt nu niets over te zeggen. Hoe het beleid eruit zou moeten zien is een ander verhaal. Die vraag hebben we voorgelegd aan Jan Rood. Hij wilde niet op de stoel van de aankomende minister gaan zitten en concrete invulling geven aan wat Nederland wel of niet moet doen. Wel komt hij met een aantal duidelijke bouwstenen waar het buitenlandbeleid van na 12 september aan moet voldoen. De kernbegrippen 'minder is meer' en 'wie niet sterk is moet slim zijn' zijn daarbij de leidraad.

In het buitenlandbeleid van landen verandert bij regeringwisselingen meestal niet zoveel. Zeker waar het westerse staten betreft, leiden *regime changes* zelden of nooit tot ingrijpende aanpassingen in het buitenlandbeleid. Ook het Nederlands buitenlandbeleid van na de Tweede Wereldoorlog valt op door dezelfde vaste waarden door de decennia heen: inzet op bevordering van de internationale rechtsorde, op het Atlantisch bondgenootschap als verzekering voor veiligheid en stabiliteit en op Europese integratie als waarborg voor welvaart. Binnen dit kader zijn er natuurlijk verschillen geweest - meer of minder nadruk op mensenrechten - en van wisselingen in activisme - al dan niet vooroplopen bij interventies - maar dit waren variaties op een vast patroon.

Zal er dan ook na 12 september niet veel veranderen? Uit andere stukken in dit magazine blijkt dat de diversiteit aan standpunten onder politieke partijen over de oriëntatie en inzet van het Nederlands buitenlandbeleid aan de vooravond van de verkiezingen ongewoon groot is, wellicht zelfs groter dan ooit. Afhankelijk van de uitslag van de verkiezingen en de samenstelling van een nieuw kabinet kan het buitenlandbeleid wel eens te maken krijgen met de meest ingrijpende veranderingen van na de Tweede Wereldoorlog.

Kritische bezinning op het buitenlandbeleid is altijd goed en nodig. Dit geldt temeer in een tijdperk waarin niet alleen de

mondiale verhoudingen snel veranderen en de klassieke bakens van dat beleid (Europa, NAVO en wereldorde) onder druk staan, maar tegelijkertijd het buitenlandbeleid kritischer vanuit de eigen samenleving wordt gevolgd en de beschikbare middelen onder grote druk staan als gevolg van de financieel-economische crisis. De partijprogramma's bieden helaas zeer weinig houvast voor zo'n kritische bezinning.

De vragen die centraal moeten staan bij welke analyse van het buitenlandbeleid dan ook zijn: Wat voor buitenlandbeleid heeft Nederland nodig ter bevordering en bescherming van zijn belangen? Wat zijn die belangen? Wat kan Nederland op eigen kracht? En waar is samenwerking met anderen een voorwaarde voor goede behartiging van onze belangen?

DE BELANGEN

Evident is dat een relatief klein en financieel-economisch sterk met de buitenwereld vervlochten land als Nederland in zijn buitenlandbeleid cruciale belangen te behartigen heeft. Dat begint op het terrein van veiligheid waar het ultieme belang de bescherming van de eigen territoriale veiligheid is, inclusief de overzeese gebiedsdelen.

Er zijn tal van risico's voor de Nederlandse veiligheid. Fragiele staten die zich als haard van terrorisme en criminaliteit kunnen ontwikkelen, risicolanden die massavernietigingswapens

weten te verwerven, migratiestromen als gevolg van klimaatverandering, revoluties en conflicten, etc. Dit onderstreept hoezeer het Nederlands belang gelegen is in een effectief multilateraal bestel op het gebied van internationale veiligheid en stabiliteit. Ook moet het duidelijk zijn dat een internationale rechtsorde die bepaalde waarden en beginselen op het gebied van mensenrechten, rechtvaardigheid en humaniteit bevordert zo niet garandeert, Nederlandse belangen dient.

Op economisch gebied is Nederland gebaat bij ongestoorde handel en vrije investeringen, en, niet in de laatste plaats, toegang tot opkomende markten. Hiervoor zijn internationale spelregels noodzakelijk, die het Nederlandse bedrijfsleven een *level-playing field* garanderen. Internationale regels om 'eerlijke handel' te stimuleren, dragen bij aan een duurzame economie voor de toekomst. En uiteraard moeten economische activiteiten beschermd worden tegen dreigingen als piraterij, corruptie, aanslagen, etc.

Tegen de achtergrond van deze belangen is het dan ook niet de vraag of Nederland een actief buitenlandbeleid dient te voeren, maar hoe. Want niet alleen de belangen zijn duidelijk. Het beperkte vermogen van Nederland om op eigen kracht deze belangen te behartigen is ook zeer duidelijk. De verwachting is dat dit vermogen verder zal afnemen.

Er zijn zaken, zoals exportbevordering en in mindere mate consulaire dienstverlening, die Nederland wel zelf moet doen. Voor het overige is Nederland afhankelijk van anderen bij de behartiging van haar belangen. Dit benadrukt de noodzaak voor Nederland om te investeren in goed functionerende multilaterale en regionale samenwerkingsverbanden en een hecht netwerk aan bilaterale relaties. Deze samenwerkingsverbanden vormen het weefsel van een geordend internationaal bestel waarbinnen het Nederlands belang bij veiligheid en stabiliteit, rechtvaardigheid en

welvaart het best is geborgd. De verbanden bieden ook duidelijke kaders waarbinnen Nederland met het oog op de behartiging van specifieke belangen goed kan samenwerken met verschillende partners.

HET BELANG VAN SAMENWERKING: KADERS EN PARTNERS

De primaire multilaterale en regionale verbanden waarbinnen Nederland actief is zijn de VN, het Atlantisch bondgenootschap (NAVO) en de EU; vaak gezien als de klassieke ankers van het Nederlands buitenlandbeleid. De inzet op deze ankers dateert van na de Tweede Wereldoorlog. Anders gezegd, al meer dan zestig jaar lang vormen zij voor opeenvolgende kabinetten de natuurlijke ijkpunten van het buitenlandbeleid. Alle drie de verbanden worstelen al langere tijd met hun missie.

Het VN-systeem reflecteert in vele opzichten een wereld gedomineerd door het Westen, een wereld die tot het verleden behoort. Zonder aanpassing aan de veranderende mondiale machtsverhoudingen zal de VN verder aan relevantie verliezen. Wat voor de VN geldt, geldt voor de NAVO in nog sterkere mate. De NAVO probeert zich nog steeds aan te passen aan een wereld met tal van dreigingen in plaats van die enige grote dreiging in het Oosten, zoals het geval was tijdens de Koude Oorlog. Dat proces verloopt op zijn zachtst gezegd moeizaam. De verschuiving van het strategische zwaartepunt naar Azië en de Indische Oceaan, met alle kans op het vergroten van Transatlantische verwijdering, zal het er niet makkelijker op maken. Voor de Europese Unie lijkt de keuze te zijn de stap te maken naar verdiepte politieke eenwording op straffe van desintegratie en marginalisatie in de wereld van de toekomst. Die politieke eenwording zal echter zwaar bevochten worden, wat veel tijd en energie zal kosten van de Europese leiders, inclusief die van de Nederlandse minister-president.

Voor Nederland is behoud en grotere effectiviteit van deze multilaterale en regionale verbanden cruciaal. Dit vereist blijvende betrokkenheid bij en een zeer actieve opstelling binnen deze organisaties. Tegelijkertijd is een kritische reflectie op het functioneren van deze instellingen - en dat in onderlinge samenhang - meer dan noodzakelijk in het licht van de problemen en uitdagingen waarmee zij geconfronteerd worden. In dat opzicht vormen de komende jaren een bijna verplichte kans, die door Nederland benut moet worden.

HET VN-SYSTEEM

Het multilaterale bestel en VN-systeem in het bijzonder staan voor twee uitdagingen. Ten eerste moet dit systeem zodanig hervormen dat opkomende mogendheden bereid zijn een volwaardige rol te spelen binnen dit bestel en hun verantwoordelijkheid te nemen. Nederland en andere Europese landen dienen ruimte te maken voor deze landen. Nederland heeft bereidheid getoond door in het IMF samen met België en Luxemburg een gezamenlijke kiesgroep te gaan vormen en de 'eigen' kiesgroep op te geven. Maar dit is slechts een eerste stap. In het licht van de Europese oververtegenwoordiging in de multilaterale gremia zal veel meer moeten lopen via de EU als schakel naar het mondiale niveau, met als uiteindelijk doel één EU-vertegenwoordiging in de VN-veiligheidsraad en G20. Voorwaarde is wel dat ook andere EU-lidstaten bereid moeten zijn om in te schikken. Bestaat er geen bereidheid om meer macht te geven aan landen als China, India en Brazilië, dan zullen deze landen zich verder afkeren van het multilaterale bestel. Hervorming van dit bestel is daarnaast noodzakelijk om de tweede uitdaging het hoofd te bieden, te weten, de 'transnationale agenda van de toekomst', met een veelheid aan mondiale vraagstukken die alleen op integrale wijze kunnen worden aangepakt, bijvoorbeeld klimaat, schaarste, water, internationale criminaliteit, etc. >

DE TRANSATLANTISCHE BAND

- > De transatlantische band, dat wil zeggen de VS en Europa (naar believen aangevuld met ca. 10 tot 15 andere westers georiënteerde partners) domineert de mondiale veiligheid en stabiliteit, waarbij het gaat om de gevaren van nucleaire proliferatie tot en met staten en hele regio's die gekenmerkt worden door fragiliteit en wetteloosheid. De NAVO als regionale veiligheidsorganisatie speelt een cruciale rol in de behartiging van de Nederlandse veiligheidsbelangen. Niet alleen is de NAVO het kader voor afstemming met de Amerikanen, maar belangrijker nog is de rol - uitgeoefend onder VN-mandaat - van de NAVO bij interventies en stabilisatieoperaties. De toekomst van de NAVO staat of valt bij een beter functioneren van de organisatie in politieke zin, een evenwichtiger relatie tussen de VS en de Europese NAVO-leden en EU en voldoende inbreng aan capaciteiten ook van Nederlandse kant. Zonder dat zullen de VS zich verder afkeren van Europa en de NAVO (verder) aan betekenis inboeten.

DE EUROPESE UNIE

De grootste uitdaging voor Nederland de komende jaren betreft echter de Europese Unie en de eurozone in het bijzonder. Behoud en verdieping van de Europese integratie is vanuit Nederlands belang gezien van vitale betekenis. De toekomst van de Europese integratie beïnvloedt rechtstreeks de economische vooruitzichten van ons land, verschillende vraagstukken van veiligheid en stabiliteit en het vermogen vanuit Nederland invloed uit te oefenen op mondiale problemen.

Nederland dient maximaal in te zetten op versterking van de eurozone, zowel wat betreft begrotingsdiscipline en de aanpak van de schulden als versterking van het concurrentievermogen van de lidstaten en het toezicht op de financiële sector. Tegelijkertijd dient meer geïnvesteerd te worden in Euro-

pese samenwerking op het gebied van diplomatie en veiligheid. Nederland is te klein om zelfstandig invloed te kunnen uitoefenen op de belangrijkste spelers. Intensievere Europese samenwerking is ook noodzakelijk, zoals hierboven al uitgelegd, voor hervorming van en effectief optreden binnen de VN en voor een evenwichtiger relatie binnen de NAVO.

DE BILATERALE DIMENSIE

Internationale samenwerking gedijt binnen effectieve multilaterale verbanden, maar vereist ook hechte bilaterale relaties, mede om gezamenlijk sterker te staan binnen de internationale organisaties. Goede voorbeelden van dergelijke samenwerking zijn het gezamenlijk optrekken met België en Luxemburg in IMF-verband en de defensiesamenwerking met België. De komende jaren zal meer op deze vormen van samenwerking moeten worden ingezet. Daarnaast is investeren in een effectief netwerk van diplomatieke posten cruciaal, in het bijzonder in de relatie met die landen die er politiek toe doen en waar Nederland een gewillig oor treft.

BELEID VOOR DE TOEKOMST

De tijd dat Nederland als middelgroot land ergens makkelijk aan tafel schoof is nu toch echt voorbij. Geaccepteerd zal moeten worden dat Nederland in de wereld van vandaag en morgen een kleine speler is. Dat betekent meer samenwerken, speciaal in EU-verband. Het betekent ook dat als Nederland invloed wil kunnen uitoefenen, het bereid moet zijn om internationaal verantwoordelijkheden op zich te nemen. Nederland moet een actieve bijdrage leveren aan de aanpak van een aantal voor ons land wezenlijke internationale vraagstukken. Zichtbaarheid op basis van inhoud, expertise en reputatie is een *conditio sine qua non* voor een land als Nederland.

Die zichtbaarheid en het daartoe noodzakelijke vermogen om internationaal actief te

zijn hangen uiteraard samen met de bereidheid te investeren in het buitenlandbeleid. Die investeringen staan onder grote druk. Daarbij gaat het om het defensieapparaat (in samenhang met civiele middelen), ontwikkelingsamenwerking en het postennetwerk, die in onderlinge samenhang het werkkapitaal van het buitenlandbeleid vormen. Er zou juist meer in dit werkkapitaal geïnvesteerd moeten worden om zichtbaarheid en invloed van Nederland te verzekeren, ondanks de waarschijnlijke verdere bezuinigingen op de middelen voor het buitenlandbeleid.

Investeren in het Nederlandse buitenlandbeleid moet op basis van de volgende uitgangspunten:

1. Nederland moet het eigenbelang niet in enge zin definiëren, gericht uitsluitend en alleen op handel en investeringen. Werken vanuit zo'n smalle visie op het Nederlands belang is contra-productief, gezien de noodzaak tot samenwerking met anderen.
2. Zoals hierboven beschreven omvat een brede definitie van het eigen belang een goed functionerend internationaal bestel, een veilige en stabiele wereld, internationale regels voor handel, internationale afspraken over duurzaamheid en schaarste en een sterke Europese Unie die de huidige crisis achter zich weet te laten.
3. Gegeven de beperkte middelen, is het hierin cruciaal dat er heldere doelstellingen voor het buitenlandbeleid zijn met een beperkt aantal prioriteiten ('niches') waarop Nederland zich internationaal kan profileren. In dit opzicht geldt als adagium: 'minder is meer'.
4. Voor het werkkapitaal (defensie, ontwikkelingsamenwerking, diplomatieke posten) betekent dit het volgende:
  - a. Het is de hoogste tijd ten aanzien van de krijgsmacht een keuze te maken over ambitieniveau. Een veelzijdig inzetbare krijgsmacht op de been houden is niet langer waar te maken. Overeenkomstig het 3D-concept (diplomatie, defensie en *development*) ligt

INTERNATIONALE SPECTATOR

JAARGANG 66 – NR 9 – SEPTEMBER 2012

BUITENLANDS BELEID KABINET-RUTTE

de meerwaarde van de Nederlandse krijgsmacht op het gebied van ondersteuning van stabilisatie en wederopbouw. Ook internationaal zullen partners en de NAVO op dit vlak een beroep doen op Nederland. Specialisatie dient te worden bevorderd.

b. Onder vorige kabinetten zijn noodzakelijke stappen gezet om ontwikkelingssamenwerking (OS) om te vormen richting een middel tot internationale samenwerking. Die hervorming moet doorgaan, waarbij geldt dat de klassieke OS niet meer van deze tijd is. De discussie over de hoogte van het budget heeft geen zin, totdat duidelijk is aan welke doelstellingen van buitenlandbeleid OS moet bijdragen. Die doelstellingen liggen primair op het terrein van 3D, de versterking van internationale samenwerking, versterking van handelsrelaties en duurzame economische groei.

c. Ten aanzien van het diplomatieke netwerk geldt dat dit bij uitstek het instrument is om zichtbaarheid van Nederland te garanderen. Dit apparaat dient vooral om het Nederlands belang bij internationale samenwerking - bi- en multilateraal- te bevorderen. In mindere mate moeten de posten ingezet worden voor economische belangen, maar dan wel in bredere zin, gekoppeld aan andere doelstellingen van buitenlandbeleid. Inzet van dit netwerk voor primair economische belangenbehartiging is een verkeerde investering. Het is beter die taak los te koppelen van het diplomatieke apparaat. In de posten kunnen medewerkers van andere ministeries die rol vervullen.

Wie niet sterk is, moet slim zijn, zo luidt het gezegde. Dat zal in toenemende mate voor Nederland gelden. Slechts door middel van een verstandig, gedoseerd en slim gebruik van de schaarsere middelen en in samenwerking met anderen zal het in staat zijn tot een effectief buitenlandbeleid.

JAN ROOD
HET BUITENLAND ONDER RUTTE

KEES HOMAN
DEFENSIE ONDER RUTTE

ADRIAAN SCHOUT, JAN MARINUS WIERSMA
& IONA EBBEN
DE EU-PARADOX VAN KABINET-RUTTE

MARTIN SIEPERMANN
PRO-ISRAËL-BELEID VAN KABINET-RUTTE

VOER VOOR WERELDBURGERS

THE CLINGENDAEL ACADEMY NEWS

**NIEUWSTE ONTWIKKELINGEN IN DE WERELD?
VOLG DE CURSUS INTERNATIONALE POLITIEK
25 SEPTEMBER-4 DECEMBER 2012**

INTERNATIONALE THEMA'S ZIJN DAGELIJKS IN HET NIEUWS. HEEFT U MEER BEHOEFTE AAN ACHTERGROND EN ANALYSE VAN ACTUELE ONTWIKKELINGEN? DEZE CURSUS VERBREEDT EN VERDIEPT, ZODAT U OP NIVEAU AAN DISCUSSIES KUNT BIJDRAGEN EN NIEUWE ONTWIKKELINGEN IN EEN CONTEXT KUNT PLAATSEN. VOOR MEER INFORMATIE:

WWW.CLINGENDAEL.NL/COURSES

VERKIEZINGSDEBAT

RIJK ACHTER DE DIJKEN?

WOENSDAG 29 AUGUSTUS

17.00 - 18.45 UUR, INLOOP VANAF 16.30 UUR

DEELNAME IS GRATIS

Het zijn zware economische tijden. Verdere bezuinigingen op buitenlandbeleid na de verkiezingen zijn zeer waarschijnlijk. De internationale vraagstukken worden eerder groter dan kleiner, maar de middelen worden alleen maar minder.

Wat betekent dat voor het buitenlandbeleid? Wat is de visie van politieke partijen op de rol van Nederland in de wereld en wat mogen de kiezers van de partijen verwachten de komende jaren? Dit zijn de hoofdvragen van het verkiezingsdebat dat **Instituut**

Clingendael en het **NGIZ Rotterdam** organiseren in 'De Unie' te Rotterdam op **woensdag 29 augustus** van 17.00-18.45 uur. (Inloop vanaf 16.30 uur). In drie rondes buigen kandidaat-Kamerleden zich onder de begenadigde leiding van Maarten Bouwhuis over het promoten van economische belangen, de inzet van defensie en de toekomst van ontwikkelingssamenwerking. Experts leiden de thema's kort in. Alle politici presenteren verder hun visie op de rol van Nederland in de wereld.

Locatie: Debatcentrum 'De Unie', Mauritsweg 34-35, 3012 JT Rotterdam, www.deunie.nu

Deelname aan dit debat is gratis.

Indien u aanwezig wilt zijn, verzoeken wij u vriendelijk zich per e-mail aan te melden bij: Christine Snoeks, ngiz@clingendael.nl

Op **27 augustus** het grote Europadebat en op **29 augustus** het nationale debat over internationale onderwerpen. Kijk voor meer informatie op de websites van Instituut Clingendael en het NGIZ. (www.clingendael.nl of www.ngiz.nl)

*Nederlands Instituut
voor Internationale Betrekkingen
“Clingendael”*

Eerbetoon aan het oude Clingendael logo. Van 1983 tot nu was het logo van Clingendael een C verdeeld in vakjes met 4 strepen. Bijna 30 jaar deed het logo dienst, maar het is nu toch echt afgelopen. Binnenkort onthult Clingendael een nieuwe versie van de C samen met een nieuwe website, modern en strak, klaar voor de 21ste eeuw.